

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

Lina Nagulevičienė

ATSISKAITYMAI VEKSELIAIS: PROBLEMOS IR SPRENDIMAI
Magistro darbas

Šiauliai, 2006

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

ATSISKAITYMAI VEKSELIAIS: PROBLEMOS IR SPRENDIMAI

Magistro darbas

Socialiniai mokslai, ekonomika (04 S)

Magistro darbo autorė **Lina Nagulevičienė**
Vadovas **prof. habil. dr. Vytautas Vaškelaitis**
Recenzentė

SANTRAUKA

Lina Nagulevičienė

Atsiskaitymai vekseliais: problemos ir sprendimai

Magistro darbas

Magistro darbe analizuojama atsiskaitymų vekseliais sistema, verslo finansavimo naudojant vekselius galimybės ir reikšmė šalies komercinių bankų ir ūkio subjektų veikloje. Siekiant įgyvendinti pasirinktą tikslą, susisteminti ir apibendrinti Lietuvos ir užsienio autorių nagrinėti atsiskaitymų vekseliais teoriniai aspektai. Nustatyta ūkio subjektų įsipareigojimų vekseliais ir šalies bankuose diskontuotų vekselių struktūra, lygis ir tendencijos palyginant gautus rodiklius su kitomis verslo finansavimo formomis. Išanalizuoti užprotestuotų vekselių viešo registro duomenys, siekiant nustatyti nemokėjimo pagal vekselius dinamiką bei vekselio sumos ir termino esminius dydžius ir jų sklaidą. Atliktas išsamus vekselio naudojimo komercinėje veikloje intensyvumą lemiančių priežasčių tyrimas – nustatytos problemos, su kuriomis susiduria atsiskaitančios vekseliais įmonės ir jų nenaudojimo priežastys. Magistro darbo konstruktyviojoje dalyje pateikiamos įmonių atsiskaitymų vekseliais tobulinimo ir optimalaus panaudojimo rekomendacijos, atitinkančios esamą šalies ekonominę bei juridinę situaciją.

SUMMARY

Lina Nagulevičienė

Payments by Drafts: Problems and Solutions

Master's work

In the Master's Paper the system of payments by drafts, opportunities of business funding with the help of drafts as well as their significance in the activities of the national commercial banks and economic entities are analysed. In order to realize the selected aim, the theoretical aspects of payment by drafts, analysed by Lithuanian and foreign authors, were systematized and generalized. Structure, level and trends of the obligations with drafts of the economic entities and the drafts, discounted in the national banks, comparing the indices obtained with other business financing forms were established. Public registry data on the objected against drafts was analysed in order to find out dynamics of non-payment by drafts as well as essential sizes and spread of the draft amounts and terms. Thorough investigation of the reasons, predetermining the intensity the draft is used in the commercial activities was performed: issues encountered by the companies using drafts as well as reasons for the drafts aren't used were established. In the constructive part of the Master's Paper I suggest recommendations for improvement and optimum use of the payment by drafts in line with the current economic and legal situation in the country.

TURINYS

IVADAS	7
1. ATSISKAITYMŲ VEKSELIAIS YPATUMAI (TEORINIS ASPEKTAS)	10
1.1. Vekselio esmė ir jo pagrindinės charakteristikos	10
1.1.1. Vekselio samprata	10
1.1.2. Teisinis reguliavimas	12
1.1.3. Vekselių rūšys ir jų cirkuliacijai būdingos operacijos	15
1.1.4. Vekselio privalumai ir trūkumai	22
1.1.5. Operacijoms vekseliais būdingos rizikos ir jų valdymas	27
1.2. Vekselio kaip šiuolaikinio verslo finansavimo instrumento reikšmė	28
1.3. Vekselio ekonominis vertinimas ir jo bankinis diskontavimas	32
2. ATSISKAITYMŲ VEKSELIAIS LIETUVOJE ANALIZĖ	37
2.1. Įmonių išsipareigojimų vekseliais dinamikos tendencijų vertinimas	37
2.2. Operacijų vekseliais bankuose galimybių ir tendencijų analizė	40
2.2.1. Atsiskaitymus vekseliais lemiančių veiksnių analizė	40
2.2.2. Bankų operacijų vekseliais analizė	42
2.2.3. Diskontuotų vekselių dinamika	43
2.3. Užprotestuotų vekselių dinamika ir variacija	49
2.4. Vekselių paplitimo ir paklausos nustatymas	54
2.4.1. Tyrimo metodika	54
2.4.2. Respondentų struktūra	56
2.4.3. Vekselio naudojimas atsiskaitymuose ir jo pasirinkimą lemiantys veiksniai	57
3. ATSISKAITYMŲ VEKSELIAIS EKONOMINIO MECHANIZMO TOBULINIMAS	65
3.1 Atsiskaitymų vekseliais naudos pardavėjui optimizavimas	65
3.1.1. Kredito standartų ir sąlygų pirkėjui nustatymas	66
3.1.2. Skolos atgavimo kaštų vertinimas	69
3.1.3. Efektyvios palūkanų normos nustatymas	70
3.1.4. Vekselių apskaitos ir diskontavimo galimybių vertinimas	72
3.1.5. Vekselių diskontavimo alternatyvos	75
3.2. Atsiskaitymų vekseliais naudos pirkėjui optimizavimas	79
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	84
LITERATŪRA	88
PAGRINDINĖS SĄVOKOS	92
1 PRIEDAS. Vekselių požymių klasifikacija	96
2 PRIEDAS. Paprastojo ir įsakomojo vekselio cirkuliacijos schemos	97
3 PRIEDAS. Privalomi vekselio rekvizitai	100
4 PRIEDAS. Paprastojo ir įsakomojo vekselio formos	101
5 PRIEDAS. Bankų operacijų vekseliais rūšys, privalumai ir trūkumai	102
6 PRIEDAS. Šalies bankų operacijų vekseliais rūšys ir įkainiai	104
7 PRIEDAS. Pagrindiniai finansavimo, naudojant vekselio diskonto kreditą, etapai	106
8 PRIEDAS. Apibendrintos formulės naudojamos dinamikos, vidurkių, variacijos ir koreliacijos rodiklių skaičiavimui	107
9 PRIEDAS. LR bankuose diskontuotų vekselių apyvarta 2000 – 2006 m.	109
10 PRIEDAS. Įmonių išsipareigojimų vekseliais tiekėjams, kreditinėms institucijoms bei diskontuotų vekselių kitimo tempai	110
11 PRIEDAS. Bankuose diskontuotų vekselių struktūra 2000m. IV ketv. - 2006 m. I ketv.	112

12 PRIEDAS. Bankinių kreditų rodiklių ir bendrojo vidaus produkto koreliacijos vertinimas	113
13 PRIEDAS. Anketa	114
14 PRIEDAS. Tyrimo rezultatai	116
15 PRIEDAS. Prekybos įmonių veiklos rodiklių ir debitorinio įsiskolinimo koeficiento dienomis koreliacijos vertinimas.....	118

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Atsiskaitymų vekseliais ypatumų palyginimas	19
2 lentelė. Įmonių atsiskaitymų už prekes vidutinis periodas Europos Sąjungos šalyse	30
3 lentelė. Įmonių įsipareigojimų vekseliais kitimo tempai 2001 – 2004 m.	37
4 lentelė. Įsipareigojimų vekseliais struktūra pagal verslo rūšį (tūkst. Lt)	39
5 lentelė. Diskontuotų vekselių struktūra	47
6 lentelė. Diskontuotų vekselių vidutiniai dinamikos rodikliai	47
7 lentelė. Protestuotų vekselių kitimo tempai 2001 – 2005 m.	51
8 lentelė. 2000 – 2005 m. protestuotų vekselių sumos variacijos rodikliai	52
9 lentelė. 2000 – 2005 m. protestuotų vekselių terminų variacijos rodikliai	53
10 lentelė. Protestuotų vekselių sumų ir terminų svyravimai nuo vidurkių	54
11 lentelė. Prekybos įmonių pelningumo rodiklių ir debitorinio įsiskolinimo koeficiento dienomis medianų koreliacijos koeficientai	65
12 lentelė. Pajamų ir išlaidų detalizavimas finansuojant pirkėją	67
13 lentelė. Grynoji dabartinė vertė diskontuojant vekselį	68
14 lentelė. Grynoji dabartinė vertė perleidžiant (indosuojant) vekselį	69
15 lentelė. Palūkanų normos nustatymas	70
16 lentelė. Vekselio inkasavimo ir diskontavimo išlaidų palyginimas	73
17 lentelė. Vekselio diskontavimo, kredito linijos ir overdrafto savybių lyginamoji analizė	75
18 lentelė. Faktoringo ir vekselio diskontavimo skaičiuoklė	78

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 paveikslas. Kreditų klasifikavimo kriterijai ir rūšys	12
2 paveikslas. Paprastojo vekselio cirkuliacija	17
3 paveikslas. Įsakomojo vekselio cirkuliacija	18
4 paveikslas. Atsiskaitymų formų naudojimas pasaulyje (proc.)	26
5 paveikslas. Diskonto proceso grafikas	35
6 paveikslas. Lietuvos bankų paskolų įmonėms palūkanų normų kaita	41
7 paveikslas. Rinkos dalis pagal diskontuotų vekselių portfelį (proc.)	42
8 paveikslas. Lietuvos bankuose diskontuotų vekselių kaita	43
9 paveikslas. Bankuose diskontuotų vekselių portfelis metų pabaigoje	45
10 paveikslas. Vekselių diskontavimo ir įsipareigojimų vekseliais priklausomybė (tūkst. Lt)	48
11 paveikslas. Protestuotų vekselių pasiskirstymas pagal miestus 2000 – 2005 m.	50
12 paveikslas. Respondentai pagal įmonės veiklos rūšį	56
13 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal žinias apie vekselį	58
14 paveikslas. Respondentų struktūra pagal atsiskaitymus vekseliais šalyje ir užsienyje	59
15 paveikslas. Respondentai pagal naudojamąsi bankų teikiamomis paslaugomis su vekseliais	60
16 paveikslas. Respondentų nuomonė apie sunkumus atsiskaitant vekseliais	61
17 paveikslas. Pagrindinės respondentų paminėtos vekselių nenaudojimo priežastys	62
18 paveikslas. Vekselių naudojimą skatinantys veiksniai	63
19 paveikslas. Komercinio kredito palūkanų norma, esant skirtingiems mokėjimo terminams ir banko administravimo mokesčiams	71
20 paveikslas. Vekselio sumos, esant skirtingiems vekselio terminams, kai diskontavimo ir inkasavimo išlaidos yra lygios	74
21 paveikslas. Komercinio kredito efektyvi palūkanų norma, esant skirtingiems mokėjimo terminams ir nuolaidai	81

IVADAS

Tyrimo aktualumas. Prekybiniai ryšiai ne tik su šalies, bet ir su užsienio partneriais sąlygoja atsiskaitymų, ypač tarptautinių, būdų ir metodikos, paplitusių Vakaruose, recepciją ir taikymą Lietuvoje. Viena iš svarbiausių kiekvieno prekybinio sandorio sąlygų – atsiskaitymo forma, apimanti atsiskaitymo būdą, laiką, vietą ir mokėjimo valiutą. Kiekvienai sandorio šaliai svarbu pasirinkti tinkamą atsiskaitymo būdą, nes jų interesų konfrontacija lemia tų būdų įvairovę. Skirtingi apmokėjimo būdai – tai įvairūs minėtų keturių elementų deriniai, kuriuos panaudojus bandoma apsaugoti vienokius ar kitokius sandorio šalies interesus. Nors atsiskaitymuose tarp ūkio subjektų yra paplitę mokėjimo pavedimai arba gryniesi pinigai, tačiau toks būdas ne visuomet tenkina mokėtoją ir pinigų gavėją.

Plečiantis mainų sandorių geografijai ir ekonomikoms tampant vis atviresnėmis, dažnai konkurencingumą rinkoje lemia ne tik prekių kainos ir kokybė, bet ir galimybė siūlyti palankesnes atsiskaitymo sąlygas verslo partneriams. Didėja poreikis liberalesniems apmokėjimo terminams, atsiranda ekonominis tikslingumas teikti komercinį kreditą. Šių mainų procese sandorio šalys nori kuo sklandžiau įvykdyti prekių ir pinigų mainus, sumažinti sandorio riziką bei turėti galimybę vienai ar abiem sandorio šalims gauti finansavimą.

Daugelyje pasaulio šalių tiek vietiniai, tiek tarptautiniai atsiskaitymai vyksta parduodant prekes skolon, tačiau komerciniame kredite, kaip ir kiekviename finansiniame sandoryje, egzistuoja kreditinės rizikos elementas, tai yra paties kredito negražinimas ar terminų praleidimas. Be to, dėl apyvartinių lėšų trūkumo ne visos jos turi galimybę kredituoti verslo partnerius, atidedant pinigų už prekes apmokėjimą.

Komercinė praktika įtvirtino keletą dokumentinių atsiskaitymo formų (akredityvų, dokumentinių inkaso, vekselių), kurios yra kompromisinės abiem šalims ir nesudaro tokios akivaizdžios persvaros kurios nors sandorio šalies naudai kaip išankstinio mokėjimo ar atsiskaitymo gavus prekes atvejais.

Viena iš dažniausiai tarptautinėje prekyboje naudojamų atsiskaitymo priemonių - vekselis, kuriuo įforminus skolinį įsipareigojimą, komercinį kreditą galima nesunkiai paversti likvidžia finansine priemone. Vekselis, kaip atsiskaitymo negrynaisiais pinigais priemonė, yra labai apyvartus, gana saugus, labai išsamiai reglamentuotas, galintis pagerinti ir paspartinti atsiskaitymus tarp atskirų ūkio subjektų, todėl užsienio šalyse jis yra gana plačiai paplitęs. Nors Lietuvos teisės aktai, reglamentuojantys vekselių naudojimą, pradėti formuoti daugiau kaip prieš dešimtmetį, daugelis verslo įmonių vis dar vengia jais naudotis.

Tyrimo naujumas. Vekselis Lietuvoje – dar pakankamai nauja atsiskaitymo priemonė. Daugeliui ūkio subjektų trūksta žinių ir patyrimo ją naudojant bei informacijos apie vekselių

veikimo mechanizmą, atliekant finansinius atsiskaitymus. Sparčiai auganti Lietuvos ekonomika ir sėkminga Vakarų Europos patirtis suteikia vilčių, kad dėmesys vekseliams ir jų naudojimas ūkinėje apyvartoje ateityje gali tapti prioritetiniu. Nors mokslinėje literatūroje ir įvairiuose leidiniuose aprašomos vekselio teigiamos ir neigiamos savybės, analizuojami įstatymai ir naudojimo atsiskaitymuose galimybės, tačiau šie duomenys nėra susisteminti ir apibendrinti, pritaikant juos šalies įmonių verslo plėtimo ir finansavimo uždaviniams spręsti. Šiame darbe atlikta detali priežasčių ir tendencijų analizė leido pateikti praktiškai įgyvendinamą atsiskaitymų vekseliais galimybių ir plėtros modelį.

Tyrimo objektas – vekselis kaip atsiskaitymų negrynaisiais pinigais ir įmonės verslo finansavimo priemonė.

Tyrimo tikslas – nustatyti esamą vekselių naudojimo padėtį Lietuvoje, identifikuoti atsiskaitymų vekseliais problemas ir pateikti pasiūlymus jų sprendimui.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išnagrinėti literatūroje pateikiamą vekselio sampratą, naudojimo ypatumus ir kryptis;
2. Remiantis mokslininkų darbais, atskleisti teigiamas ir neigiamas vekselio savybes;
3. Atlikti įmonių įsipareigojimų vekseliais ir komercinių bankų diskontuotų vekselių Lietuvoje dinamikos ir struktūros analizę;
4. Išanalizuoti užprotestuotų vekselių kitimo tendencijas ir sklaidos ypatumus;
5. Nustatyti pagrindines priežastis lemiančias atsiskaitymų vekseliais plėtrą;
6. Patikrinti, ar egzistuoja priklausomybė tarp pirkėjų įsiskolinimo koeficiento ir pelningumo rodiklių, pagal įmonių veiklos rūšis;
7. Pateikti rekomendacijas, kaip optimaliau įmonėse panaudoti vekselių teikiamas galimybes.
8. Atlikti lyginamąją įmonių apyvartinio kapitalo finansavimo formų analizę;

Tyrimo metu iškeltos **hipotezės**:

Ū Atsiskaitymų vekseliais plėtros procesui įtaką daro šalies komercinių bankų vykdoma atsiskaitymų vekseliais ir jų diskontavimo diegimo strategija, kuri yra tik pradiniam etape.

Ū Vekselis šalies įmonių veikloje gali būti efektyviai naudojamas ne tik kaip atsiskaitymo, bet ir kaip verslo finansavimo priemonė.

Tyrimo metodai:

1. Medžiagos rinkimo ir duomenų apdorojimo metodai, atliekant mokslinės literatūros, teisinių dokumentų, banko dokumentų ir literatūros lyginamąją analizę, įvairių verslo sektorių įmonių apklausa bei statistinių duomenų rinkimas.
2. Duomenų apdorojimas ir analizė taikant matematinius - statistinius metodus: statistinių duomenų grupavimas, struktūros ir dinamikos rodiklių skaičiavimas, koreliacinė analizė.

Magistro **darbo struktūrą** sudaro trys pagrindinės dalys: teorinė, analitinė tiriamoji ir konstruktyvioji.

Teorinėje dalyje apžvelgiama vekselių atsiradimo bei vystymo istorija, pagrindinės charakteristikos, rūšys, taikymo principai, atsiskaitymuose vekseliais atsirandanti rizika, vekselio privalumai ir trūkumai, jų naudojimo galimybės ir reikšmė.

Antroje dalyje analizuojami atsiskaitymų vekseliais ypatumai Lietuvoje. Atliekama ūkio subjektų įsipareigojimų vekseliais, komercinių bankų diskontuotų vekselių, užprotestuotų vekselių registro duomenų, atsiskaitymų vekseliais paklausos ir paplitimo tarp Lietuvos įmonių analizė.

Konstruktyviojoje dalyje, remiantis teorinės ir praktinės dalies analize bei apklausos rezultatais, pateikiamos rekomendacijos ūkio subjektams, kaip optimaliau įmonėse panaudoti vekselių teikimas galimybes.

Magistro baigiamajame darbe suformuluotos išvados ir rekomendacijos, pateikti priedai bei pagrindinių sąvokų žodynas.

Tyrimo rezultatų reikšmingumas:

Vekselių kaip alternatyvios šiuolaikinės verslo finansavimo priemonės įvertinimas bei panaudojimo galimybių suvokimas sukuria prielaidas Lietuvos įmonėms dalyvauti Europos ir pasaulio prekybos rinkose lygiagrečiai su kitomis Vakarų įmonėmis.

Pasiūlytos atsiskaitymų vekseliais tobulinimo rekomendacijos, atitinkančios esamą ekonominę bei juridinę situaciją, reikalingos vekselio kaip atsiskaitymo priemonės naudojimo įmonėse proceso įgyvendinimui sprendžiant apyvartos didinimo ir apyvartinio kapitalo finansavimo problemas.

Įmonių verslo finansavimui siūlomos priemonės analizė bei taikymo galimybės galėtų būti naudingos bankams kaip mokslinė medžiaga siekiant suintensyvinti vekselio naudojimą ir jo diskontavimą.

1. ATSISKAITYMŲ VEKSELIAIS YPATUMAI (TEORINIS ASPEKTAS)

1.1. Vekselio esmė ir jo pagrindinės charakteristikos

1.1.1 Vekselio samprata

Vekselis – viena iš seniausių atsiskaitymų negrynaisiais pinigais formų. Prieš pradedant analizuoti atsiskaitymų vekseliais esmę bei pagrindinius procedūros bruožus, būtina jau pačioje darbo pradžioje nustatyti sąvokų „atsiskaitymas“ ir „mokėjimas“ reikšmes.

Literatūroje šios sąvokos dažnai vartojamos kaip sinonimai, tačiau nereikia pamiršti skirtingo jų turinio. Atsiskaitymas plačiąja prasme papildo mokėjimą, kadangi mokėjimas tėra vienas iš atsiskaitymo būdų, o būtent atsiskaitymas pinigais.

Atsiskaitymo sąvoką pateikia teisės žodynas: „atsiskaitymas“ (angl. Settlement, atitinka bendrosios lietuvių kalbos žodį – „atsiskaitymas“, kaip visiškas tarpusavio prievolių, įsipareigojimų įvykdymas) yra pažado ar sutarties įvykdymas (Collin, 1997). Siauresne teisine prasme, atsiskaitymas apibrėžiamas kaip pažado, pareigos ar įsipareigojimo kreditoriui vykdymas, perduodant jam pinigus ar kitas vertybes, kartu skolininkui pasiūlius, o kreditoriui sutikus juos priimti, taip visai ar iš dalies padengiant įsiskolinimą ar patenkinant įsipareigojimą (Civilka, 2002).

Šiame darbe terminas „atsiskaitymai“ bus naudojamas siauresne prasme – kaip atsiskaitymas pinigais. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso XLVII skyriaus „Atsiskaitymai“ 6.930 straipsnis nustato: „Atsiskaitymai negrynaisiais pinigais atliekami naudojant mokėjimo pavedimus, akredityvus, čekius, **vekselius**, inkaso ir kitas įstatymų nustatytas atsiskaitymų priemones“.

Analizuojant skirtumus tarp sąvokų reikia pabrėžti, kad „atsiskaitymai“ suponuoja tam tikro įsipareigojimo ar skolos buvimą, kai skola ar įsipareigojimas nėra „mokėjimo“ sąlygos būtinas elementas. Taigi, šiuo požiūriu atsiskaitymų sąvoka apima platesnį santykių ratą nei mokėjimo sąvoka. Šios sąvokos papildo vieną kitą, todėl dažniausiai tiek teisės aktuose tiek įvairioje literatūroje jos yra tapatinamos. Šiame darbe sąvoka „atsiskaitymai“ bus naudojama tik piniginiams atsiskaitymams, vykdomiems tiek turint prievolę sumokėti, tiek ir neturint tokios prievolės, apibrėžti. Tokiu būdu sąvokos „mokėjimas“ ir „atsiskaitymai“ bus naudojamos kaip sinonimai.

Vekselis – vertybinis popierius žymintis griežtai įstatymo reglamentuotos formos piniginių įsipareigojimą, tai yra terminuotą piniginę prievolę. Tai skolos dokumentas, kuriuo jį išrašantis asmuo besąlygiškai įsipareigoja tiesiogiai arba netiesiogiai sumokėti tam tikrą sumą vekselyje nurodytam asmeniui pats arba paveda tai padaryti kitam – trečiajam asmeniui (Vaškelaitis, 2001). Taip pat ši sąvoka apibrėžiama 1930 m. Ženevos konvencijoje, kitose Lietuvos Respublikos autorių knygos ir darbuose apie piniginius atsiskaitymus bei užsienio literatūroje. LR įsakomųjų ir

paprastųjų vekselių įstatyme vekselio sąvoka papildyta taip: „vekselis išrašomas įstatymo nustatyta tvarka“. G. Startienė vekselį apibrėžia kaip mokėjimo priemonę (Startienė, 2002), ir teigia, kad jis yra vienas iš likvidžiausių vertybinių popierių. Rusų literatūros šaltiniuose (Belov, 1992) vekselis aiškinamas kaip rašytinis mainų dokumentas ir piniginis įsipareigojimas. Plačiąja prasme vekselis yra griežtai standartizuotos formos atsiskaitymo dokumentas (Batičeva, 2006).

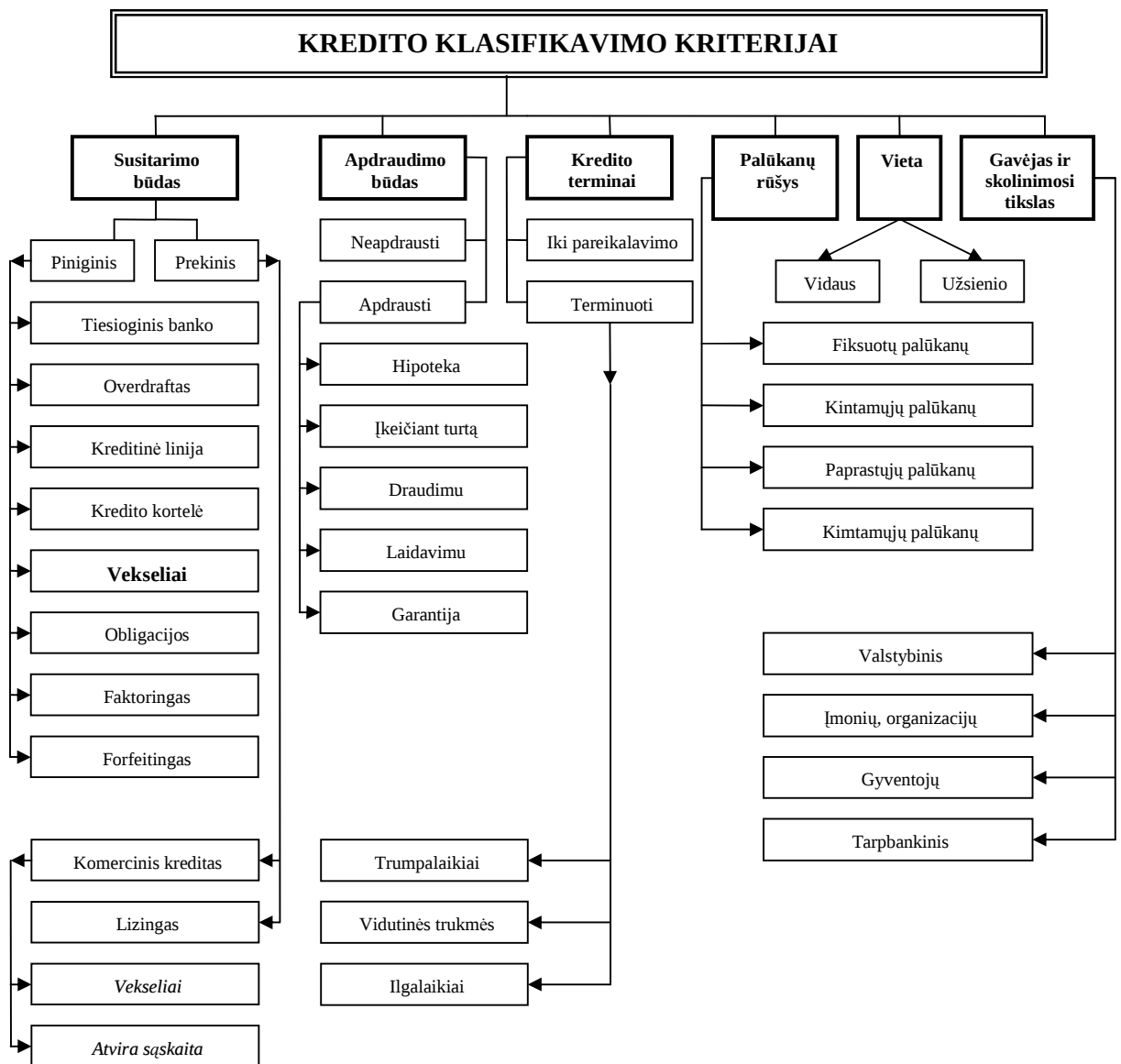
Vekselis gali būti naudojamas (Startienė, 2002):

- Ø kaip nedokumentinio mokėjimo instrumentas;
- Ø kaip mokėjimo instrumentas, esant dokumentinio mokėjimo sąlygai (pvz., dokumentinio inkaso arba akcepto akredityvo atveju);
- Ø partneriams susitarus dėl kredito suteikimo:
 - trumpalaikio finansavimo atveju;
 - vidutinės trukmės ir ilgalaikio investicinių prekių finansavimo atveju (plačiausiai paplitusi – forfeitingas).

V. Vaškelaitis vekselio naudojimo paskirtį apibrėžia konkrečiau ir paprasčiau – vekselis gali būti naudojamas kaip mokėjimo priemonė, kaip laidavimo dokumentas arba kaip dokumentas banko paskolai gauti (Vaškelaitis, 2001). Tai reiškia, kad vekseliai naudojami: juridinių ir fizinių asmenų skolai įforminti už išsimokėtinai gautas prekes, suteiktas paslaugas ir atliktus darbus, banko kreditui gauti, apdrausti banko paskolas jų gavėjų išduodamais vekseliais.

Įmonių tarpusavio atsiskaityimuose vekselis atlieka keletą funkcijų, kurių svarba priklauso *nuo mainų sandorio ypatumų*. Vekselis yra (Startienė, 2002):

- *kreditinis (mokėjimo) instrumentas* – vekselis išduodamas, siekiant apmokėti skolą. Tačiau skola sumokama tik tuo atveju, jei vekselis iš tikrųjų apmokamas, atėjus vekselio apmokėjimo terminui;
- *draudimo instrumentas* – šią funkciją vekselis atlieka, nes jame nurodytas tikslus mokėjimo terminas. Be to, tai susiję su vekselio proceso ypatumais;
- *kredito (finansavimo) instrumentas* – ši funkcija apima kelis aspektus:
 - 1) vekselio davėjas gali atidėti vekselio apmokėjimo terminą;
 - 2) vekselio turėtojas gali diskontuoti vekselį kredito institute;
 - 3) vekselis gali būti rediskontuojamas banke.
- *kapitalo investavimo instrumentas* – vekselio davėjas, atidėdamas jo apmokėjimo terminą, nustato vekselio galiojimo laikotarpį palūkanų normą. Jeigu vekselis nėra diskontuojamas banke, tai apskaičiuotos palūkanos tampa vekselio davėjo kapitalo prieaugiu.

1 pav. Kreditų klasifikavimo kriterijai ir rūšys

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Aleknevičienės, V. (2005). Finansai ir kreditas., <http://www.veksel.forekc.ru>.

Taigi įmonių atsiskaitymuose *tiesioginio komercinio kredito* procese vekseliai yra pirkėjo pasižadėjimas sumokėti tiekėjui už parduotas prekes ir paslaugas. Esant *netiesioginiam komerciniam kreditui*, vekseliai, kaip mokėjimo dokumentai, gali būti superkami diskonto namų, faktoringo, forfeitingo ir kitų finansų institucijų, o bankai, diskontuodami vekselius, gali išduoti paskolas ūkio subjektams.

1.1.2. Teisinis reguliavimas

Vekselių išrašymą, operacijas su jais ir pagal vekselį įsipareigojusių asmenų santykius reguliuoja civilinės ir komercinės teisės normos, taip pat speciali teisės šaka – vekselių teisė.

Vekselių teisė – nacionalinės ir tarptautinės teisės normų, reguliuojančių vekselinius santykius ir operacijas visuma. Dauguma valstybių remiasi unifikuota vekselių teise. Yra dvi pagrindinės pasaulinės vekselių teisės sistemos – *Ženevos bendroji vekselių teisė* ir *Anglų – amerikiečių vekselių teisė* (Beliakov, 1992).

Pirmoji grindžiama pagrindiniu tarptautinių vekselių teisės aktu – 1930 m. Ženevos vekselių konvencijoje patvirtintas Bendrasis įstatymas dėl įsakomojo ir paprastojo vekselio. Šalys Konvencijos dalyvės (Austrija, Belgija, Brazilija, Vokietija, Graikija, Danija, Italija, Liuksemburgas, Monakas, Olandija, Norvegija, Lenkija, Portugalija, Suomija, Prancūzija, Švedija, Šveicarija, Japonija ir kt.) vadovaujasi šiuo įstatymu nacionalinėje teisėje. Šios šalys patenka į Ženevos vekselių teisės sistemą.

Kitą vekselių teisės sistemą sudaro anglosaksų teisės valstybės: Didžioji Britanija, kurioje veikia 1882 m. Įstatymas dėl įsakomųjų vekselių, ir Jungtinės Amerikos Valstijos; jose vekselinius santykius reguliuoja 1962 m. Bendrasis prekybos kodeksas, ir valstybės kurių vekselių teisė iš esmės pakartoja pirmųjų minėtų įstatymų nuostatas (Vasarienė, 2001).

Atskirą grupę sudaro valstybės (Ispanija, Egiptas, Meksika ir kitos (Beliakov, 1992), kurių vekselių teisė neįeina nė į vieną pagrindinę teisės sistemą ir nėra grindžiama koku nors bendru visoms valstybėms įstatymu. Daugumos šios grupės valstybių įstatymai grindžiami vadinamuoju prancūziškuoju „ikiženeviškuoju“ vekselių teisės tipu (1807 m. Prancūzijos prekybinis kodeksas). Galima išskirti Ženevos vekselių teisės sistemos pogrupį – jam priklauso šalys – Alžyras, Argentina, Afganistanas, Bulgarija, Burkinafaso, Gaitis, Gabonas, Gvinėja, • ambodža, Kamerūnas, Kosta Rika, Laosas, Libanas, Libija, Marokas, Nigerija, Zairas, ir kitos, kurios nėra prisijungusios prie Ženevos konvencijos, tačiau pastaroji yra šių šalių vekselių įstatymo pagrindas.

Daugumoje Europos šalių vekselių įstatymai yra panašūs, nes remiasi 1930 m. Ženevos susitarimu apie vekselių teisės suvienodinimą. Siekiant išvengti problemų atsirandančių naudojant tarptautiniams atsiskaitymams įsakomuosius ir paprastuosius vekselius, 1930 m. birželio 7 d. Ženevoje pasirašyta Konvencija dėl įstatymų kolizijų naudojant įsakomuosius ir paprastuosius vekselius. Konvencijoje aptariami asmenų atsakomybės pasirašant įsakomuosius ir paprastuosius vekselius klausimai, įsipareigojimų pagal vekselį atsiradimo pagrindai, ieškiniai regreso tvarka, protesto forma bei terminai ir kiti vekselių naudojimo klausimai. Šią konvenciją yra pasirašiusios valstybės, kurios priklauso skirtingoms vekselių teisės sistemoms – Kolumbija, Ispanija (Ispanija ir Kolumbija priskiriama valstybėms, kurių vekselių teisė nėra grindžiama bendru teisės aktu, Ispanijoje atsiskaitymus vekseliais reguliuoja Ispanijos prekybos kodeksas, Kolumbijoje – Kolumbijos prekybos kodeksas) (Belov, 1996). 1988 m. Jungtinių Tautų generalinė asamblėja patvirtino naują konvenciją dėl tarptautinių vekselių ir skolinių pasižadėjimų. Jis yra patrauklesnis

ir pranašesnis, bet sudėtingesnis negu iki tol buvęs. Šioje konvencijoje atsižvelgta į valstybių teises sistemas, praktinę vekselių panaudojimo patirtį.

Istorijos šaltiniai skelbia, kad dabartinėje Lietuvos teritorijoje nuo XIX a. iki XX a. 4 – ojo dešimtmečio pradžios vekselių naudojimas buvo reguliuojamas trimis įstatymais: Užnemunėje – Napoleono kodeksu, Klaipėdos krašte – Vokietijos įstatymu, o kitoje dalyje – carinės Rusijos vekselių įstatymu. 1919 m. Lietuvos Vyriausybė išleido vekselių įstatymą, pagal kurį atsiskaitymai vykdavo markėmis ir auksiniais.

Lietuvoje vekseliai atsirado XIX a ir sparčiai plito. 1919 m. – 1940 m. „vexselinių pinigų“ apyvarta sudarė 2,5 karto daugiau nei „piniginių“.

1938 m. spalio 1 d. priimtas Lietuvos Respublikos vekselių įstatymas, kuris buvo parengtas remiantis 1930 m. Ženevos vekselių konvencijoje įtvirtintu paprastųjų vekselių įstatymu. Tai supaprastino tarptautinę prekybą ir sąlygojo platesnius prekybinius ryšius. Lietuvai buvus SSSR nare vekseliai naudoti tik atsiskaitant su užsienio valstybėmis.

1992 m. birželio 30 d. priimtas Lietuvos Respublikos vekselių įstatymas, 1993 m. Lietuvos bankas patvirtino vekselių naudojimo taisykles, 1994 m. buvo priimtas notariato įstatymas, kad vekselius protestuoja notariai, o 1995 m. Vyriausybė patvirtino vekselių ir čekių protestavimo taisykles.

1999 m. kovo 16 d. priimtas naujos redakcijos Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymas, kuriame vartojamos sąvokos tiksliau atitinka Ženevos konvencijos patvirtintą Vieningo įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo projektą. Įstatyme laisvai interpretuojamas Konvencijos tekstas, nebuvo naudojamosi autentišku originalo tekstu (Vasarienė, 2001).

Svarbiausia buvo tai, kad naujas įstatymas nustatė naują tvarką gerokai palengvinančią išieškojimo pagal protestuotus vekselius procesą (sumos išieškomos be teismo).

1999 m. rugsėjo 13 d. nutarimu patvirtintos Vekselių naudojimo taisyklės, Vekselių ir čekių protestavimo taisyklės bei notarų vykdomųjų įrašų atlikimo tvarka. Remiantis jomis vekseliai gali būti naudojami asmenų įsipareigojimams nacionaline arba užsienio valiuta įforminti, jeigu tai neprieštarauja LR įstatymams ir kitiems teisės aktams.

2000 m. vasario 17 d. Lietuva dar kartą atnaujino prisijungimą prie 1930 m. Ženevos Konvencijos dėl Vieningo įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo.

Lietuvoje vekselių išleidimo, pagal juos atsirandančių reikalavimų pareiškimo bei patenkinimo tvarką reglamentuoja Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymas. Vekseliai, išleisti pagal šį įstatymą, čekiai ir kitos Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatyme numatytos mokėjimo priemonės Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatyme (2001 m., Nr. IX-655) *nelaikomi vertybiniais popieriais*.

1.1.3. Vekselių rūšys ir jų cirkuliacijai būdingos operacijos

Vekselių yra įvairių rūšių ir literatūroje jie skirstomi:

- Pagal sandorių aptarnavimą arba pagal tai, kas juos išrašo;
- Pagal atsiskaitymo pobūdį;
- Pagal apmokėjimo terminą.

Vekseliai, pagal tai kas juos išrašo:

1. *Finansų*. Finansų vekselius leidžia šalių vyriausybės, tačiau gali būti ir vietos savivaldybių išleisti municipaliniai vekseliai. Labiausiai pasaulinėje praktikoje yra paplitę izdo vekseliai. Tai trumpalaikiai Vyriausybės vertybiniai popieriai, kurių paskirtis ne tik finansuoti Vyriausybės išlaidas, bet ir paimti pinigus iš finansų ir kredito sistemos. Jie yra likvidžiausi pinigų rinkos finansiniai instrumentai, kuriuos gali įsigyti ir fiziniai, ir juridiniai asmenys. Paprastai pajamos iš vekselio laikymo iki jo apmokėjimo datos yra žinomos jo išleidimo momentu, todėl pastarieji vekseliai yra laikomi fiksuotų pajamų vertybiniais popieriais.

2. *Bankinis*. Tai banko skoliniai įsipareigojimai. Šie vekseliai yra labai plačiai paplitę Rusijoje. Norėdami pritraukti laikinai laisvas lėšas, bankai skolinasi iš fizinių ir juridinių asmenų, išrašydami jiems vekselius. Iš dalies Rusijos finansų rinkoje bankiniai vekseliai pakeičia sertifikatus ir obligacijas. Tačiau bankinio vekselio apmokėjimo terminas negali būti ilgesnis nei vieneri metai. Naudodami bankinį vekselį bankai gali skolinti ir pasiskolinti vieni iš kitų. Rusų literatūroje bankų vekselis yra vadinamas finansų vekseliu (Beliakov, 1992).

3. *Dalinis*. Dalinio vekselio emitentas – keli komerciniai bankai, kurie išleidžia vekselį kartu.

4. *Komercinis*. Išrašo ūkio subjektai. Jo sudarymo pagrindas – realus komercinis sandoris. Šiuo vekseliu įmonė besąlygiškai įsipareigoja sumokėti tam tikrą sumą vekselyje nurodytam asmeniui (kitai įmonei) arba paveda tai padaryti kitam.

Šiuo vekseliu įforminamas vienos įmonės *komercinis kreditas* kitai įmonei. Pagrindinis reikalavimas komerciniam vekseliui – gautos už vekselį lėšos turi būti panaudojamos veiklos išlaidoms arba trumpalaikiam, o ne ilgalaikiam turtui finansuoti (Kancerevyčius, 2004).

Daugeliui didelių, stambių JAV ir Anglijos firmų komerciniai vekseliai yra pigesnė finansavimo alternatyva, nei banko paskolos. Tai viena didžiausių JAV skolos rinkų (sudaro apie 25 proc. bankų skolinimo vertės). Komercinių vekselių terminas dažniausiai būna iki 270 dienų. Praktiškai daugumos vekselių galiojimo terminai yra nuo 5 iki 90 dienų, dažniausiai 30-35 dienų (Kancerevyčius, 2004). Nuo 1970m. (žlugus Penn Central Transportation Co., kuri finansiškai buvo nepajėgi apmokėti komercinius vekselius už 82 mln. USD) beveik kiekvienam vekseliui nustatomi vienos ar keleto agentūrų reitingai, kurie yra labai svarbūs. Agentūros, prekiaujančios jais,

reikalauja trumpalaikės skolos grąžinimo įrodymų ir be jų reitingų nesuteikia. Skolos grąžinimo šaltiniai gali būti nuosavos emitento lėšos arba banko kredito linijos. Komerciniai vekseliai yra patraukli investicija, kai palūkanų norma yra palyginti nepastovi ir investuotojai nenori pirkti ilgesnio termino instrumentų, kol rinka nenurims. Pirminė vekselių rinka yra aktyvi, tačiau antrinės rinkos aktyvumas yra mažas, investuotojai perka komercinius vekselius savo trumpalaikiams investicijų poreikiams ir laiko juos iki išpirkimo, jais nėra prekiaujama biržose, palūkanų norma didesnė nei išdo vertybinių popierių, nes jų likvidumas yra mažesnis.

Paprastai komerciniai vekseliai yra diskonto vertybiniai popieriai. Jie parduodami su nuolaida, o pasibaigus galiojimui sumokama nominali vertė. Iki 1980 m. vekseliai buvo leidžiami fizine forma. Dabar leidžiami kaip sąskaitų išrašai. Atsiskaitymai tapo greitesni ir išleidimo kaštai sumažėjo. Bankai leidžia komercinius vekselius finansuoti nebankinėms operacijoms – lizingui, kortelėms ir kt. Lietuvoje bankų išleisti komerciniai vekseliai yra retas instrumentas.

Euro komercinių vekselių (išleistų Europoje) rinka yra mažesnė. Euro vekselių galiojimo terminas nuo 60 iki 180 dienų.

JAV, Anglijoje ir kitose šalyse, kur yra išvystytos finansų rinkos, įmonės leidžia į apyvartą vekselius ne tik skolinantis, bet ir atsiskaitant už prekes ir paslaugas. Komercinių vekselių rinkos, išskyrus JAV, Anglijos, Kanados ir Australijos, yra tik užuomazgos stadijoje.

Daugelyje pasaulio šalių (Austrija, Švedija, Prancūzija, Italija, trečiojo pasaulio šalys) įmonių išleisti komerciniai vekseliai yra finansų instrumentai, dažniausiai naudojami finansuoti prekybinius atsiskaitymus ir yra pavedimas mokėti nustatytą kiekį pinigų vekselio turėtoji iš anksto numatytu terminu arba jam pateikus vekselį. Šiuos vekselius dažniausiai įsigyja kitos bendrovės, komerciniai bankai, draudimo kompanijos. Komerciniai vekseliai kai kuriuose šaltiniuose yra vadinami prekybos vekseliais (Rutkauskas, Damašienė, 2002).

5. *Prekybinis vekselis*. Išrašo prekių tiekėjas, sudarant prekinį sandorį, kurio metu yra atidedamas mokėjimas. Pastarieji vekseliai yra prekes parduodančios įmonės išrašytas vekselis, kurį akceptuoja pirkėjas taip pripažindamas skolą. Tuomet prekių tiekėjas norėdamas greičiau gauti pinigus už parduotas prekes, gali parduoti akceptuotą vekselį jį diskontuodamas.

6. *Draugiškasis*. Du asmenys pasitikėdami vienas kitu pasikeičia vekseliais, kad galėtų juos įkeisti ir gauti pinigų (pvz. paprastą kreditą), tačiau mokėjimas nevykdomas. Jei viena sandorio šalis negali įvykdyti savo skolinių įsipareigojimų, tai antra šalis įteikia pastarajai jos išrašytą vekselį tai pačiai sumai.

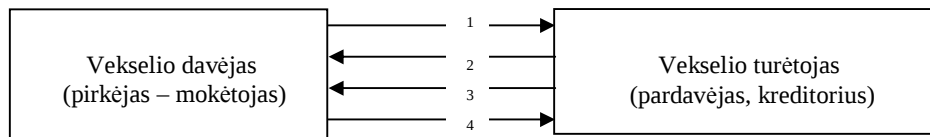
7. *Bronzinis*. Sandoris neegzistuoja. Vienas asmuo yra išgalvotas. Vekselio tikslas – gauti pinigus iš banko, kad galėtų vykdyti finansines operacijas. Grynieji pinigai, naudojant nepadengtus pinigais vekselius, sukelia vekselių infliaciją, todėl jų naudojimas yra uždraustas.

Analizuojant literatūrą pastebėta, kad įvairių šalių autoriai nevienodai klasifikuoja vekselius. Rusų autoriai bankų vekselius priskiria finansų vekseliams, o komercinius vekselius vadina prekybos vekseliais. Lietuvių autoriai išskiria atskirą bankų vekselių rūšį, o įmonių vekselius skirsto į prekybos ir komercinius. Kai kuriuose šaltiniuose (Kancerevyčius, 2004) prekybos vekseliai vadinami prekybiniais vekseliais. JAV ir Anglijoje apyvartoje esantys įmonių vekseliai vadinami komerciniais vekseliais, o bankų, išdo ir municipaliniai – finansų vekseliais. Autorės nuomone, gana sudėtinga suskirstyti vekselius į rūšis, todėl siūloma išskirti tokias vekselių rūšis:

1. Finansų vekseliai – išdo, municipaliniai, bankų vekseliai, daliniai.
2. Prekybos vekseliai – komerciniai, prekybiniai ir bronziniai.

Pagal atsiskaitymo pobūdį išskiriamos dvi pagrindinės vekselių rūšys – **paprastieji** (*solo*) ir **įsakomieji** (*trata*).

Paprastąjį vekselį (angl. *promissory note*, *trade bill payable* • rasat. *billet a ordre*, vok. *wechsel*) išrašantis asmuo besąlygiškai įsipareigoja sumokėti vekselio turėtojui jame įrašytą sumą (žr. 2 paveikslą).

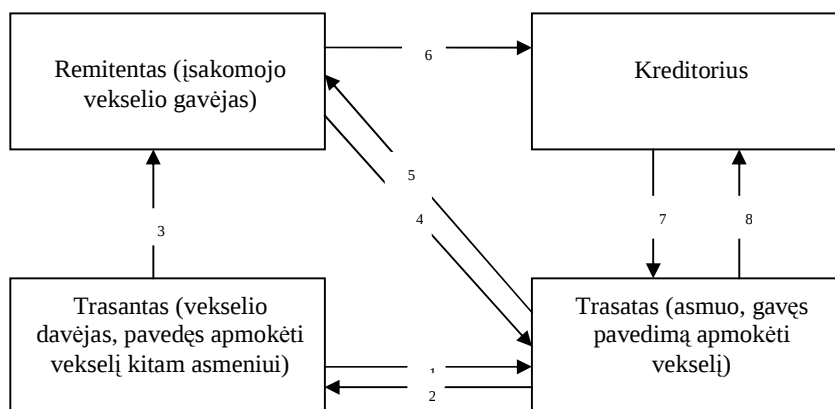
2 pav. Paprastojo vekselio cirkuliacija

Šaltinis: Vaškelaitis, V. (2001). Piniginiai atsiskaitymai. Teorija ir praktika. Vilnius: Eugrimas.

1 - pirkėjas išduoda vekselį pardavėjui; 2- pardavėjas (vekselio laikojojas) pakrauna prekes ar suteikia paslaugą pirkėjui (vekselio davėjui); 3 – pardavėjas nustatytu laiku teikia vekselį apmokėti; 4 – pirkėjas atsiskaito už prekes, darbus paslaugas t.y. „gesina„ vekselį.

Įsakomuoju vekseliu (angl. *bill of Exchange*, *draft*, *deposit bill*, pranc. *lettre a de change*) vekselio davėjas įsako kitam asmeniui, kad šis vekselioje nurodytą sumą sumokėtų pačiam vekselio davėjui arba kitam vekselioje nurodytam asmeniui. Pagal įsakomąjį vekselį veikia trys asmenys: vekselio davėjas – asmuo išrašantis vekselį; mokėtojas arba trasatas – asmuo privalantis apmokėti vekselį; pirmasis vekselio gavėjas arba remitentas – vekselio gavėjas, kuriam mokėtojas turi sumokėti tam tikrą pinigų sumą vekselioje nurodytu laiku (žr. 3 paveikslą). Kalbant apie įsakomuosius vekselius, būtina pabrėžti *akcepto* sąvoką. Ženevos vekselių teisės sistemoje įsakomuoju vekseliu jo išdavimo momentu laikomas paprastas ir besąlygiškas siūlymas mokėtojui sudaryti sutartį dėl vekselio sumos sumokėjimo vekselio davėjo, remitento arba kito asmens naudai. Mokėtojas gali šį siūlymą arba priimti arba atmesti, kitaip sakant, pripažinti skolą arba ne. Todėl įsakomasis vekselis nustatytu laiku yra teikiamas mokėtojui akceptuoti. Akceptas – tai įrašas vekselioje, patvirtinantis, kad padaręs įrašą asmuo sutinka vekselį apmokėti laiku. Mokėtojo parašas

yra vienintelis privalomas formalus akcepto rekvizitas. Taigi pagrindinis požymis, skiriantis įsakomąjį vekselį nuo paprastojo vekselio, yra akceptas.

3 pav. Įsakomojo vekselio cirkuliacija

Šaltinis: Vaškelaitis, V. (2001). Piniginiai atsiskaitymai. Teorija ir praktika. Vilnius: Eugrimas.

1 - vekselio davėjas (trasantas) savo mokėjimą pveda kitam asmeniui; 2 - mokėtojas (trasatas) akceptuoja vekselį ir grąžina jį trasatui; 3 - trasantas akceptuotą vekselį perduoda remitentui – pinigų gavėjui pagal įsakomąjį vekselį; 4 - remitentas siunčia įsakomąjį vekselį apmokėti trasatui; 5 – trasatas duoda leidimą bankui apmokėti; 6 – remitentas perduoda vekselį kreditoriui; 7 – kreditorius perduoda vekselį trasato bankui dėl pinigų pervedimo į savo sąskaitą; 8 – įplaukia pinigai už kreditą.

Vekselis gali būti perduodamas trečiajam asmeniui indosamento būdu. Čia pateikti patys paprasčiausi paprastojo ir įsakomojo vekselių cirkuliacijos procesai, kai vekselis yra be indosamento ir avalio. Vekselių cirkuliacijos procesas tampa sudėtingesniu, kai vekselis yra indosuojamas ir / arba avaliuojamas (žr. 2 priedą).

Vekseliai pagal tai, kada vykdomas apmokėjimas, yra skirstomi į dvi grupes:

- Ø *Pateiktinis (pareikštinis) vekselis (sight draft)* – kai mokėjimas turi būti įvykdytas iš karto, pateikus vekselį akceptui;
- Ø *Terminuotas vekselis (term draft)* – kai mokėtojui suteikiamas mokėjimo atidėjimas tam tikram laikotarpiui:
 - konkrečią datą ateityje (*dienos vekselis*), pvz. 2006 m. birželio mėn. 10 d.;
 - per tam tikrą laiką po vekselio išrašymo datos (*datos vekselis*), pvz. 3 mėn. arba 90 dienų po vekselio išrašymo datos;
 - per tam tikrą laiką po vekselio pateikimo (po akcepto), pvz., „45 dienos po pateikimo“ – sumokėti reikalaujama praėjus 45 dienoms po vekselio akcepto.

Terminuotas vekselis dar gali būti vadinamas taip:

- 1) Tenoro vekseliu (*tenor draft*), nes mokėjimo atidėjimo laikas vadinamas vekselio tenoru;
- 2) Vekseliu su uzansu (*usanse draft*) – uzansas reiškia prekybinį paprotį, kai kuriais atvejais standartizuojantį sąlygas.

Terminuotas vekselis gali turėti papildomą mokėjimo garantiją – vadinamą avalį. Paprastai vekselį avaliuoja bankas, uždėdamas ant terminuoto vekselio spaudą „PER AVAL“, patvirtintą atsakingo asmens parašu. Tačiau vekselį gali avaliuoti ir bet koks kitas asmuo, kurio parašas turi vertę ir gali būti kaip garantas.

Autorė išskiria ir kitus vekselių klasifikavimo požymius (žr. 1 priedą), pagal kuriuos būtų galima išskirti atskiras vekselių rūšis.

1 lentelė

Atsiskaitymų vekseliais ypatumų palyginimas

Aspektas	Lietuva	JAV, Anglija, Kanada, Australija	Rusija
<i>Vekselio rūšis</i>	Paprastasis arba įsakomasis vekselis.	Įsakomasis vekselis (paprastuosius dažniausiai išrašo fiziniai asmenys).	Parastasis bankų vekselis arba silpnai išvystytos apyvartos paprastas įmonių vekselis.
<i>Naudojimo ypatumai</i>	Vekselis – komercinio kredito įforminimo ir grąžinimo užtikrinimo priemonė. Nėra kapitalo investavimo priemonė.	Vekselis – komercinio kredito įforminimo ir grąžinimo užtikrinimo priemonė. Kapitalo investavimo priemonė.	Vekselis – bankai leidžia vekselius laisvų lėšų pritraukimui, bei bankinių operacijų finansavimui.
<i>Apyvartos ypatumai</i>	Prekybos skolos paverčiamos į vekselius, kurie dažniausiai diskontuojami bankuose arba laikomi iki apmokėjimo. Nėra prekiaujamas vertybinis popierius.	Vekselių apyvarta pinigų apyvartos pagrindas. Prekybos skolos, kurios paverčiamos į komercinį vekselį, patenka į apyvartą tik po apmokėjimo pagal vekselį. Horizontalūs ryšiai tarp įmonių kontroliuojami įsakomojo vekselio akceptu, valstybė užtikrina vekselio mokėjimo besąlygiškumą.	Dviejų viena nuo kitos nepriklausančių ekonominių sistemų pagrindas – valstybinio sekretoriaus įmonių; verslo įmonių ir su jomis susijusių bankų. Vekselių apyvarta tarp pastarųjų grupių netiesiogiai apsunkinta.
<i>Neapmokėjimo atvejais</i>	Vekselio neapmokėjimas – retas reiškinys. Visų neapmokėtų vekselių didžiausią vertės dalį sudaro pavieniai vekseliai, kurių vertė didesnė nei 100 tūkst.Lt.	Vekselio neapmokėjimas itin retas reiškinys. Įmonė neapmokėjusi vekselio laiku, praranda pasitikėjimą tarp partnerių.	Vekselio neapmokėjimas – plačiai paplitęs reiškinys.

Šaltinis: sudaryta autorės.

Literatūroje yra išskiriami keturi pagrindiniai vekseliams kaip finansinių atsiskaitymų priemonei būdingi požymiai (Pečiulytė, 2004; Vaškelaitis, 2001):

- **Abstraktumas.** Savybę galima paaiškinti tuo, kad vekselyje nenurodoma išdavimo priežastis, nes tai yra savarankiškas ir nepriklausomas kredito dokumentas nuo reikalavimų, kuriais remiantis buvo išrašytas vekselis. Taigi vekselyje nereikia nurodyti skolos pagrindo. Jame nerašoma, kiek ir kokių prekių, kokiomis kainomis buvo parduota.

- **Prievolės besąlygiškumas** (neginčytinumas). Kadangi vekselis yra abstraktus, jis negali būti ginčijamas. Ši vekselio savybė reiškia, kad mokėtojas pagal vekselį besąlygiškai įsipareigoja sumokėti nurodytą sumą vekselyje nurodytam asmeniui suėjus apmokėjimo terminui. Kitaip sakant, asmuo, privalantis mokėti pagal vekselį, neturi teisės neigti šio įsipareigojimo, ginčyti

skolos grąžinimą, motyvuodamas tuo, kad yra nevykdomos kai kurios sutarties sąlygos, pateiktos ne visos arba ne tos rūšies prekės, nurodyti ne tie kiekiai, svoriai ir panašiai.

- **Formalumas** (dar vadinama rigoristiniu dokumentu lot. *rigor* – tvirtumas, griežtumas). Ši savybė reiškia, kad vekselių teisė garantuoja griežtą, nenukrypstamą šios teisės normų laikymąsi vekselyje keliamų reikalavimų atžvilgiu.

- **Perleidžiamumas.** Savybė palengvinanti vekselių apyvartą. Vekseliai gali būti neribotais kiekiais perleidžiami kitam asmeniui, tai yra perduodami iš vieno rankų į kitas. Visas vekselio teisės, įskaitant ir nuosavybės, galima perleisti indosamentu. Indosamentas – tai perduodamasis įrašas, patvirtinantis visų teisių pagal vekselį perdavimą kitam asmeniui. Naujasis savininkas faktiškai tampa kreditoriumi ir gauna visas teises pagal vekselį. Jis gali perduoti vekselį ir kitam asmeniui, darydamas naują indosamentą. Dėl indosamento vekselis atsiskaitant gali *pakeisti grynuosius pinigus* (Volochoy, Ravkin, 1994).

Indosuojant vekselį antroje vekselio pusėje arba vekselio pridėtiniame lape nurodomas įrašas „įsakymu“. Toks įrašas patvirtina visų teisių pagal vekselį perdavimą kitam asmeniui. Bet kokios į indosavimo įrašą įtrauktos ribojančios sąlygos laikomos neegzistuojančiomis ir neturi jokio poveikio. Privalomas indosamento rekvizitas – indosanto parašas. Vekselį galima perduoti ne tik trečiojo asmens naudai, bet ir mokėtoju, neatsižvelgiant į tai, ar jis vekselį akceptavo ar ne, taip pat vekselio davėjui ar kitam pagal vekselį įsipareigojusiam asmeniui, kurie gali su juo elgtis savo nuožiūra – sunaikinti, pateikti apmokėti ar perduoti toliau.

Pagal indosanto įrašą, skiriamos dvi indosamentų rūšys – *blankiniame* (neužpildytas) indosamente nenurodomas asmuo, kurio naudai vekselis perduodamas, *vardiniame* indosamente nurodomas konkretus indosantas. Blankinis indosamentas palengvina vekselių apyvartą, tačiau joku būdu nepadidina jo užtikrinamumo (Vasarienė, 2001). Asmuo, įsigijęs vekselį blankinio indosamento būdu, gali jį užpildyti, įrašydamas save ar kitą asmenį, arba perduoti jį toliau vardiniu arba neužpildytu indosamentu.

Pagal bendrąją taisyklę indosantas atsako už vekselio akceptavimą ir apmokėjimą. Taigi jeigu vekselis neapmokamas, išlieka solidari visų pagal vekselį įsipareigojusių asmenų atsakomybė jo turėtoju. Indosantas, uždraudęs toliau perduoti vekselį, neatsako būsimiems vekselio turėtojams, išskyrus tą asmenį, kuriam jis perdavė vekselį.

Vekselį priimančio asmens, ketinantis vėliau tuo pačiu vekseliu atsiskaityti su kreditoriais, bet nenorintis priimti atsakomybės tuo atveju, jei vekselis nebus apmokėtas, gali pareikalauti, kad vekselis būtų perduotas darant neužpildytą indosamentą arba indosamentą su įrašu „pateikėjui“. Tokiu atveju vekselis perleidžiamas nedarant jokio papildomo įrašo. Lygiai taip pat išvengti atsakomybės galima tuo atveju, jeigu vekselį priėmęs asmuo toliau perduoda jį įrašydamas „be pateikimo man“ arba darydamas kitą panašų įrašą.

Indosamento **formalizmą** išreiškia principas, kad asmenys, įsipareigoję pagal vekselį, negali jo turėtojų pareikšti prieštaravimų, grindžiamų vekselio davėjo ar ankstesnių turėtojų santykiais, nebent tas turėtojas būtų tyčia veikęs skolininko nenaudai.

Remiantis 1930 m. Ženevos vekselių konvencijoje įtvirtintu bendruoju įstatymu dėl įsakomojo ir paprastojo vekselio, pagal perduodamų teisių pobūdį indosamentai skirstomi (Vasarienė, 2001):

- *Orderinis indosamentas*, kai indosantas perduoda indosantui visas teises pagal vekselį;
- *Pavedamasis indosamentas*, kai indosantui suteikiama teisė veikti pagal vekselį kaip indosanto įgaliotiniui. Pavedamasis indosamentas išreiškiamas žodžiu „*inkasuoti*“ ir kt.

Vekselio turėtojo įgaliotinis gali pateikti vekselį apmokėti, gauti mokėjimą pagal vekselį, patekti vekselį vizuoti. Jis gali toliau indosuoti vekselį, netgi neinformuodamas apie tai savo indosanto, tačiau toks indosamentas visada laikomas pavedamuoju. Vekselio turėtojo įgaliotinis privalo: gavęs apmokėjimą pagal vekselį atlikti indosamentą indosanto vardu, tačiau įrašydamas ne save, o mokėtoją, arba grąžinti vekselį mokėtojui, padarydamas jame žymą, patvirtinančią vekselio apmokėjimą; gavęs akceptą – grąžinti jį indosantui, negavęs akcepto arba apmokėjimo pareikšti protestą ir perduoti vekselį kartu su protesto aktu indosantui. Įgaliotinis, veikdamas indosanto pavedimu ir vardu, nesukuria jokių teisių ir pareigų sau pačiam, visos jos priklauso atstovaujama asmeniui.

- *Įkaitinis indosamentas*, užstato teisių į vekselį suteikimas indosantui. Šis indosamentas, išreiškiamas žodžiais „garantuoti“, „įkeisti“ ir atlieka skolos raštelio vaidmenį, leisdamas asmeniui laikyti jį, gauti apmokėjimą pagal jį ir kreiptis į teismą dėl nemokėjimo pagal vekselį.

Lyginant su kitais vertybiniais popieriais, vekselių panaudojimas turi ir bendrą, ir tik jam būdingų savybių. Bendra tai, kad kaip ir obligacijos, depozitiniai sertifikatai bei kiti vertybiniai popieriai, vekselis paprastai yra davėjo išrašomas jo gavėjui (vekselio turėtojui). Akcijos ir obligacijos yra parduodamos, darant įrašą apie naują savininką, tuo užbaigiant procesą, vekselis gali būti ne tik parduodamas, bet ir perleidžiamas – jame daromas įrašas, kad vekselis tampa kito savininko nuosavybe.

Vekselio apmokėjimas gali būti užtikrinamas laiduojant visą sumą arba jos dalį. Laidavimas išreiškiamas vekselyje arba jo pratąsoje įrašant žodį „laiduota“ arba atitinkamą žodį ir laiduotojui pasirašant (*avaliuojant*). Laiduojas įsipareigoja lygiai taip pat kaip asmuo, už kurį jis laiduoja. Laiduoti galima už vekselio davėją arba kiekvieną kitą pagal vekselį įsipareigojusį asmenį. Laiduotojas, apmokėjęs vekselį, įgyja atgręžtinio reikalavimo pagal tą vekselį teises į asmenį, už kurį jis laidavo, ir į tuos, kurie asmeniui, už kurį buvo laiduota, yra įsipareigoję pagal vekselį (Vasarienė, 2001).

Vekselio apmokėjimo būdai: *apmokėjimas jį pateikus* – toks vekselis turi būti pateiktas apmokėti per vienerius metus nuo išrašymo, tačiau jo davėjas gali šį laiką sutrumpinti ir pratęsti,

kita vertus, davėjas gali nustatyti terminą, kuriam nesuėjus, vekselis negali būti pateikiamas apmokėti – tokiu atveju pateikimo laikas skaičiuojamas nuo davėjo nurodytos datos; *per tam tikrą laiką nuo pateikimo* – tokio vekselio terminas nustatomas pagal jo akcepto datą; *per tam tikrą laiką nuo išrašymo datos; nustatoma konkreti data.*

Apmokėjimo terminas gali būti pralengvojamas vekselio dalyvių susitarimo pagrindu, t. y. *tiesioginė prolongacija* numato vekselio nurodyto termino pakeitimą. Šiuo atveju iki pakeitimo pasirašę vekselį asmenys prisiima įsipareigojimus pagal naują vekselio tekstą tik patvirtindami pakeitimą pasirašę pakartotinai. *Netiesioginė prolongacija* vykdoma sudarant naują vekselį ir nurodant vėlesnį jo mokėjimo terminą. Šiuo atveju visi asmenys pasirašę ant senojo vekselio turi pasirašyti ant naujojo.

1930 m. birželio 7 d. Ženevoje pasirašytoje Konvencijoje įtvirtinta vekselio turėtojo teisė į regresą (reikalavimų pareiškimą) indosantams, vekselio davėjui ir kitiems pagal jį įsipareigojusiems asmenims keletu atveju:

- nepasibaigus mokėjimo terminui – jeigu atsisakyta akceptuoti visą vekselio sumą arba jos dalį;
- nepasibaigus mokėjimo terminui – mokėtojo nemokumo atveju (šiam sustabdžius savo mokėjimus, nors tai nepatvirtinta teismine tvarka, arba kai priverstinis išieškojimas iš jo turto nesėkmingas);
- nepasibaigus mokėjimo terminui – neakceptuotino vekselio davėjo nemokumo atveju;
- jei pasibaigus mokėjimo terminui nebuvo sumokėta (nepriklausomai nuo jo akceptavimo ar neakceptavimo).

Vekselis yra drausminantis dokumentas, kuris nemokėjimo atveju suteikia jo turėtojui teisę išieškoti lėšas iš skolininko be teismo. Kai kuriose valstybėse, taip pat ir Lietuvoje, siekiant praskaidrinti situaciją rinkoje ir apsaugoti vekselių santykių dalyvius nuo nemokių trasatų, protestai dėl neapmokėjimo yra skelbiami viešai, o tai gali pakenkti dalykinei ir moralei skolininko reputacijai.

1.1.4. Vekselio privalumai ir trūkumai

Norint įvertinti vekselių perspektyvas, reikia išsiaiškinti atsiskaitymo vekseliais privalumus ir jų ribotumą. Atsiskaitymų vekseliais privalumai išplaukia iš įvardintų jų ypatybių (Vaškelaitis, 2001):

- Vekselį išrašęs asmuo besąlygiškai pasižada sutartu laiku grąžinti skolą;
- Vekselis gali būti laiduotas; tuo atveju jį laidavę asmenys garantuoja savo turtu;
- Skolą grąžinti vekselio dalyvių gali būti įpareigotas ne jo davėjas, o trečiasis asmuo;

- Vekselis be apribojimų gali būti perduotas kitam asmeniui (indosuotas) - asmenys savo nuožiūra gali pirkti ir parduoti arba kitaip perleisti turimus vekselius indosamentu, tokiu būdu visas teises perduodami naujam savininkui, kuris gali jas perduoti dar kitam asmeniui, darydamas naują indosamentą, nes vekselio indosamentų skaičius neribojamas;

- Kredito įstaigos gali išpirkti vekselį, jo savininkui sumokėdamos šiek tiek mažesnę pinigų sumą.

Kadangi atsiskaitant vekseliais susijungia vekselio davėjo, turėtojo ir banko interesai, kiekvienai šaliai bendri privalumai gali būti išskaidyti:

Privalumai vekselio davėjui:

- 1) sukuriama sąlyga gauti ilgesnį mokėjimo atidėjimą;
- 2) lengviau pritraukiami nauji tiekėjai;
- 3) padidėja perkamoji galia, nenaudojant kitų finansavimo šaltinių;
- 4) palengvėja pinigų srautų planavimas

Privalumai vekselio turėtojui:

- 1) supaprastina dokumentų apyvartą ir sumažina cirkuliacijos išlaidas - išlaidų ekonomija; (Belov, 1996);

- 2) sutrumpina apyvartinio kapitalo ciklą (Batičeva, 2006);
- 3) vekselių diskontavimas banke supaprastina balanso struktūrą (Belov, 1998);
- 4) optimizuoja debitorinius ir kreditorinius įsipareigojimus (Batičeva, 2006);
- 5) jeigu vekselyje yra nurodytos palūkanos, įmonė uždirba papildomas pajamas;
- 6) užtikrina nuolatinį pinigų srautų ir palengvina pinigų srautų planavimą (Pečiulytė, 2004);
- 7) nepanaudotas lėšas įmonė gali panaudoti didinant įmonės kapitalą (Belov, 1996);
- 8) lengviau konkuruoti – galima pasiūlyti ilgesnius mokėjimo terminus ir tokiu būdu padidinti prekybos apimtį, pagerinti atsargų planavimą;

- 9) diskontuojant vekselį banke patiriami nuostoliai yra mažesni už pelną, kurį įmonė gauna padidinus apyvartą (Batičeva, 2006);

- 10) sudaroma galimybė pasinaudoti tiekėjų siūlomomis nuolaidomis už išankstinį mokėjimą;

Privalumai bankui:

Bankas gauna atlyginimą už savo darbą, finansavimą ir prisiimtą riziką. Atlyginimas susideda iš palūkanų už finansavimą – diskonto pajamos, komisinio mokesčio (proc.) ir sutarties mokesčio (fiksiuotas), banko pajamos priklauso nuo teikiamos paslaugos susijusios su vekselių operacijomis.

Daugelis autorių akcentuoja, kad vekselis vykdo pinigų funkciją (Novoselova, 2004). Istorijos eigoje pinigai iš dalies pakeitė barterinius mainus, atskirdami pirkimo ir pardavimo operacijas, o vekselis iš dalies keičia pinigų funkciją atskirdamas pinigų mokėjimo ir pinigų gavimo laiką.

Atlikdamas mokėjimo priemonės funkciją vekselis eliminuoja pinigų saugojimo, perskaičiavimo, pervedimo procesą. Akumuluodamas pinigų funkciją vekselis parodo sandorio piniginę vertę. Taigi vekselis atlieka visas pinigų funkcijas, pagerindamas ir paspartindamas atsiskaitymus tarp ūkio subjektų.

Analizuojant vekselius kaip pinigų pakaitą, būtina paminėti jų įtaką pinigų pasiūlai. Vekseliai kaip finansinių atsiskaitymų (mokėjimo) priemonės, turi potencialo pakeisti centrinio banko valiutą, tuo būdu darant įtaką pinigų pasiūlai. Vekselio perleidžiamumo savybė ir tai, kad vekselis plačiai naudojamas atsiskaitymuose, šią įtaką padidina. Tačiau tik kai kuriose šalyse jų balansai įtraukiami į pinigų masės sudėtį (Tailandas, Korėja, JAV, Kanada, Čilė, Australija ir kt.).

Kadangi Lietuvoje vekselis, kaip ir minėta anksčiau, vertybiniais popieriais nepriskiriamas, todėl didžiausią įtaką pinigų pasiūlai turėtų daryti bankų diskontuoti įmonių vekseliai. Diskontuoti vekseliai padidintų vidaus kreditą, kuris laikomas vienu iš pagrindinių pinigų kiekio kaitos veiksnių šalyje.

Kalbant apie bankų vekselius, pažymėtina – jeigu jie išleidžiami konvertuojant banknotus ir neterminuotus indėlius, pinigų kiekis apyvartoje nesikeičia ir pavojaus kainų stabilumui nėra: kinta tik pinigų apyvartos greitis. Tačiau, jei vekseliai išleidžiami suteikiant kreditą, atsiranda papildomos pinigų sumos. Pagal kiekybinę pinigų teoriją pinigų kiekio padidėjimas nulemia kainų lygio padidėjimą. Tačiau šiuolaikiniai monetaristai teigia, kad kainų lygį pinigų kiekis lemia tik tuomet jeigu pinigų apyvartos greitis ir realusis BNP yra pastovūs arba kinta lėtai. Bet koks pinigų kiekio padidėjimas yra tiesiogiai susijęs su prekių ir paslaugų bendrosios paklausos padidėjimu, ir jeigu šie kintamieji didėja sparčiau negu ūkio pasiūlos pajėgumas, tai padidės bendrasis kainų lygis, vyks infliacija (Snieska ir kt., 2003).

Kadangi vekselių palūkanų norma gali būti lygi ir nuliui, jeigu kredito terminas yra trumpesnis už vekselio apyvartos terminą (pvz. kreditas suteikiamas trimis mėnesiams, o vekselio terminas šeši mėnesiai), tai neabejotinai paveiktų palūkanų normos lygį šalyje (Kaufman, 2004). Mažėjantis palūkanų normos lygis tai pat gali sukelti kainų nestabilumą, tačiau jis gali padidinti vartojimą, kas sąlygotų BVP augimą. Tačiau monetaristai teigia, kad šalyje būtina stabilizuoti ne palūkanų normą, bet pinigų kiekio didėjimo tempus – metinis pinigų padidėjimo tempas turi atitikti optimalius metinius realiojo bendrojo nacionalinio produkto padidėjimo tempus, tai reiškia, kad pinigų kiekis šalyje turėtų didėti 3 – 5 proc. pastoviu tempu kiekvienais metais (Snieska ir kt., 2003).

T. Batičeva (2006) mano, kad vekselio vertybinio popieriaus statuso neturėjimas stabdo jo naudojimą atsiskaitymams. Atsižvelgiant į faktą, kad vekselis yra viena iš skolinimosi formų, manoma, kad vekselis gali papildyti obligacijų rinką (Batičeva, 2006). Kompanija, prieš apsispręsdama išleisti akcijas ar obligacijas, gali pelnyti teigiamą kreditinę istoriją dėl sėkmingo vekselinio finansavimo ir tuo pačiu palengvinti vėlesnį obligacinio skolinimosi organizavimą.

Vekselis patogus tuo, kad nėra ilgos dokumentų apiforminimo procedūros, kaip leidžiant obligacijas: nereikia tarptautinio audito, emisijos prospekto registracijos. Paprastai vertybinių popierių išleidimas trunka iki pusės metų. Vekselių naudojimo atveju daug paprasčiau: jeigu kompanija atsiskaito su savo tiekėju arba rangovu, tai vekselis gali cirkuliuoti fondų biržoje (Novoselova, 2004). Autorės nuomone, vekselio nepripažinimas vertybiniu popieriumi žymiai sumažina jo pozicijas fondų biržoje. Todėl pagrindinis uždavinys yra vertybinio popieriaus statuso suteikimas vekseliui. Vertybinių popierių birža pagyvėtų dėl naujos priemonės, kurią pensijų fondai galėtų įtraukti į savo portfelius. Be to, daugelis firmų galėtų patekti į vertybinių popierių rinką be didelių lėšų ir organizuotos rinkos reikalavimų.

Vekseliai suteikia daugiau galimybių spekuliacinėms operacijoms, todėl jie gali būti patrauklūs brokerių kompanijoms, bankams, kai kuriems kompanijų valdytojams kaip turimų vertybinių popierių portfelio dalis.

Manoma, kad vekseliais gali susidomėti ir pensijų fondai. Siekiant, kad jie rimtai susidomėtų vekseliu, rinka privalo užtikrinti garantuotą jų likvidumą. Palankias sąlygas tam galėtų sudaryti aktyvi vekselių cirkuliacija organizuotoje rinkoje. Susidomėjimo vekseliais biržoje nebuvimo priežastimi yra techniniai vekselių cirkuliacijos sunkumai organizuotoje rinkoje. Didžiausias sunkumas yra tai, kad nesukurti vekselių apskaitos depozitoriume būdai ir procedūros.

Vertybiniai popieriai, cirkuliuojantys biržoje, yra *nedokumentinės* formos, o vekselis yra įformintas *dokumentuose*. Todėl sandorio dalyviams reikia papildomo laiko sandorio įforminimui. Antra vertus, nėra vekselio unifikavimo ir standartizavimo charakteristikų, todėl vekseliu galima sudaryti tik tiesioginius (sutartinius) sandorius. Esmė ta, kad vekselis – tai *vis dėlto daugiau mokėjimo dokumentas, nei finansinė priemonė*, ir organizuoti juo prekybą nėra lengva, turint omeny tai, kad vekseliai gali turėti daugybę charakteristikų ir neapjungiami į transus. Jei vieno leidimo obligacijos viena nuo kitos niekuo nesiskiria, tai kiekvienas to paties emitento vekselis turi savas charakteristikas ir tokių vekselių paketu yra neįmanoma prekiauti. Tokiu būdu vekselių likvidumas visada yra mažesnis nei vertybinių popierių, jau nekalbant apie vertybinių popierių emitentų informacijos atskleidimą, juolab, kad vekselių emitentams tokių reikalavimų nėra.

Vekselių cirkuliacijai papildomo patrauklumo galėtų pridėti reitingo suteikimas vekselių emitentams. Bet čia ir vėl iškyla nuosavų reitingų agentūrų sukūrimo šalyje problema. Juk pasaulinių analogų paslaugų kainos yra gana aukštos ir jie nežino atskirų šalių rinkos niuansų.

Esminėms vekselio cirkuliacijos problemoms galima priskirti ir nepakankamai teigiamą vekselio, kaip finansinės priemonės iš „pilkos cirkuliacijos“ sferos, reputaciją, prie ko nemažai prisidėjo „naujų laikų“ vekselių projektų nesėkmės.

Vekselio trūkumu galima įvardinti jo, kaip ir daugelio dokumentų, klastojimą, išduotą neveiksnaus asmens ar išduotą panaudojant smurtą, grasinant.

L.A. Novoselovas (2004) nuomone, vekselį kaip atsiskaitymo priemonę turi populiarinti šalies finansų institucijos. Diskonto namų nebuvimas, bankų pasyvumas ne tik neskatina, bet ir daro neigiamą įtaką vekselių apyvartai. Be to, ne visi bankai atlieka operacijas vekseliais.

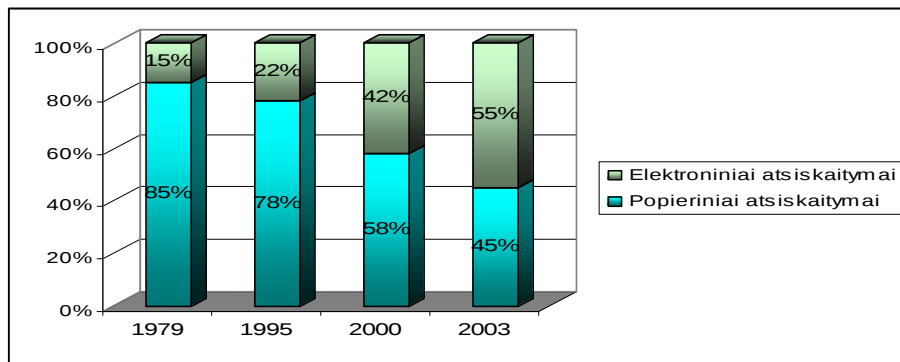
Atsiskaitymų vekseliais intensyvumą mažina verslo įmonių pasyvumas ir neigiama nuomonė apie jį. Pastarosios įmonės vengia naudoti vekselius, kadangi mano, kad tai brangi ir neefektyvi atsiskaitymo priemonė, o elektroninė jo forma prieinama tik stambiajam verslui (McCarthy, 2005).

Informacinio skaidrumo padidinimas – viena iš būtinų vekselių rinkos vystymo sąlygų, teigia I. V. Rukavišnik (2003). Kad vekseliui, kaip atsiskaitymo priemonei Lietuvoje trūksta skaidrumo, pažymi ir J. Albrechtas (1999).

J. Albrechto (1999) nuomone, nepaisant vekselių teikiamos naudos, vekselio kaip atsiskaitymo priemonės nepopuliarumui šalyje turi įtakos keletas aplinkybių:

- Finansininkai praktikai nežino operacijų vekseliais ir nekelia kvalifikacijos;
- Verslo asociacijos nerodo iniciatyvos, skatinant vekselių cirkuliaciją tarp gerai dirbančių ir tarpusavio santykius palaikančių įmonių;
- Mokslo įstaigos, rengiančios finansininkus, savo mokymo programose neskiria reikiamo dėmesio vekselių klausimams;
- Įmonių vadovai nesuvokia vekselio reikšmės ir vietos, vykdam atsiskaitymų šia forma kreditavimo operacijas.

Atliekant atsiskaitymus tradicinė prekyba buvo stipriai veikiam elektronikos bei kompiuterijos per pastaruosius metus įvairiais būdais. Popieriniu pagrindu besiremiančių instrumentų naudojimas atsiskaitymuose pasaulyje sumažėjo nuo 85 proc. (1979 m.) iki 45 proc. (2003 m.). Juos pakeitė elektroniniai atsiskaitymai, kurių atsiradimą sąlygojo didelė elektroninės komercijos sparta. Svarbu tai, kad elektroninių atsiskaitymų tobulėjimo pasėkoje ne tik išaugo perduodamos informacijos kiekis, bet ir pati informacija tapo ekonominę vertę turinčiu objektu.

4 pav. Atsiskaitymų formų naudojimas pasaulyje (proc.)

Šaltinis: Flynn, P., Jimenez, L., Tamayo, X. (2005). Trends in consumer payments systems.

Finansinės operacijos, atliekamos elektroniniu būdu, yra naudingos daugeliu atvejų. Popierinių sistemų kaštai yra dideli, siuntos užlaikymas pašte yra žymus ir kartais lemiamas, o painiava, atsirandanti tarptautinėje rinkoje, nesuskaičiuojama. A. E. Tsakatoura (2002) pateikia kai kuriuos kritinius pastebėjimus dėl elektroninės vekselio formos. Jos nuomone, norint kad tokie apyvartiniai dokumentai kaip skoliniai įsipareigojimai ar paprastieji vekseliai išliktų tikslūs tarptautinėje rinkoje trečiame tūkstantmetyje, turi būti pripažinta galiojanti elektroninė jų forma. Reikia pažymėti, kad nuo 2002 m. ši problema gana sparčiai sprendžiama ne tik JAV, bet ir Australijos, Kanados, Tailando, Singapūro bankuose.

1.1.5. Operacijoms vekseliais būdingos rizikos ir jų valdymas

Nors vekselių naudojimas nėra naujas reiškinys, tačiau kiekviena ūkio subjekto (banko ar įmonės) vykdoma operacija turi savo riziką. Autorė, remdamasi G. Kancerevyčiaus (2004), G. Startinės (2002) ir R. Urniežiaus (2001) atsiskaitymams būdingų rizikų analize, išskiria pagrindines rizikas, su kuriomis susiduria vekselių cirkuliacijos procese dalyvaujantys ūkio subjektai:

1. *Strateginė rizika* pasireiškia tuo, kad su vekseliais susiję strateginiai sprendimai, priimami ūkio subjekto vadovų, gali būti neteisingi. Jei veiklos strateginis planavimas ar įgyvendinimas turi trūkumų, ūkio subjektas gali patirti nuostolių.

2. *Operacinė rizika*. Ūkio subjektai gali susidurti su problemomis kontroliuojant užpildyto vekselio rekvizitų tikslumą ir teisingumą, nes vekselis, kuriame nėra nors vieno privalomojo rekvizito, neturi vekselio galios. Operacinė rizika valdoma ją identifikuojant, aprašant ir minimizuojant tos rizikos nuostolių poveikį. Labai svarbu tinkamai pasirinkti personalą tokioms operacijoms atlikti. Nepakankamai kruopščiai parinktas darbuotojas dažnai klysta ir dėl patirties stokos gali nesuvokti rizikos pasekmių.

3. *Kredito rizika* pasireiškia tuomet, kai sandorio šalys laiku ir visiškai neįvykdo įsipareigojimų:

- § vekselio davėjas nesumoka pagal vekselį, t.y. nevykdo savo įsipareigojimų pagal vekselį;
- § atsisakoma akceptuoti vekselį.

Kredito rizika valdoma nustatant kredito reitingą pirkėjui.

4. *Likvidumo rizika* kyla tuo atveju, kai ūkio subjektas negali laiku įvykdyti savo įsipareigojimų neužsitraukdamas nepriimtų nuostolių. Ūkio subjektas gali neturėti pakankamai lėšų sandorių su vekseliais įvykdymui tam tikru momentu.

5. *Palūkanų normos rizika* pasireiškia, kai ūkio subjekto finansinė situacija pablogėja dėl nenaudingų palūkanų normų pokyčių, krenta jo turimų vekselių vertė. Ūkio subjekto būklė gali neatitikti įstatymų numatytų reikalavimų. Palūkanų normos rizika neaktuali, kai ūkio subjektas išlaiko diskontuotus vekselius iki jų apmokėjimo, tai yra jų nerediskontuoja.

6. *Užsienio valiutos rizika* kyla tuo atveju, kai ūkio subjektas laiko vekselius užsienio valiuta. Užsienio valiutos kurso kitimo sukeltus nuostolius turi padengti vekselio savininkas, dėl to sumažėja pajamos. Ūkio subjektas, kuris laukia apmokėjimo už vekselį, susiduria su rizika dėl to, kad vekselio numatyta valiutos vertė, palyginti su šalies, kurioje yra bankas, gaunantis mokėjimus pagal šį įsipareigojimą, nacionaline valiuta, gali sumažėti.

7. *Šalies rizika* pasireiškia, kai klientai užsienio šalyse nesugeba įvykdyti savo įsipareigojimų dėl įvairių ekonominių, socialinių ar politinių veiksnių, atsiradusių jų šalyse. Šalies rizika yra valdoma taikant eksportinės rizikos garantijas ar tam tikrų ribų nustatymą kiekvienai valstybei.

8. *Teisinė rizika* pasireiškia, kai teisinis neapibrėžtumas sudaro didelę riziką, sulaiko įmonių iniciatyvą naudoti vekselius tarptautinėje prekyboje ir trukdo vystyti vekselių operacijoms, kurių ekonominis efektyvumas akivaizdus visoms sandorio dalyvėms.

Reikia pabrėžti, kad ūkio subjektai, atsiskaitymuose naudojantys vekselius, privalo iš anksto numatyti visas rizikos rūšis, jų atsiradimo momentus bei jų neigiamos įtakos sumažinimo būdus.

1.2. Vekselio kaip šiuolaikinio verslo finansavimo instrumento reikšmė

Svarbiausi vekselio, kaip finansavimo instrumento, aspektai:

- tiekėjas gali atidėti mokėjimo terminą pirkėjui išrašydamas įsakomąjį vekselį arba priimdamas paprastąjį vekselį - **suteikti komercinį kreditą**;

Kai kuriuose literatūros šaltiniuose komercinis kreditas vadinamas tiekėjų kreditu (Cibulskienė, 2004), prekybiniu kreditu (Kancerevyčius, 2004), prekybos paskola (Buškevičiūtė, Mačerinskienė, 1999). Prekybinio sandorio priežastis yra ne kredito suteikimas, bet tiekėjų apyvartos didinimo tikslas. Todėl komercinis kreditas, tiekėjo suteikiamas pirkėjui, apibūdinamas kaip vienas svarbiausių realizavimo politikos instrumentų.

Komercinis kreditas aprašomas kaip pardavimų rėmimo priemonė; pirkėjų reikalavimas pailginti mokėjimo terminus arba konkurencinis spaudimas. Komercinio kredito suteikimas, naudojant vekselį, didina įmonės pardavimus ir pelną, nes pirkėjui suteikiamos sąlygos atsiskaityti jam patogiu laiku.

Tačiau komercinis kreditas turi būti lyginamas su kitomis kreditavimo formomis. Komercinio kredito kaip banko kredito pakaito hipotezė buvo pateikta A. Meltzerio (Meltzer, 1960). Jis įrodė, kad bankai bei finansinės institucijos nėra vieninteliai mažų įmonių kredito šaltiniai. Jis pastebėjo, kad XX a. šeštojo dešimtmečio viduryje, sugriežtėjus kredito gavimo iš finansų institucijų sąlygoms Jungtinėse Amerikos Valstijose, kompanijos, ne tik turinčios santykinai didelius grynųjų pinigų kiekius, bet ir galinčios diskontuoti pirkėjų vekselius banke, pailgino atsiskaitymo už prekes laiką.

Taip buvo išplėstas prekybos kreditas, suteikiant naudą firmoms, kurias kredito apribojimai statė į blogesnę padėtį.

J.H. Nilsen (2002) apžvelgė 1974 – 2000 m. duomenis ir nustatė, kad komercinio kredito kaip banko kredito pakaito naudojimas buvo žymus tiek mažose, tiek didelėse JAV kompanijose ir priklausė ne vien nuo to, ar jos galėjo laisvai gauti kreditą banke, ar ne.

Italijoje, kur atsiskaitymai vekseliais sudaro beveik 34 proc. visų atsiskaitymų, G. Marotta (1997) pateikė keletą įrodymų, kad komercinio kredito kaip banko kredito pakaito hipotezė veikia nepaisant to, kad lėšų persikirstymo kryptis nesutampa su Meltzerio pradine idėja. B. Bianchi, F.M. Frasca ir S. Micossi (1976) nustatė, kad per 1970 – 1974 m. pinigų nuvertėjimą komercinio kredito suteikimas atsiskaitant vekseliais buvo labai palankus didelėms kompanijoms (Blasio, 2004).

Nuodugniai ištyrę Jungtinių Amerikos Valstijų kompanijų tarpusavio prekybą, J.K. Smith ir L.R. Smith (1999) priėjo išvados, kad kreditavimo sąlygų variacija didelė tik tarp pramonės šakų, tačiau maža šakos viduje; be to, duomenys rodo, kad kreditavimo sąlygos yra gana pastovios laikui bėgant. Kompanijos paprastai nereaguoja į rinkoje vykstančius svyravimus, prekyboje pritaikydamos komercinio kredito sąlygas, bei retai pakeičia kreditavimo sąlygas kaip reakciją į pokyčius norėdamos padidinti naudą.

Komercinis kreditas numato laiko ribojamus pokyčius bei įmonių veiklos įvairumą. Sandorių vykdymo išlaidų teorijos (Ferris, 1981) teigia, kad atsiskaitymai vekseliais komercinio kredito atveju mažina atsiskaitymo operacijų įkainius.

Finansinės naudos teorijos (Petersen ir Rajan, 1997) pabrėžia, kad į atsiskaitymus vekseliais pirmiausia turėtų būti pažvelgta kaip į sprendimus informacinėms problemoms spręsti, kurios susijusios su produkcijos kokybe bei pirkėjo kredito pajėgumu.

J. Smith (1987) mano, kad uždelsti mokėjimai gali palengvinti mainus taip suteikiant pirkėjui galimybę patikrinti produkto kokybę prieš mokant už jį. Be to, jis daro užuominą, kad kredito suteikimas pirkėjui, atsiskaitant vekseliais, išsprendžia pinigų nuvertėjimo problemą.

Galų gale X. Freixas (1993), M. Burkart ir T. Ellingsen (2002) siūlo pasvarstyti, ar komercinio kredito egzistavimas priklauso nuo vyraujančios naudos, kurią duoda tiekėjai, palyginti su bankais.

Atsiskaitymas vekseliais apima tiek finansų, tiek prekybos operacijas. Pirmosios pasireiškia kaip banko kredito finansinių alternatyvų šaltinis, kurios, laikui bėgant, gali kisti priklausomai nuo kreditavimo sąlygų. Prekybos operacijos lengvina produkcijos mainus bei atstovauja nuo laiko nepriklausomiems komercinio kredito aspektams. Ši dvejopa savybė galėjo apsunkinti empirinę pakaito įtakos analizę, kuri iki šiol buvo atliekama, norint sujungti duomenis, kurie negali būti atskirti nuo sektoriaus bei firmos lygmens įvairiapusiojo (Dedola ir Lippo, 2000).

Kiekvienos firmos tikslas yra maksimizuoti akcininkų turtą, o tam reikia nuolatinio pajamų ir pelno gavimo, kurį užtikrina sėkmingi pardavimai. Pardavimų sklandumą užtikrina ne tik

trumpalaikio turto elementu esančios atsargos, bet ir sėkmingas finansinio trumpalaikio turto t.y. *pirkėjų išipareigojimų valdymas* (Damašienė, Rutkauskas, 2002).

- **vekselio turėtojas gali jį diskontuoti kredito institute arba perduoti savo teikėjams.**

Apyvartinio kapitalo pinigų srauto ciklas reiškia medžiagų ir prekių pirkimo, pagaminto produkto ir prekių pardavimo kreditan bei mokėjimų gavimo procesą. Šio proceso metu išleidžiami ir gaunami pinigai. Pinigų reikia apmokėti pirkimams, kurie tampa atsargomis, o atsargos paverčiamos pirkėjų išiskolinimais, kai yra parduodamos pirkėjams (Kancerevyčius, 2004). Dažniausiai išiskolinimų terminai nesutampa su pinigų įplaukomis, todėl tam tikras pinigų kiekis padeda užtikrinti sklandų pardavimo procesą.

Vekseliai rodo pirkėjų išiskolinimus tam tikrai datai, tačiau bet kuriuo metu gali būti paversti grynaisiais pinigais. Todėl vekselį galima naudoti kaip priemonę pinigų apyvartai valdyti.

Ilgai atsiskaitymų už prekes ir paslaugas terminai rodo ne tik tokio instrumento kaip vekselis reikalingumą (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

Įmonių atsiskaitymų už prekes vidutinis periodas Europos Sąjungos šalyse

Šalis	Dienų Vidurkis,	Apmokėtų sąskaitų struktūra pagal atsiskaitymo periodą, dienomis							
		<7 dienų, Dalis proc.	7-14 dienų, Dalis proc.	15-29 dienų, Dalis proc.	30-44 dienų, Dalis proc.	45-59 dienų, Dalis proc.	60-74 dienų, Dalis proc.	75-89 dienų, Dalis proc.	>89 dienų Dalis proc.
Airija	56	3	4	7	23	23	21	9	10
Austrija	31	6	20	30	27	8	3	4	2
Belgija	52	3	2	16	22	21	24	7	5
Danija	30	4	11	41	37	4	1	1	1
Graikija	83	4	4	4	11	6	9	16	46
Italija	78	3	4	2	9	8	21	18	35
Ispanija	71	1	4	5	15	12	17	18	28
Liuksemburgas	47	13	9	15	27	9	14	7	6
Jungtinė karalystė	41	7	11	18	27	19	12	4	2
Olandija	43	3	6	22	29	18	16	3	3
Prancūzija	58	5	7	8	17	13	26	14	10
Portugalija	31	3	21	34	26	8	4	2	2
Suomija	26	1	18	51	22	5	1	1	1
Švedija	36	2	4	23	56	9	4	1	1
Vokietija	31	3	21	34	26	8	4	2	2
ES vidurkis	50	4	11	18	22	11	13	8	13
Lietuva*	39	5	8	16	24	18	12	11	6

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Grant Thornton European Business Survey, 2002 (<http://europa.eu.int>).

*Tyrimo rezultatai ir autorės skaičiavimai 2004 m. duomenimis.

Tai galima sieti su vekselio panaudojimo atsiskaitymuose lygiu kai kuriose Europos Sąjungos šalyse. Net 46 proc. apyvartinio kapitalo Europos Sąjungos šalių įmonėse yra finansuojama bankų kreditais. Tačiau šalyse, kur vekselių naudojimo lygis yra aukštas, poreikis kitos rūšies paskoloms

yra mažas (Italija, Graikija, Jungtinė Karalystė). Daugelis mokslininkų mano, kad sąskaitų apmokėjimo trukmė yra susijusi su bankinio kredito gavimo galimybėmis. Kuo sunkiau įmonėms gauti kreditą, tuo atsiskaitymo periodas yra ilgesnis. Tačiau žinant, kad Italijoje net 72 proc. prekybos kreditų įforminama vekseliais, o Prancūzijoje atitinkamai 58 proc., iš dalies galima teigti, kad atsiskaitymų periodas priklauso ir nuo vekselių panaudojimo lygio.

Įmonė diskontuodama vekselių banke gauna pinigus iš karto, todėl kitų bankinių paskolų poreikis apyvartinio kapitalo finansavimui sumažėja. Konkrečios šalies įmonių sąskaitų apmokėjimo periodas nėra įmonių finansinių galimybių sunkumų ir galimybės gauti banko kreditą rodiklis, nes tai gali būti susiję su kitų finansavimo šaltinių panaudojimu ir pačių įmonių interesu suteikti komercinį kreditą pirkėjams. Trumpalaikis finansavimas yra *pigesnis*, todėl efektyvus trumpalaikių įsipareigojimų valdymas ir jo lygio palaikymas atsiskaitant vekseliais gali didinti įmonės pelningumą. Naudojantis vekselio perleidžiamumo savybe galima sumažinti esamus trumpalaikius įsipareigojimus (perleisti gautą vekselių įmonės kreditoriams), bei padidinti firmos likvidumą. Yra daug priežasčių paaiškinančių, kodėl įmonėms atsiranda poreikis jį didinti (Damašienė, Rutkauskas, 2002):

- ū reikia lėšų anksčiau sutartiems projektams finansuoti;
- ū reikia apyvartinio kapitalo – šis poreikis kyla dėl laikotarpio, skiriančio gamybą, pardavimą ir apmokėjimą;
- ū įmonės veikia ekonominio ciklo veiksniai, tokie kaip pakilimo bei nuosmukio sąlygos, kurios turi egzogeninį poveikį įmonės veiksmams – pardavimui, palūkanų normoms ir kt.

Tačiau įmonė paprastai neturi didelės laisvės, vykdydama savo prekybos paskolų politiką, kadangi įmonių veiklos rūšies tradicijos diktuoja paskolos suteikimo ir laikotarpio sąlygas (Kancerevyčius, 2004). Todėl įmonė gali būti verčiama padidinti paskolą net ir tuomet, kai tai daryti ekonomiškai nenaudinga. Tačiau vekselio pagalba ji gali stengtis modeliuoti debitorinius įsipareigojimus taip, kad būtų pagerinta jų kontrolė.

Vekselio kaip finansavimo instrumento naudojimą lemia trys veiksniai (Kancerevyčius, 2004):

1. *Bendros ekonominės sąlygos.* Kai sunku gauti kreditus prekėms pirkti, tai suteikiamo kredito sąlygos turi būti griežtesnės. Pelningai dirbančios įmonės, nepriklausomai nuo to, kuriai verslo šakai jos priklauso, turi galimybę gauti komercinį kreditą. Tačiau įmonėms, kurios priklauso rizikingoms verslo šakoms, suteikiamo kredito palūkanos gali būti didesnės - tai priklauso nuo bankų vykdomos kreditavimo politikos ir tos pačios šakos įmonių tarpusavio atsiskaitymų.

2. *Pramonės sektoriaus sąlygos.* Pirkėjo ir pardavėjo sąveikos praktika atskirose šakose skiriasi, nes kredito laikotarpis priklauso nuo jo gyvavimo laiko. Kredito suteikimui įtaką daro ir pirkėjų, ir pardavėjų konkurencija. Kai ji didelė, daugelis pardavėjų siūlo laisvesnes kredito sąlygas. Svarbu ir

tai, kad skirtingose verslo šakose skiriasi verslo rizika, todėl rizikingesnės firmos gauna mažiau palankias kredito sąlygas.

3. *Firmos sąlygos, tai yra firmos finansinis pajėgumas.* Finansiškai stiprus pirkėjas gauna kreditus palankesnėmis sąlygomis, finansiškai stiprus pardavėjas juos lengviau suteikia.

1.3. Vekselio ekonominis vertinimas ir jo bankinis diskontavimas

Šiame skyriuje aiškinama vekselio diskontavimo esmė ir ekonominės naudos vekselio pardavėjui ir pirkėjui apskaičiavimas. Pirmiausia išskirsime pagrindines sąvokas, naudojamas atsiskaitant vekseliais:

- *Nominalioji vertė* – suma nurodyta vekselyje.
- *Skolos terminas* – laiko periodas, nurodytas vekselyje.
- *Gražinimo data* – laikas, kada vekselis turi būti apmokėtas.

Jeigu terminas nurodytas mėnesiais, tai nustatant gražinimo datą laikas skaičiuojamas apytiksliai. Jei terminas nurodytas dienomis, tai skaičiuojamas tikslus laikas.

- *Gražinamoji vekselio vertė* – suma, kurią reikia sumokėti per gražinimo laikotarpį.

Vekselis yra skolos dokumentas, todėl jis suteikia tiesę vienam asmeniui reikalauti iš kito sumokėti dokumente nurodytą sumą su palūkanomis arba be palūkanų.

- *Palūkanos* – atlygis už suteiktą komercinį kreditą.

Šias sąvokas būtina skirti, kadangi vekseliai pagal palūkanų nustatymą yra kelių rūšių: vienuose nurodoma tik gražinama suma (pirmuoju būdu), o kituose nurodoma paskolinta suma ir palūkanos, kurias reikės gražinti su pagrindine suma (antruoju būdu). Pirmojo būdo vekseliai vadinami *vekseliai be padidėjusių palūkanų*, o antrojo būdo – *vekseliai su padidėjusiomis palūkanomis* (Valakevičius, 2002). Pirmuoju būdu vekselio gražinama vertė sutampa su nominaliąja verte, antruoju būdu vekselio gražinama vertė lygi nominaliosios vertės sukauptai sumai per paskolos terminą. Šiuo atveju skaičiuojamos įprastos paprastos palūkanos.

Analizuojant lietuvių literatūroje pateikiamas ir vekselių diskontavimo procese (žr. 7 priedą) skaičiavimams naudojamas formules, pastebėta, kad skiriasi jas sudarančių elementų žymėjimas. Todėl būtina pažymėti, kad šioje dalyje jis yra suvienodintas, kadangi formulės pateikiamos iš skirtingų literatūros šaltinių.

Suteikdamas komercinį kreditą ir įformindamas jį vekseliu, vekselio gavėjas gali vekselyje numatyti palūkanų normą, arba ją įtraukti į gražinamo vekselio sumą, kaip mokestį už pinigų naudojimą. Paprastosios palūkanos I nuo pradinės sumos P per t metų skaičiuojamos pagal formulę:

$$I = P i t ; \quad (1)$$

i – vekselyje įrašyta palūkanų norma

O sukaupta galutinė vertė S pagal formulę :

$$S = P + I = P (1 + i t) ; \quad (2)$$

Daugiklis $(1 + it)$ vadinamas kaupiamuoju daugikliu. Skaičiavimas pagal formulę vadinamas kaupimu su paprastosiomis palūkanomis.

$$P = \frac{S}{1 + it} = S(1 + it)^{-1} ; \quad (3)$$

Daugiklis $(1 + it)^{-1}$ vadinamas diskontavimo daugikliu su paprastosiomis palūkanomis, o skaičiavimas pagal (3) formulę vadinamas diskontavimu su paprastosiomis palūkanomis.

Visose formulėse laikas t išreikštas metais. Jeigu laikas žymimas mėnesiais, tai

$$t = \frac{T_m}{12} ; \quad (4)$$

Čia T_m – mėnesių skaičius.

Jeigu laikas reiškimas dienomis, tai galima skaičiuoti arba tiksliai paprastąsias palūkanas imant, kad metuose 365 dienos,

$$t = \frac{T}{365} ; \quad (5)$$

arba įprastas paprastąsias palūkanas, imant, kad metuose 360 dienų, tai yra

$$t = \frac{T}{360} ; \quad (6)$$

T – dienų iki mokėjimo termino skaičius.

Atliekant skaičiavimus trečiojoje tyrimo dalyje, skaičiuojant tiekėjo naudą atsiskaitant vekseliais, t skaičiavimui naudosime (4) (jei vekselio terminas išreikštas mėnesiais) arba (6) (jei vekselio terminas išreikštas dienomis) formules, o pirkėjo – (5) formulę, kadangi efektyvios palūkanų normos skaičiavimui literatūroje pateikiamose formulėse, laikas reiškiamas dienomis, imant, kad metuose yra 365 dienos.

Kai vekselio turėtojams prireikia grynųjų pinigų, jie gali patekti vekselius diskontavimui – parduoti už tam tikrą kainą (mažesnę už nominalią vertę) ir gauti piniginių lėšų. Vekselius diskontuoja bankai, bet gali pirkti ir įmonės. Kai kuriose užsienio šalyse tai atlieka diskonto namai, kuriems vekselių pirkimas yra viena iš lėšų investavimo formų.

Vekselio pardavėjo gaunama suma, arba diskontuota vertė P nuo S apskaičiuojama taip:

$$P = S (1 - td) ; \quad (7)$$

d – paprastoji diskonto metinė norma proc.;

S - vekselio suma;

t – laikas išreikštas metais ir skaičiuojamas naudojant (4), (5) ir (6) formules.

Kai kuriuose bankuose vekselių diskontavimo operacijoms nustatomas administracinis mokestis ir tai įtakoja kreditinės operacijos pajamingumą vekselio gavėjui. Kreditinės operacijos efektyvumas i^* įvertinamas (Buškevičiūtė, Mačerinskienė, 2005).

$$i^* = \sqrt[t]{\frac{1+ti}{1-G}} - 1 ; \quad (8)$$

G – administravimo mokestis (literatūroje vadinamas vienkartinio komisiniu mokesčiu);

i – vekselyje įrašyta palūkanų norma.

Bankinio diskontavimo esmė yra ta, kad vekselis išperkamas iš jo turėtojo iki sueis skolos terminas. Vekselio diskonto kaštus, šio kredito gavėjo požiūriu, sudaro diskontuojančiam bankui sumokama diskonto suma.

Užsienio šalyse diskonto daugiklio įvertinimui bankai skelbia metinę diskonto normą d arba palūkanų normą i ir jų skaičiavimuose taikoma sudėtinė arba paprastoji palūkanų norma. Standartinis banko diskonto daugiklis apskaičiuojamas (Buškevičiūtė, Mačerinskienė, 2005):

$$V_n = \frac{1}{1+t \times i} ; \quad (9)$$

kuris beveik lygus $(1 - t d)$.

Sudėtiniais procentams metinis diskonto daugiklis skaičiuojamas:

$$V_n = \frac{1}{(1+i)^t} = (1-d)^t ; \quad (10)$$

Reikia pažymėti tai, kad kai td yra mažiau už 0,1, tai $(1-d)^t = (1-td)$.

Diskonto suma nustatoma:

$$D = Std ; \quad (11)$$

Priimdami diskontuoti vekselius Lietuvoje, bankai iš jų išskaičiuoja diskonto sumą, kuri nustatoma (Rutkauskas, 2000):

$$D = \frac{S \times T \times d}{360} ; \quad (12)$$

D - diskonto suma arba diskonto dydis;

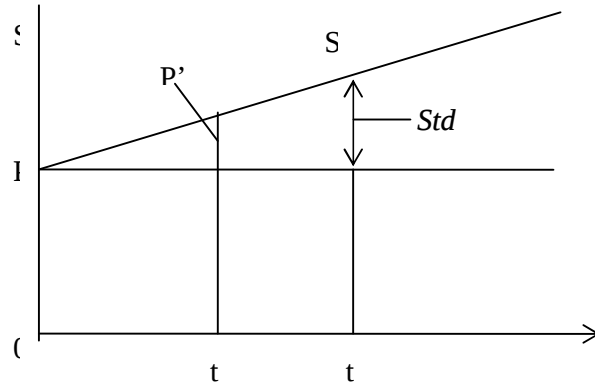
S - vekselio suma;

T – dienų iki mokėjimo termino skaičius;

d – paprastoji diskonto metinė norma proc.

Apskaitos su taikoma paprastąja diskonto norma reikšmė paaiškinta grafiškai (žr. 5 paveikslą). Jame pavaizduotas diskontuojamos sumos procesas. Diskontuojama suma turi būti išmokėta, praėjus laiko tarpui n nuo pradinio momento. Jeigu apskaita atliekama likus t' laiko iki išmokėjimo termino pabaigos, tai ieškomoji suma:

$$P' = S - St'd ; \quad (13)$$

5 pav. Diskonto proceso grafikas

Šaltinis: Rutkauskas, A.V. (2000). Finansų ir komercijos kiekybiniai modeliai: monografija.

Banko bendrąsias pajamas už diskontuotus vekselius sudaro diskonto suma. Dažnai diskonto norma yra tapatinama su palūkanų norma, tačiau tai nėra vienareikšmiai dalykai. Paprastoji palūkanų norma šiuo atveju apskaičiuojama:

$$i = \frac{S - P}{P} ; \quad (14)$$

$$d = \frac{S - P}{S} ; \quad (15)$$

Diskontavimo norma d ir palūkanų norma i yra ekvivalenčios, jei gaunama ta pati esamoji vertė. Sulyginus (14) ir (15) formules gaunama:

$$i = \frac{d}{1 - dt} ; \quad (16)$$

$$d = \frac{i}{1 + it} ; \quad (17)$$

Vekseliai iki skolos grąžinimo datos gali būti parduoti vieną ar daugiau kartų. Vekselio pirkėjas gali (Valakevičius, 2002):

- 1) diskontuoti grąžinamąjį vekselio vertę laikotarpiui nuo pardavimo datos iki grąžinimo datos su pirkėjo nustatyta diskonto norma, o pardavėjo gaunamos pajamos už vekselį apskaičiuojamos naudojant (1) formulę;
- 2) nustatyti palūkanų normą, kurią jis nori gauti už investiciją, o pajamos šiuo atveju apskaičiuojamos naudojant (3) formulę, pagal kurią skaičiavimas yra vadinamas *diskontavimu su paprastosiomis palūkanomis*.

Pateiktos formulės rodo, kad bankui sumokamos diskonto sumos dydį lemiantys veiksniai yra palūkanų dienų skaičius ir diskonto norma. Palūkanų dienų skaičius priklauso nuo to, koku metodu šios dienos apskaičiuojamos. Lietuvos rinkoje, t.y. diskontuojant vidaus vekselį, diskonto suma apskaičiuojama 360/360 metodu. Vokietijoje analogiškai nustatoma palūkanų suma už vidaus

kreditus. Tačiau diskontuojant užsienio vekselius, bankai dažniausiai naudoja euro metodą – 365/360 (nepriklausomai nuo valiutos).

Apskaičiuojant palūkanų dienas, kurios liko iki vekselio apmokėjimo termino, bankai prideda papildomas dienas. Šių dienų priskaičiavimą lemia dvi priežastys: viena vertus, kai kuriose šalyse vekselis gali būti pateiktas apmokėjimui ir pasibaigus jo galiojimui; kita vertus, mokėjimo pagal vekselį gavimas užtrunka tam tikrą laiką. Bankai, diskontuodami užsienio vekselį, kuris apmokamas Europoje, prideda 10 papildomų dienų. Jei vekselis apmokamas ne Europoje, papildomai pridedama 15 dienų. Diskontuodami vidaus vekselį bankai vadovaujasi *Bankininko taisykle – tikslus laikas ir įprastos palūkanos*. Tikslus laikas skaičiuojamas, kai įskaitomos visos kalendorinės dienos, išskyrus pirmąją. Bankininko taisyklė taip pat yra naudojama JAV ir tarptautinėse verslo sutartyse.

Diskonto mokestį, kurį kredito gavėjas turi mokėti pagal vekselį diskontuojančiam bankui, bankai nustato savarankiškai, orientuodamiesi į centrinio banko nustatytą rediskonto normą. Vekseliams, kurie tenkina reikalavimus keliamus diskontuojamiems ir rediskontuojamiems vekseliams, nustatyta palūkanų norma yra mažesnė, nei palūkanos, mokamos už paprastą kreditą. Jeigu vekselis netenkina reikalavimų keliamų rediskontuojamiems vekseliams, tai bankas nustato aukštesnes diskonto palūkanas. Pažymėtina, kad diskontavimo operacijos skaičiuotės aptariamose sandoriuose ir priklauso nuo šalies įstatymų ir nutarimų (Buškevičiūtė; Mačerinskienė, 2005).

Nagrinėjant teorinius vekselių naudojimo aspektus nustatyta, kad įmonių tarpusavio atsiskaitymuose didžiausią reikšmę turi komerciniai ir prekybiniai vekseliai. Komercinių vekselių, kaip trumpalaikių vertybinių popierių, išleidimas Lietuvoje nėra teisiškai reglamentuotas, todėl atsiskaitymuose naudojami vekseliai literatūroje vadinami prekybiniais arba prekybos vekseliais, nors ir atlieka pagrindinę komercinių vekselių prekybos finansavimo ir apyvartinio kapitalo formavimo funkciją. Vekselis atsiskaitymuose naudojamas kaip komercinio kredito įforminimo priemonė, kurią, remiantis šalies įstatymais, gali naudoti bankai, įmonės ir privatūs asmenys. Analitinėje dalyje vekselis analizuojamas kaip atsiskaitymo ir mokėjimo priemonė prekybai finansuoti (arba kaip finansavimo instrumentas), kurio išleidimą ir apyvartą reglamentuoja šalies įstatymai, todėl į atskiras vekselių rūšis neskirstomi.

2. ATSISKAITYMŲ VEKSELIAIS LIETUVOJE ANALIZĖ

Šiame skyriuje siekiama ištirti vekselių naudojimo atsiskaitymams lygį ir tendencijas. Tiriant atsiskaitymų vekseliais dinamiką naudotasi statistinių duomenų analize, šalies kredito įstaigų metinėmis ataskaitomis, užprotestuotų vekselių viešu registru. Tiriant atsiskaitymų vekseliais intensyvumą lemiančias priežastis – autorės atliktos apklausos rezultatais.

2.1. Įmonių įsipareigojimų vekseliais dinamikos tendencijų vertinimas

Lietuvoje atsiskaitymams naudojamas vekselis nėra įstatymiškai reglamentuotas vertybinis popierius, kuriuo prekiaujama biržoje, o tik atsiskaitymo priemonė, todėl ir bendros statistikos apie vekselių išleidimą šalyje nėra. Įmonių įsipareigojimų vekseliais dinamikos analizei naudoti Statistikos departamento skelbiami įmonių įsipareigojimų vekseliais duomenys. Šalies verslo įmonių pateikti rodikliai rodo įmonių trumpalaikius įsipareigojimus, įformintus vekseliais, konkrečiu laiko momentu – paskutinei metų dienai. Analizuojami 2000 – 2004 metų duomenys (Statistikos departamentas 2005 m. galutinius duomenis pateikia 2006 m. gruodžio mėnesį).

Norint atlikti detalią verslo įmonių įsipareigojimų vekseliais kitimo analizę, buvo taikomas dinaminės eilutės analizės būdas. Apskaičiuoti vidutinių rodiklių dydžiai baziniu ir grandininio metodais: absoliutus lygio padidėjimas, didėjimo tempas, padidėjimo tempas. Eilutės lygį lyginant su pradiniu lygiu, gaunami baziniai rodikliai, lygį lyginant su prieš jį esančiu, gaunami grandiniai rodikliai. (8) priede pateikiamos skaičiavimams naudotos formulės. Gauti rezultatai parodyti 3 lentelėje.

3 lentelė

Įmonių įsipareigojimų vekseliais kitimo tempai 2001 – 2004 m.

Metai	Absoliutus lygio padidėjimas		Didėjimo tempas		Padidėjimo tempas	
	grandininis, tūkst. Lt	bazinis, tūkst. Lt	grandininis, proc.	bazinis, proc.	grandininis, proc.	bazinis, proc.
2001	2288	2288	140.94	140.94	40.94	40.94
2002	5076	7364	164.45	231.78	64.45	131.78
2003	14953	22317	215.45	499.37	115.45	399.37
2004	1061	23378	103.80	518.36	3.80	418.36

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento prie LR vyriausybės duomenimis (<http://www.std.lt>).

Analizuojant lentelėje pateiktus absoliutaus lygio grandininio padidėjimo duomenis matoma, kad 2000 - 2004 m. įsipareigojimai vekseliais didėjo, tačiau augimas buvo netolygus. Analizuojamu laikotarpiu jis buvo teigiamas. Įsipareigojimai vekseliais daugiausia išaugo 2003 m. – 14,953 mln. Lt. Nuo 2000 m. iki 2002 m. tokių įsipareigojimų vekseliais didėjimo tempų pasiekta nebuvo:

didžiausiais buvo pasiektas 2002 m. – 5,076 mln. Lt, tai sudarė 33,9 proc. 2003 m. įsipareigojimų padidėjimo. 2004 m. įsipareigojimai didėjo, tačiau lyginant su 2003 m. šis padidėjimas sudarė tik 7 proc. pastarojo dydžio.

Bazinis didėjimo tempas rodo, kad įsipareigojimai vekseliais per visą analizuojamą laikotarpį buvo didesni už bazinių metų (2000 m.) įsipareigojimus. Per visą laikotarpį (iki 2004 m.) pasiektas didėjimo tempas - 518,36 proc.

Analizuojant padidėjimo tempus matome, kad didžiausias grandininis prieaugis buvo 2003 m. (115,45 proc.). Tokio dydžio padidėjimo tempo per kitus analizuojamus metus pasiekta nebuvo. 2004 m. pastarasis rodiklis buvo mažesnis už 2003 m. gana ženkliai – beveik 112 proc. punktų.

Pagal turimus duomenis apskaičiuoti rodikliai, apibūdinantys reiškinių – įsipareigojimų vekseliais raidos – intensyvumą:

Vidutinis absoliutus padidėjimas – $\bar{\Delta} = 5,845$ mln. Lt;

Vidutinis didėjimo tempas – $\bar{T}_D = 150,89$ proc. ;

Vidutinis padidėjimo tempas – $\bar{T}_p = 50,89$ proc.

Lyginant su įmonių įsipareigojimų tiekėjams vidutiniu padidėjimo tempu (skaičiavimams naudoti duomenys pateikiami 10 priede), kuris analizuojamu laikotarpiu buvo 11,6 proc., matoma, kad įsipareigojimų vekseliais rodiklis 4,4 karto didesnis. Įmonių skolų kreditinėms institucijoms vidutinis padidėjimo tempas analizuojamu laikotarpiu – 22,1 proc., tai yra 2,3 karto mažesnis už įsipareigojimų vekseliais rodiklį. Galima daryti išvadą, kad priėmus atitinkamų įstatymų pataisas atsiskaitymai vekseliais kiekvienais metais augo didesniu tempu nei įsipareigojimai finansų institucijoms ir tiekėjams.

Analizuojant įmonių įsipareigojimus vekseliais pagal veiklos rūšį (žr. 4 lentelę), matoma, kad didžiausią įsipareigojimų vekseliais dalį analizuojamu laikotarpiu sudarė prekybos įmonių vekseliai. Atsiskaitymai vekseliais išaugo beveik 2,9 karto – nuo 4,941 mln. Lt (2000 m.) iki 14,432 mln. Lt. (2004 m.), tačiau procentinė vertės dalis kiekvienais metais atitinkamai mažėjo – nuo 88,42 proc. iki 49,82 proc.

Pastaraisiais metais sparčiai didėjo nekilnojamo turto prekybos ir nuomos įmonių įsipareigojimai vekseliais – nuo 0,193 mln. Lt (2000 m.) iki 7,321 mln. Lt (2004 m.). Vekselių vertės dalis taip pat didėjo – nuo 3,45 proc. (2000 m.) iki 25,27 proc. (2004 m.), nors 2002 m. ir buvo sumažėjusi iki 1,87 proc. Galima daryti išvadą, kad kylant šalies ekonomikai, nuolat didėjant statybos apimtims, didėja nekilnojamu turtu prekiaujančių įmonių skolos statybos įmonėms. 2003 - 2005 m. išaugusi žemės paklausa ir kainos taip pat galėjo lemti pastarųjų įmonių sprendimus atsiskaityti vekseliais.

Gamybos įmonių įsipareigojimai vekseliais padidėjo daugiau kaip 9,6 karto - nuo 0,398 mln. Lt (2000 m.) iki 3,806 mln. Lt (2004 m.). Vekselių procentinė vertės dalis pasikeitė labai nežymiai – ji sumažėjo nuo – 16,15 proc. (2001 m) iki 13,14 proc. (2004 m.).

4 lentelė

Įsipareigojimų vekseliais struktūra pagal verslo rūšį (tūkst. Lt)

Ekonominės veiklos rūšis	2000 m.		2001 m.		2002 m.		2003 m.		2004 m.	
	Iš viso:	Dalis, proc.	Iš viso:	Dalis, proc.	Iš viso:	Dalis, proc.	Iš viso:	Dalis, proc.	Iš viso:	Dalis, proc.
<i>Kasyba ir karjerų eksploatavimas</i>	18	0,32	32	0,41			31	0,11	25	0,09
<i>Maisto produktų, gėrimų ir tabako gamyba</i>	398	7,12	1324	16,81	2092	16,15	3840	13,76	3806	13,14
<i>Elektros, dujų ir vandens tiekimas vandens rinkimas, valymas ir paskirstymas</i>	20	0,36	230	2,92	383	2,96			154	0,53
<i>Statyba</i>					269	2,08	254	0,91	289	1,00
<i>Didmeninė ir mažmeninė prekyba</i>	4941	88,42	5811	73,78	9075	70,07	13815	49,51	14432	49,82
<i>Viešbučiai ir restoranai</i>							28	0,10	12	0,04
<i>Transportas ir sandėliavimas</i>	6	0,11	15	0,19	150	1,16	3163	11,33	2927	10,10
<i>Paštas ir telekomunikacijos</i>	12	0,21	48	0,61	741	5,72	0	0	0	0
<i>Nekilnojamasis turtas prekyba ir nuoma</i>	193	3,45	315	4,00	242	1,87	6173	22,12	7321	25,27
<i>Sveikatos priežiūra ir socialinis darbas</i>			101	1,28			601	2,15		
Iš viso:	5588	100	7876	100	12952	100	27905	100	28966	100

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento prie LR vyriausybės duomenimis (<http://www.std.lt>).

Analizuojant atsiskaitymus vekseliais būtina nustatyti, kokią procentinę trumpalaikių įsipareigojimų dalį įmonėse jie sudarė (skaičiavimams naudoti duomenys pateikiami 10 priede). 2000 m. įsipareigojimai vekseliais sudarė 0,026 proc. verslo įmonių įsipareigojimų. Kiekvienais metais procentinė dalis didėjo – nuo 0,035 proc. (2001 m.) iki 0,10 proc. (2003 m.). 2004 m. įsipareigojimų vekseliais procentinė dalis buvo lygi 2003 m. daliai (duomenys pateikiami 10 priede).

Verslo įmonių trumpalaikių įsipareigojimų kreditinėms institucijoms dalis taip pat didėjo – nuo 9,19 proc. (2000 m.) iki 13,64 proc. (2004 m.). 2004 m. įsipareigojimų procentinės dalies pokytis lyginant su 2003 m. – 2,62 proc. Galima padaryti išvadą, kad verslo finansavimas trumpalaikiais kreditais 2004 m. buvo daugiau nei 136 kartus didesnis už finansavimą vekseliais.

Įmonių įsipareigojimų tiekėjams procentinė dalis trumpalaikiuose įsipareigojimuose didėjo. 2004 m. dalis lyginant su 2003 m. padidėjo 2,17 proc. ir sudarė 49,58 proc. 2000 m. įsipareigojimų dalis tiekėjams buvo – 41,41 proc.

Atlikta analizė rodo, kad finansavimas vekseliais sudarė 0,06 proc. (2000 m.) įsipareigojimų tiekėjams, padidėjo iki 0,23 proc. (2003 m.), tačiau 2004 m. sumažėjo iki 0,20 proc.

Galima padaryti išvadą, kad tik labai maža dalis verslo įmonių trumpalaikių įsipareigojimų yra finansuojama vekseliais. Įsipareigojimų tiekėjams ir kreditinėms institucijoms dydis rodo, kad atsiskaitymų vekseliais plėtos galimybės yra didelės, tačiau reikia ieškoti priežasčių stabdančių

vekselių naudojimą atsiskaitymuose, bei sprendimų, kuriais būtų galima padidinti vekselių apyvartą.

2.2. Operacijų vekseliais bankuose galimybių ir tendencijų analizė

2.2.1. Atsiskaitymus vekseliais lemiančių veiksnių analizė

Atsiskaitymams šalyje didelę reikšmę turi finansų institucijos. Dažniausiai vekselius diskontuoja bankai, bet gali pirkti ir firmos, bendrovės. Užsienio šalyse veikia specialiosios finansinės institucijos, vadinamos diskonto namais, kurioms vekselių pirkimas yra viena iš investavimo formų. Diskonto namai, kaip ir kitos bankų dukterinės įmonės, operacijas vekseliais finansuoja skolindamiesi lėšas rinkoje, iš savo motininės bendrovės (banko) arba gauto pelno. Kai kuriose užsienio šalyse (JAV, Prancūzija, UK, Italija), daugiau kaip 94 proc. gautų vekselių yra diskontuojama diskonto namuose arba bankuose.

2001 m. Lietuvos verslininkų asociacija buvo pateikusi LR Vyriausybei siūlymus atidaryti diskonto namus. Tuo metu nustatytas Valstybės lėšų poreikis Vekselių diskontavimo namų (VDN) akciniam kapitalui suformuoti buvo iki 2 mln. Lt, o 2002 m. numatyta galimybė esant reikalui suteikti iki 50 mln. Lt valstybės garantiją, tuo tikslu reikalingiems užsienio bankų kreditams apdrausti. Manyta, kad, valstybei įsteigus diskonto namus, padidės eksportas, nes Lietuvos tiekėjai turės galimybę žema diskonto norma diskontuoti turimus užsienio šalių pirkėjų vekselius diskonto namuose, tuo padidindami įmonių veiklos pelningumo rodiklius. Diskonto namų steigimo idėjos realizavimas šalyje buvo vienas iš eksporto rėmimo modelių.

Pastarasis modelis buvo gana priešiškas bankų. Bankininkai teigė, kad įmonėms problema yra ne kreditinių išteklių dydis, bet aukšta palūkanų norma (2001 m. vidutinė paskolų palūkanų norma buvo 8,3 proc.). Todėl, ekspertų nuomone, įsteigus valstybei priklausančius diskonto namus, sumažėtų paskolų prašytojų bankuose. Be to, manyta, kad valstybei priklausančios kredito įstaigos atidarymas gali iškreipti palūkanų normas ir sudaryti nevienodas skolinimo ir skolinimosi galimybes rinkoje.

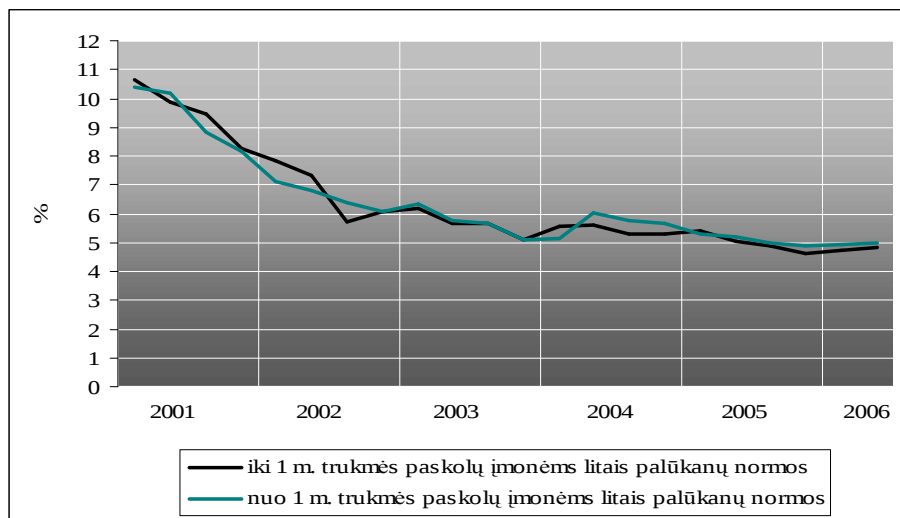
Trumpai apžvelgsime bankų kredito politikos ir palūkanų normos kitimo tendencijas. 2001 m. suteiktų paskolų dydis prilygo 15 proc. BVP, kai ES vidurkis siekė 85 proc., 2005 m. pabaigoje Lietuvos bankų paskolų ir BVP santykis išaugo iki 43 proc. Nors Lietuvos bankų paskolų apimtį tiesiogiai palyginti su kitų šalių paskolų apimtimi negalima dėl galimų metodologinių skirtumų, bet akivaizdu, kad ES šalyse suteiktų paskolų apimtį daug didesnė - Europos centrinio banko duomenimis, 2005 m. pabaigoje euro zonos šalių bankų paskolos privačiam sektoriui sudarė vidutiniškai 121 proc., Lietuvoje – 36 proc. BVP.

Bankų kreditų didėjimo pradžia būtų galima laikyti 2002 m., kai šalies bankai ėmė daug aktyviau dalyvauti finansinio tarpininkavimo veikloje – perskirstant finansinius išteklius tarp skolintojų ir skolininkų. Europos ir JAV centriniai bankai vykdė ekspansinę pinigų politiką – dėl to mažėjo tarpbankinės palūkanų normos tarptautinėse finansų rinkose. Trumpalaikių paskolų (iki 1 m.) įmonėms palūkanų norma sumažėjo nuo 11,37 proc. (2001 m. 1 mėn.) iki 4,61 proc. (2005 m. 12 mėn.). 2006 m. trumpalaikių paskolų palūkanų norma padidėjo 0,2 procentinio punkto (iki 4,81proc.) - pirmojo ketvirčio pabaigoje.

Atitinkamu laikotarpiu mažėjo ir vidutinės trukmės bei ilgalaikių paskolų (nuo 1 m.) įmonėms palūkanų norma – nuo 10,90 proc. iki 4,89 proc., tačiau 2006 m. pirmojo ketvirčio pabaigoje padidėjo iki 5 proc.

Nors ir ECB 2005 m. pabaigoje padidino palūkanų normą iki 2,25 proc., tačiau analizuojamu laikotarpiu mažiausia trumpalaikių paskolų (iki 1 m.) palūkanų norma buvo 4,61 proc. (2005 m. 12 mėn.), didžiausia 11,23 proc. (2001 m. 01 mėn.).

Palūkanų normos didėjimui 2006 m. antrąjį ketvirtį didžiausią įtaką darė Europos Centrinio banko kovo mėnesį padidinta palūkanų norma iki 2,5 proc.

6 pav. Lietuvos bankų paskolų įmonėms palūkanų normų kaita

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos banko duomenimis (<http://www.lb.lt>).

Apskaičiuotas BVP ir trumpalaikių paskolų (iki 1 m.) palūkanų normos koreliacijos koeficientas -0,82, rodo, kad tarp pastarųjų dydžių yra stiprus atvirkštinis ryšis - tai yra palūkanų normai mažėjant didėja BVP.

Kalbant apie trumpalaikių paskolų įmonėms ir trumpalaikių paskolų palūkanų normos koreliacijos ryšį, reikia pažymėti, kad šių rodiklių priklausomybė taip pat yra neigiama (koreliacijos

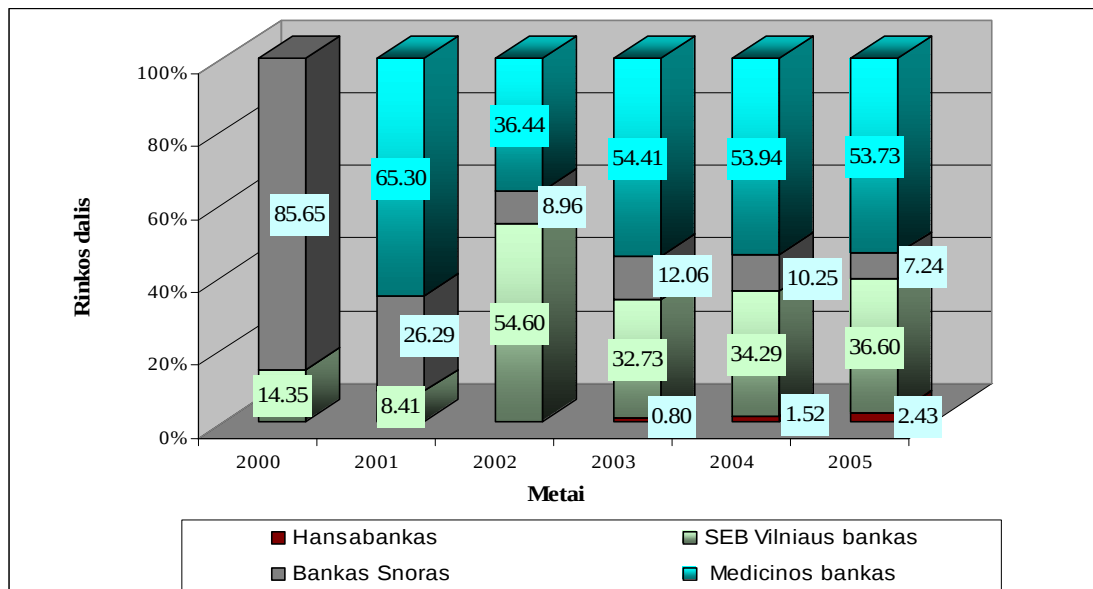
koeficientas – -0,71). Tai reiškia, kad didėjant palūkanų normai, mažėja įmonių skolinimasis iš bankų.

Taigi, būtų galima teigti, kad pastaruoju metu, esant mažai palūkanų normai, valstybinių diskonto namų steigimas nesudarytų žymios konkurencijos šalies bankams. Tačiau manoma, kad ilgalaikėje perspektyvoje diskonto namus, kaip dukterines įmones, Lietuvoje steigs komerciniai bankai. Tačiau kol nėra išvystyta vekselių rinka ir vekselis nėra populiarus atsiskaitymo priemonė, apie diskonto namų steigimą kalbėti dar ankstoka. Be to reikalingi nauji įstatymai, kurie vekselį reglamentuotų kaip finansų rinkos instrumentą.

2.2.2. Bankų operacijų vekseliais analizė

Lietuvoje operacijas vekseliais atlieka *komerciniai bankai*. Bankai, remdamiesi LR įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymu, gali vekselius laiduoti, diskontuoti, išduoti paskolas, įkeisti paskolų gavėjų turimus vekselius, priimdami paskolų gavėjų išrašytus vekselius, taip pat skolinti ir skolintis išrašydami paprastuosius vekselius, akceptuodami įsakomuosius vekselius ir panašiai.

Šalies bankų vykdomų operacijų vekseliais suvestinė pateikiama 5 priede. Tik keturi šalies bankai atlieka visas operacijas vekseliais – *SEB Vilniaus bankas*, *Medicinos bankas*, *Hansabankas* ir *Snoro bankas*. Kaip ir minėta teorinėje dalyje, pagrindinė vekseliais vykdoma operacija bankuose – vekselių diskontavimas. Reikia pažymėti tai, kad vekselių nediskontuoja *Šiaulių bankas* ir *Sampo bankas*.

7 pav. Rinkos dalis pagal diskontuotų vekselių portfelį (proc.)

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos banko duomenimis (<http://www.lb.lt>).

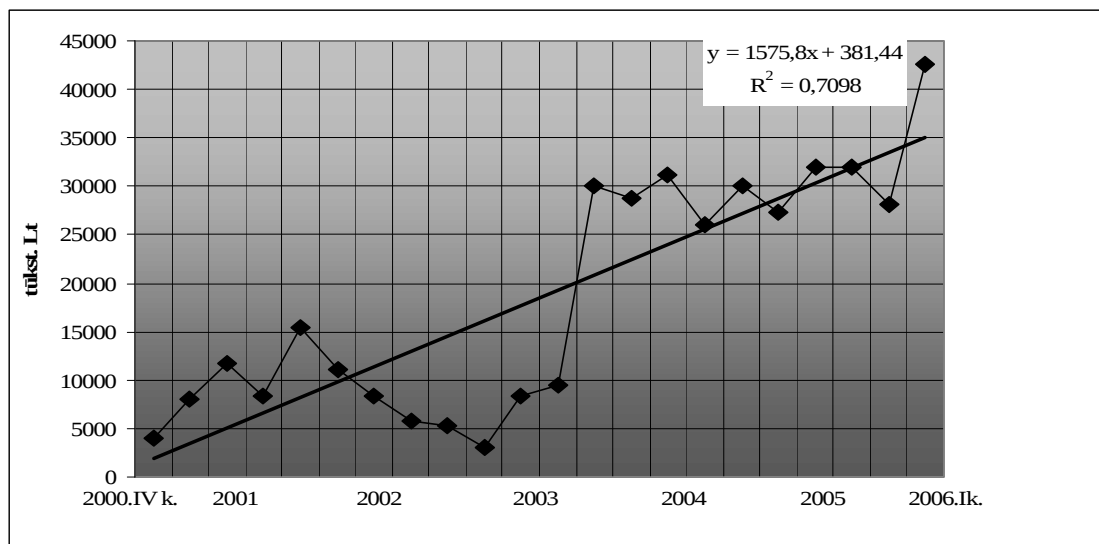
Diskontuotų vekselių rinkos pasidalijimas kito netolygiai iki 2003 m. Daugiausia diskontuota vekselių 2000 m. *Snoro banke*, tačiau pastarasis bankas 2001 m. rinkos lyderio poziciją prarado. 2002 m. išaugus diskontuotų vekselių portfeliui daugiau nei 3 kartus didžiausią rinkos dalį užėmė *Medicinos bankas* – 65,3 proc. *SEB Vilniaus bankas*, praradęs 2002 m. dalį turėtos rinkos, 2003 m. buvo antras pagal portfelio dydį - 32,73 proc.

2003 m - 2005 m. pasiskirstymas instrumento rinka nepasikeitė – didžiausią rinkos dalį 2005 m. užėmė *Medicinos bankas* – 53,73 proc., *SEB Vilniaus bankas* – 36,6 proc., *bankas Snoras* – 7,24 proc., *Hansabankas* – 2,43 proc.

Galima teigti, kad vekselių diskonto rinkos pasidalijimas yra gana stabilus šalyje. Bankai didina vekselių diskontavimo apimtį, tačiau naujų rinkos dalyvių nėra. *SEB Vilniaus banke* analizuojamu laikotarpiu diskontuotų vekselių dalis didėjo, *Medicinos banke* ir *Snoro banke* mažėjo. *DnB Nord bankas*, *Parex bankas* ir *Ūkio bankas* analizuojamu laikotarpiu teikė vekselių diskontavimo banke paslaugą, tačiau norinčių diskontuoti vekselius pastaruosiuose bankuose nebuvo.

2.2.3. Diskontuotų vekselių dinamika

Siekiant nustatyti diskontuotųjų vekselių apimtį, atlikta Lietuvoje veikiančių komercinių bankų ir užsienio bankų skyrių balansinės ataskaitos analizė, nustatyta diskontuotų vekselių struktūra ir kitimo tendencijos.

8 pav. Lietuvos bankuose diskontuotų vekselių kaita

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos banko duomenimis (<http://www.lb.lt>).

Diskontuotų vekselių portfelio dydis didėjo (žr. 8 paveikslą): jei 2000 m. pabaigoje diskontuotų vekselių buvo už 4 mln. Lt, tai 2001 m. pabaigoje pasiekė 15,427 mln. Lt. 2003 m. diskontuotų vekselių portfelio dydis išaugo 5,7 karto – iki 30,087 mln.Lt lyginant su 2002 m., kai atitinkamu

laikotarpiu diskontuotų vekselių likutis buvo 5,359 mln.Lt. 2004 m. pabaigoje diskontuotų vekselių bankuose buvo tik 0,219 mln. Lt daugiau nei 2003 m. Tolesniais metais pateiktų bankui diskontuoti vekselių suma sumažėjo 6,6 proc. ir 2005 m. pabaigoje siekė 28,163 mln. Lt. 2006 m. I ketvirtį diskontuota – 42,528 mln. Lt vertės vekselių.

Analizuojant pagal ketvirčius, matoma, kad daugiausia vekselių bankuose buvo 2005 m. kovo mėn. – už 32,011 mln. Lt, mažiausiai – 2003 m. kovo mėn. 3,11 mln.Lt.

Apskaičiuotas vidutinis diskontuotų vekselių dinamikos eilutės lygis, sumažėjęs 2002 m. beveik 30 proc. (nuo 10,882 mln. Lt iki 7,625 mln. Lt), 2003 m. ėmė didėti ir 2005 m. pasiekė 29,864 mln. Lt. 2004 m. pastarasis rodiklis buvo 3,75 proc. mažesnis už metų pabaigos duomenis (atitinkamai 29,002 mln.Lt ir 30,133 mln.Lt), kai 2003 m. jis buvo mažesnis beveik 57,59 proc. (atitinkamai 30,087 mln. Lt ir 12,760 mln. Lt). Tai rodo, kad diskontuotų vekselių apimtys kito labai netolygiai, todėl reikalinga atlikti detalesnę jų analizę.

Norint išsiaiškinti diskontuotų vekselių kitimą kiekvienų metų ketvirčių pabaigoje, buvo taikomas dinaminės eilutės analizės būdas (skaičiavimui naudotos formulės pateikiamos 8 priede). Apskaičiuoti rodiklių dydžiai baziniu ir grandininio metodais: absoliutus rodiklio lygio padidėjimas, rodiklio didėjimo tempas, rodiklio padidėjimo tempas, gauti rezultatai pateikti 10 priede. Analizuojami 2000 m. IV – 2006 m. I ketvirčių duomenys.

Analizuojant absoliutaus lygio grandininio padidėjimo dydžius matoma, kad diskontuotų vekselių portfelis kito labai netolygiai. Didžiausias augimas buvo 2003 m. IV ketvirtį ir 2006 m. I ketvirtį – atitinkamai 20,594 mln. Lt ir 14,365 mln. Lt. Didžiausias neigiamas dydis 2002 m. III ketvirtį ir 2004 m. III ketvirtį – -4,321 mln. Lt. ir -5,225 mln. Lt. Kiek mažesnis neigiamas dydis buvo 2005 m. IV ketvirtį – 3,824 mln. Lt. Mažiausias neigiamas dydis - 0,014 mln. Lt – 2005 m. III ketvirtį, kuris rodo, kad diskontuotų vekselių apimtys pasikeitė neženkliai – 0,04 proc.

Absoliutus lygio bazinis padidėjimas rodo (bazė - 2000 m. IV ketvirtis), kad pajamos didėjo kiekvienais metais, išskyrus 2003 m. III ketvirtį, kai sumažėjo nuo 4 mln. Lt iki 3,11 mln. Lt. Didžiausias augimas buvo 2005 m. II ketvirtį ir 2006 m. I ketvirtį – atitinkamai 28,011 mln. Lt ir 38,528 mln. Lt.

Diskontuotų vekselių didėjimo grandininiai tempai rodo, kad 2001 m. I ketvirtį diskontuoti vekseliai sudarė 200 proc. 2000 m. IV ketvirtį diskontuotų vekselių. Didėjimo tempai analizuojamu laikotarpiu buvo nevienodi ir labai svyravo. Svyravimai buvo gana dideli: nuo 58,03 proc. (2003 m. I ketvirtį) iki 316,94 proc. (2003 m. III ketvirtį).

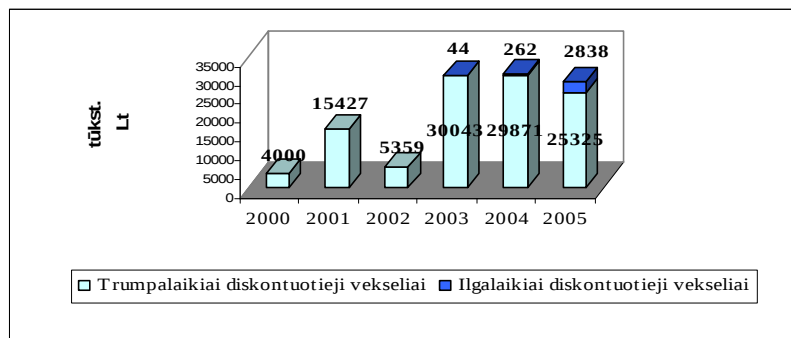
Bazinis didėjimo tempas rodo, kad diskontuotų vekselių portfelis kiekvieną ketvirtį buvo didesnis už bazinio ketvirčio portfelį, išskyrus 2003 m. I ketvirtį, kuris sudarė tik 77,75 proc. bazinio ketvirčio portfelio. Didžiausias tempas pasiektas paskutinį ketvirtį (2006 m. I) ir sudarė 1063,20 proc.

Analizuodami padidėjimo tempus matome, kad didžiausias grandininis padidėjimas buvo 2003 m. IV ketvirtį ir sudarė 216,94 proc. Tokio dydžio padidėjimo per kitus analizuojamus metus pasiekta nebuvo. 2003 m. III ketvirtį – diskontuotų vekselių portfelis sumažėjo (padidėjimas - 41,97proc.).

Visų analizuojamų metų ketvirčių baziniai padidėjimo tempai buvo didesni už 2000 m. IV ketvirtį, išskyrus 2003 m. trečiąjį, kai portfelio dydis sumažėjo 22,25 proc. Didžiausias padidėjimo tempas - 2006 m. I ketvirtį (963,20proc.), kurį įtakojo ne tik trumpalaikių, bet ir ilgalaikių vekselių prieaugio tempai.

Lietuvos bankuose diskontuoti vekseliai skirstomi pagal vekselio: terminą, valiutą ir valiutą, pardavėją.

Kaip matyti iš 9 paveikslo, Lietuvos komerciniai bankai diskontuoja *trumpalaikius* (iki 1 metų) ir *ilgalaikius* vekselius (nuo 1 metų). 2000 m. pabaigoje trumpalaikių vekselių buvo už 4 mln. Lt, 2001 m. atitinkamu laikotarpiu padidėjo 100 proc. – iki 8 mln. Lt. Kiekvienais metais jų dydis kito netolygiai – 2002 m. sumažėjo iki 5,359 mln.Lt, 2003 m. išaugo net 564 proc. iki 30,043 mln. Lt. 2004 - 2005 m. sumažėjo 15,2 proc. – nuo 29,871 mln. Lt iki 25,325 mln. Lt. 2005 m. pabaigoje trumpalaikiai vekseliai sudarė 89,9 proc. visų diskontuotų vekselių.

9 pav. Bankuose diskontuotų vekselių portfelis metų pabaigoje (tūkst. Lt)

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos banko duomenimis (<http://www.lb.lt>).

Iki 2003 m. ilgalaikių vekselių bankuose nebuvo. Jeigu 2003 m. bankai diskontavo tik 0,044 mln. Lt vertės ilgalaikių vekselių, tai 2005 m. pabaigoje jų buvo už 2,838 mln. Lt. 2003 m. ilgalaikiai vekseliai sudarė tik 0,15 proc. visų diskontuotų vekselių. Kiekvienais kitais metais jų procentinė dalis didėjo – iki 10,1 proc. (2005 m.). Tačiau didžiausia dalis buvo 2006 m. I ketvirtį – ilgalaikiai diskontuoti vekseliai sudarė 15,63 proc. diskontuotų vekselių.

Didžiausią trumpalaikių vekselių dalį sudarė įmonių vekseliai – 2000 - 2002 metų pabaigoje ir 2004 m. III ketvirtį (100 proc.). Tačiau vėliau procentinė jų dalis vis mažėjo – iki 84,37 proc. (2006 m. I ketvirtį).

Didžiausiais diskontuotų ilgalaikių vekselių grandininis padidėjimo tempas – 2005 m. III ketvirtį (983,21 proc.), mažiausias – 2004 m. III ketvirtį (100p roc.). Diskontuotų trumpalaikių vekselių didžiausias grandinis padidėjimo tempas 2006 m. I ketvirtį (797,03 proc.), mažiausias – 2003 m. I ketvirtį (-23,93 proc.).

Šalies bankai diskontuoja vekselius, išrašytus *nacionaline ir užsienio valiuta*. Iki 2001 m. III ketvirčio pabaigos vekseliai užsienio valiuta bankuose nediskontuoti. 2001 m. pastarieji vekseliai sudarė 25,72 proc., iki 2002 m. III ketvirčio pabaigos dalis jų dalis padidėjo beveik 3,7 karto (95,96 proc.), tačiau kitą ketvirtį jų sumažėjo iki 49,3 proc. 2003 m. II ketvirčio pabaigoje užsienio valiuta vekselių dalis sumažėjusi iki 47,01 proc. ir toliau mažėjo iki 2005 m. II ketvirčio pabaigos, kai sudarė 11,21 proc. Analizuojamo laikotarpio pabaigoje (2006 m. I ketvirtį) – diskontuotų pastarųjų vekselių dalis padidėjo ir sudarė 24,58 proc.

Nacionaline valiuta diskontuotų vekselių didžiausia dalis buvo nuo 2000 m. iki 2001 m. III ketvirčio (100 proc.), mažiausia – 2002 m. III ketvirtį (4,04 proc.). Apskaičiuota, kad užsienio valiuta diskontuotų vekselių dalies aritmetinis vidurkis – 28,25 proc., nacionaline valiuta – 71,75 proc.

Didžiausias diskontuotų užsienio valiuta vekselių grandininis padidėjimo tempas – 2002 m. II ketvirtį (393,12 proc.), mažiausias – 2002 m. I ketvirtį (-62,25 proc.). Diskontuotų nacionaline valiuta vekselių didžiausias grandinis padidėjimo tempas 2006 m. I ketvirtį (742,68 proc.), mažiausias – 2002 m. III ketvirtį (-94,23 proc.).

Šalies komerciniai bankai diskontuoja *valstybės ir savivaldybių, įmonių ir fizinių asmenų* vekselius. Iki 2005 m. valstybės ir savivaldybės pasirašyti prekybos vekseliai bankuose beveik nediskontuoti, tik 2003 m. IV ketvirtį jie sudarė 1,66 proc. visų diskontuotų vekselių. Tačiau ir vėlesniais laikotarpiais jų dalis beveik nedidėjo – 2005 - 2006 m. I ketvirčio pabaigoje buvo iki 1 proc.

Fizinių asmenų pasirašytų vekselių dalis buvo didesnė ir kito labai netolygiai. 2000-2003 m. fizinių asmenų vekseliai beveik nediskontuoti, tik 2003 m. I ketvirtį jie sudarė 3,86 proc. visų diskontuotų vekselių. Nuo 2004 m. ši dalis didėjo iki 2005 II ketvirčio, kai sudarė 5,47 proc. visų diskontuotų vekselių. 2006 m. I ketvirčio pabaigoje pastarųjų vekselių dalis buvo 2,84 proc.

Tuo tarpu daugiausia buvo diskontuota įmonių vekselių. Didžiausia dalis buvo 2000 - 2002 m. ir 2003m. I ketvirtį - 2003 m. III ketvirtį (100 proc.), mažiausia – 2005 m. I ketvirtį (95,33 proc.).

Naudojant aritmetinio vidurkio formulę (žr. 8 priedą), apskaičiuotas diskontuotų vekselių struktūros vidutinis dinamikos eilutės lygis pagal rūšis, gauti rezultatai pateikiami 5 lentelėje.

Diskontuotų vekselių struktūra

DISKONTUOTI VEKSELIAI		2001 m. proc.	2002 m. proc.	2003 m. proc.	2004 m. proc.	2005 m. proc.	2000 m. IV – 2006 I ketv. proc.
Pagal terminą	Ilgalaikiai	0	0	0,96	0,30	5,18	1,88
	Trumpalaikiai	100	100	99,04	99,70	94,82	98,12
Pagal valiutą	Nacionaline valiuta	93,57	38,13	60,63	73,83	84,62	71,75
	Užsienio valiuta	6,43	61,87	39,37	26,17	15,38	28,25
Pagal vekselio pardavėją	Vastybės ir savivaldybės	0	0	0,41	0,25	0,88	0,31
	Privačių įmonių	100	99,03	99,35	97,13	94,39	98,01
	Fizinių asmenų	0	0,97	0,24	2,62	4,73	1,68

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos banko duomenimis (<http://www.lb.lt>).

Apskaičiuojame vekselių diskontavimo intensyvumą apibūdinančius rodiklius (žr. 6 lentelę). Pagal turimus duomenis (metiniai – 2000 - 2005 m. laikotarpių pabaigos duomenys, ketvirtiniai – 2000 m. IV ketv. – 2006 m. I ketv. duomenys). Jų skaičiavimui naudotos formulės pateikiamos 8 priede.

Diskontuotų vekselių vidutiniai dinamikos rodikliai

DISKONTUOTI VEKSELIAI		Absolūtus vidutinis padidėjimas		Vidutinis didėjimo tempas		Vidutinis padėjimo tempas	
		Metinis, mln. Lt	Ketvirtinis, mln. Lt	Metinis proc.	Ketvirtinis, proc.	Metinis, proc.	Ketvirtinis, proc.
Pagal terminą	Ilgalaikiai *	1,397	0,5483	803,11	146,68-	703,11-	46,68-
	Trumpalaikiai	4,265	1,5181	144,64	111,01	44,64	11,01
Pagal valiutą	Nacionaline valiuta	3,8708	1,4146	142,32	110,68	42,32	10,68
	Užsienio valiuta *	0,2103	0,2855	104,93	113,21-	4,93	13,21
Pagal vекselio pardavėją	Vastybės ir savivaldybės *	-0,0309	0,118	95,18	103,83-	-4,81	3,83
	Privačių įmonių	4,5096	1,7667	146,01	111,73	46,01	11,73
	Fizinių asmenų *	0,382	0,077	186,97	115,54	86,97	15,54-
BENDRAS		4,8326	1,8347	147,75	111,91	47,75	11,91

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos banko duomenimis (<http://www.lb.lt>).

* Skaičiavimo baze pasirinktų duomenų data - reiškinio atsiradimo momento ketvirčio arba metų pabaiga.

Apskaičiuoti privačių įmonių diskontuotų vekselių dinamikos rodikliai naudojant 2000 – 2004 m. duomenis, siekiant palyginti juos su įmonių įsipareigojimų vekseliais rodikliais:

$$\bar{\Delta}_{\text{įmonių}} = 6362,25 \text{ mln. Lt}; \quad \bar{T}_{D(\text{įmonių})} = 164,72 \text{ proc.}; \quad \bar{T}_{P(\text{įmonių})} = 64,72 \text{ proc.};$$

Tiek įmonių įsipareigojimų vekseliais, tiek diskontuotų įmonių vekselių vidutiniai didėjimo tempai nėra panašūs – pastarojo rodiklio didėjimo tempas yra didesnis, ir skiriasi 13,83 procentinio

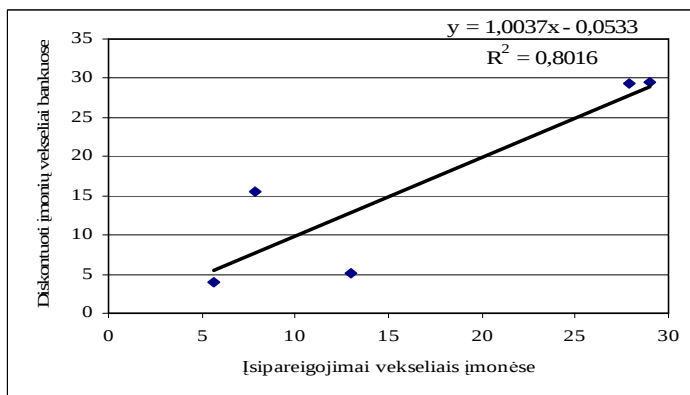
punkto. Todėl galima teigti, kad vidutinis įmonių diskontuotų vekselių didėjimo tempas nagrinėjamu laikotarpiu buvo spartesnis už įsipareigojimų vekseliais didėjimo tempą.

Daroma prielaida, kad šalies viduje įmonės atsiskaito tik nacionaline valiuta išrašytais vekseliais. Apskaičiuoti nacionaline valiuta privačių įmonių išrašytų vekselių diskontavimo intensyvumo rodikliai (2000 – 2004 m.):

$$\bar{\Delta}_{nac.valiuta} = 4,468 \text{ mln. Lt}; \quad \bar{T}_{D(nac.valiuta)} = 152,92 \text{ proc.}; \quad \bar{T}_{P(nac.valiuta)} = 52,92 \text{ proc.}$$

Diskontuotų nacionaline valiuta įmonių vekselių vidutinis didėjimo tempas mažesnis už diskontuotų įmonių vekselių vidutinį didėjimo tempą 11,8 procentinio punkto, ir tik 2,03 procentinio punkto didesnis už šalies įmonių įsipareigojimų vekseliais vidutinį didėjimo tempą. Todėl galima teigti, kad vidutinį bankuose diskontuotų vekselių augimo rodiklį lėmė augantis užsienio įmonių išrašytų diskontuotų vekselių dydis. Kadangi nacionaline valiuta išrašytų diskontuotų vekselių ir įsipareigojimų vekseliais augimo tempai buvo panašūs, tai rodo, kad kiekvienu ataskaitiniu laikotarpiu įmonių pateikiamų diskontuoti bankui vekselių dalis yra gana stabili, nors ir didėja. Apskaičiuotas diskontuotų vekselių bankuose ir šalies įmonių įsipareigojimų vekseliais santykio aritmetinis vidurkis – 78,3 proc.

Apskaičiuotas koreliacijos koeficientas tarp vekselių diskontavimo ir įsipareigojimo vekseliais 0,895 rodo stiprų ryšį. Galima teigti, kad didėjant įmonių įsipareigojimams vekseliais, didėja ir diskontuojamų vekselių bankuose dydis, kadangi tarp pastarųjų dydžių yra tiesinė priklausomybė.

10 pav. Vekselių diskontavimo ir įsipareigojimų vekseliais priklausomybė

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos banko duomenimis (<http://www.lb.lt>) ir Statistikos departamento prie LR vyriausybės duomenimis (<http://www.std.lt>).

Išanalizavus diskontuotų vekselių dinamiką, būtina palyginti diskontuotų vekselių apimtį su kitomis bankų kreditų ir finansavimo formomis, bei nominaliuoju šalies BVP (žr. 12 priedą).

Diskontuotieji vekseliai 2005 m. sudarė 0,04 proc. nominalaus BVP, o faktoringas 1,2 proc. Tai rodo, kad įmonėse faktoringas yra populiareesnė apyvartinių lėšų finansavimo forma nei vekseliai.

Faktoringo apimtys didėjo kiekvienais metais, o vekselių diskontavimo procentinė dalis 2003 - 2005 m. laikotarpiu mažėjo.

Trumpalaikių paskolų procentinė dalis sudarė 4 proc. nominalaus BVP (2000 m.) ir kiekvienais metais mažėjo – iki 3,2 proc. (2004 m.). Tačiau 2005 m., lyginant su 2004 m., padidėjo iki 3,3 proc.

Išanalizuotas kreditų santykis su nominaliuoju BVP rodo, kad naujos bankinio kredito formos tampa vis populiareesnėmis. Tačiau trumpalaikių paskolų santykio su BVP per pastaruosius šešerius metus sumažėjimas 21 proc. rodo, kad įmonės gana vangiai atsisako finansavimosi tradicine paskolos forma.

Analizuojant vekselių diskontavimą bankuose, būtina įvertinti vekselių diskontavimo rodiklio ir BVP tarpusavio ryšį. Koreliacinis ryšys neparodo, kuris požymis yra priežastis, o kuris pasekmė, todėl šiuo atveju sunku nustatyti, kuris iš šių dviejų požymių – vekselių diskontavimas ir BVP – yra priklausomas, o kuris nepriklausomas, tačiau apskaičiuotas 0,79 koreliacijos koeficientas rodo, kad koreliacija tarp pastarųjų rodiklių yra stipri.

2.3. Užprotestuotų vekselių dinamika ir variacija

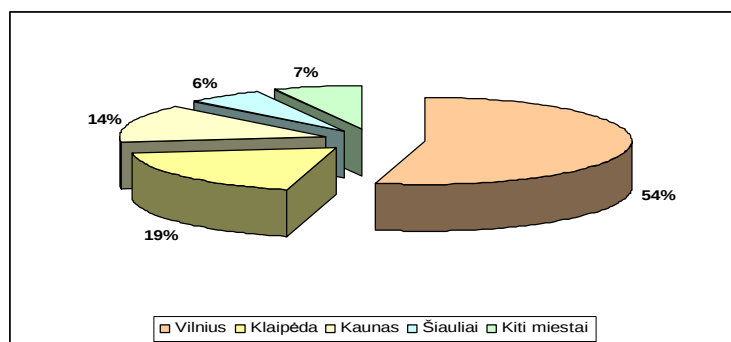
Vekselių protestavimo galimybė – teisiniu požiūriu „stipriai“ įformintas pirkėjo įsipareigojimas atsiskaityti. Gindamas savo teises vekselio turėtojas gali užprotestuoti vekselį. Užprotestavus vekselį nereikia kreiptis į teismą dėl pinigų išieškojimo.

Siekiant padidinti vekselio likvidumą, jo davėjas, indosantas arba laiduotojas gali įtraukti į vekselio tekstą išlygą („grąžinti be išlaidų“ arba „neprotestuotinas“), kuri atleidžia vekselio turėtoją nuo būtinybės prieš pasinaudojant reikalavimo teise įforminti protestą dėl neakceptavimo ar neapmokėjimo.

2000 – 2005 metais buvo užprotestuota 317 vekselių (2000 m. – 120, 2001 m. – 97, 2002 m. – 24, 2003 m. – 23, 2004 m. – 18, 2005 m. – 35).

Statistikos duomenys rodo, kad dažniausiai protestuojami paprastieji vekseliai. 2004 - 2005 m. nebuvo nei vieno įmonių išrašyto protestuoto įsakomojo vekselio. Daugiausia įsakomųjų vekselių protestuota 2003 m. – 30 proc. 2000 m. – 94 proc. visų protestuotų vekselių sudarė paprastieji vekseliai. Atliekant analizę apskaičiuota, kad didžiausią dalį – 87 proc. protestuotų įsakomųjų vekselių sudaro užsienio įmonių pateikti vekseliai, kurių mokėtojas šalies įmonė. Daugiausia įsakomųjų vekselių protestuoti pateikė Honkongo ir Singapūro įmonės. Kadangi pastaraisiais metais įsakomųjų vekselių protestuota nebuvo, tai galima daryti išvadą, kad šalies įmonių atsiskaitymuose dažniau naudojamosi paprastaisiais vekseliais, nei įsakomaisiais. Paprastieji vekseliai vartotojams paprastesni ir suprantamesni, aiškus vekselio davėjas, kuris turi sumokėti vekselyje nurodytą sumą nurodytu laiku.

11 paveiksle pateikiami miestai, kuriuose 2001 - 2005 metais buvo užprotestuota daugiausiai vekselių. Vilniaus mieste užprotestuoti vekseliai sudaro 54 proc., Klaipėdos mieste – 19 proc., Kauno mieste – 14 proc. vekselių, Šiauliuose – 6 proc., o visuose kituose Lietuvos miestuose užprotestuoti vekseliai sudaro tik 7 proc. visų Lietuvoje užprotestuotų vekselių.

11 pav. Protestuotų vekselių pasiskirstymas pagal miestus 2000 – 2005 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis šalies notarų užprotestuotų vekselių viešo registro duomenimis (<http://www3.lrs.lt/pls/inter2>).

Analizuojant protestuotus vekselius matoma, kad per 2001 - 2005 m. laikotarpį bendra protestuotų vekselių suma kito netolygiai. Didžiausia įmonių ir bankų pateiktų protestuoti vekselių suma buvo 2005 m. (6,781 mln. Lt), mažiausia – 2003 m. (1,058 mln. Lt). Tuo tarpu 2004 m. ir 2001 m. protestuota beveik už 4,5 mln. Lt, nors protestuotų vekselių skaičius pastaraisiais metais buvo beveik 5 kartus mažesnis. 2005 m. dydžių reikšmės įtakoję UAB „Šiaulių tauro televizoriai“ neapmokėtų 13 vekselių už 6,428 mln. Lt. Eliminavus šią sumą iš bendros pastarųjų metų protestuotų vekselių sumos gauta, kad protestuota jų tik už 352,5 tūks.Lt.

Apskaičiuotas užprotestuotų vekselių skaičiaus ir vekselių bendros sumos per 2000 – 2005 m. laikotarpį koreliacijos koeficientas 0,08, rodo, kad reikšmingo ryšio tarp pastarųjų rodiklių nėra. 2005 m. protestuotų vekselių skaičius sumažėjo beveik keturis kartus lyginant su 2000 m., tačiau bendra suma išaugo beveik tris kartus, todėl galima teigti, kad jos dydį lėmė tik didelės užprotestuotų atskirų vekselių sumos.

2000 m. 15,4 proc. protestuotų vekselių sudarė bankų diskontuoti prekybos vekseliai, 37,8 proc. įmonėse apskaityti prekybos vekseliai, 46,8 proc. – vekseliais įforminti įsipareigojimai grąžinti paskolas bankui. Visu analizuojamu laikotarpiu didžiausią dalį sudarė būtent pastarieji vekseliai. 2005 m. santykis pasikeitė – bankų diskontuoti vekseliai sudarė 3,1 proc., įmonių sumažėjo iki 4,7 proc., vekseliais įforminti įsipareigojimai grąžinti paskolas bankui smarkiai išaugo ir sudarė 92,2 proc. visų protestuotų vekselių. 2001 m. ir 2003 m. pastarųjų vekselių dalis buvo sumažėjusi atitinkamai iki 35,7 proc. ir 24,1 proc. Atlikus analizę, galima teigti, kad didžiausią protestuotųjų

vekselių dalį sudaro didelių sumų vekseliai, išrašyti norint gauti kreditą finansų institucijose arba dukterinėse įmonėse.

7 lentelė

Protestuotų vekselių kitimo tempai 2001 – 2005 m.

Metai	Absoliutus lygio padidėjimas		Didėjimo tempas		Padidėjimo tempas	
	grandininis mln.Lt	bazinis mln.Lt	grandininis proc.	bazinis proc.	grandininis proc.	bazinis proc.
2001	1680,279	1680,279	164,86	164,86	64,86	64,86
2002	-2331,61	-651,327	45,41	74,86	-54,59	-25,14
2003	-881,51	-1532,84	54,54	40,83	-45,46	-59,17
2004	3624,406	2091,569	442,67	180,74	342,67	80,74
2005	2098,388	4189,957	144,82	261,74	44,82	161,74

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis šalies notarų užprotestuotų vekselių viešo registro duomenimis (<http://www3.lrs.lt/pls/inter2>).

Pagal pateiktus 7 lentelės duomenis matoma, jog, analizuojant absoliutų grandininį padidėjimą, protestuotų vekselių suma tiriamu laikotarpiu kito netolygiai. 2002 m. sumažėjo 2,331 mln. Lt, 2003 m. – 0,882 mln. Lt, visais kitais metais augo. Nuo 2004 m. iki 2005 m. absoliuti reikšmė mažėjo (nuo 3,624 mln. Lt iki 2,098 mln. Lt.). Absoliučios bazinės reikšmės rodo, kad protestuotų vekselių suma kiekvienais metais taip pat kito netolygiai, 2002 m. buvo 1,532 mln. Lt mažesnė nei 2000 m., 2001 m. buvo 1,680 mln. Lt, 2005 m. išaugo iki 4,190 mln. Lt

Protestuotų vekselių grandininiai didėjimo tempai rodo tas pačias kitimo tendencijas kaip ir absoliutus grandininis padidėjimas. Augimo tempai, mažėję iki 2003 m. (sumažėjo iki 54,54 proc. nuo 164,86proc. - 2001 m.), pradėjo didėti 2003 m. - 442,67 proc. Baziniai didėjimo tempai taip pat kito netolygiai – mažėję 2002 – 2003 m. nuo 2004 m. ėmė didėti ir 2005 m. pasiekė 261,74 proc.

Didžiausias grandininis protestuotų vekselių padidėjimo tempas buvo 2004 m. (342,67 proc.) ir 2001 m. (64,86 proc.), mažiausias – 2002 m. (-54,59proc.). Didžiausias bazinis padidėjimo tempas buvo 2005 m. (161,74 proc.) ir 2004 m. (80,74 proc.), mažiausias – 2003 m. (-59,17 proc.).

Pagal turimus duomenis apskaičiuoti rodikliai, apibūdinantys reiškinių – vekselių protestavimo – intensyvumą:

$$\text{Absoliutus vidutinis padidėjimas} - \bar{\Delta} = 0,838 \text{ mln. Lt};$$

$$\text{Vidutinis didėjimo tempas} - \bar{T}_D = 121,22 \text{ proc.};$$

$$\text{Vidutinis padidėjimo tempas} - \bar{T}_P = 21,22 \text{ proc.}$$

Apskaičiuotas vidutinis protestuotų vekselių metinis augimo tempas 29,67 procentinio punkto mažesnis už įsipareigojimų vekseliais metinį augimo tempą. Tai rodo, kad įmonių finansinė padėtis gerėja, veikla skaidrėja, todėl vis mažiau vekselių pateikiama protestuoti notarui.

Nustatyta, kad vidutinė vieno protestuoto vekselio suma kiekvienais metais didėjo nuo 21,588 tūkst. Lt (2000 m.) iki 260,117 tūkst. Lt (2004 m.), 2005 m. sumažėjo iki 193,728 tūkst.Lt.

Apskaičiuotas 2000 – 2005 m. protestuotų vekselių vieno vekselio sumos aritmetinis vidurkis – 67,258 tūkst. Lt.

Didžiausios sumos 2000 - 2005 m. protestuotas vekselis – 4 mln. Lt Lietuvos profesinės sąjungos išrašytas paprastas vekselis Lietuvos darbo federacijai. Įmonės didžiausios sumos protestuotas vekselis – 988 555 litų UAB „Minoleta“ išrašytas paprastas vekselis UAB „Estinos arkai“, taip pat AB „Plungės šilumos“ išrašytas 450 000 litų paprastas vekselis.

Kadangi vekselių sumos yra labai skirtingos, apskaičiuoti variacijos rodikliai, kad būtų galima nustatyti, kokių dydžių požymio reikšmės nutolusios nuo vidutinės analizuojamu laikotarpiu. Protestuotų vekselių analizei naudosime šiuos kiekybinio požymio variacijos rodiklius: variacijos užmojis, dispersija, vidutinis kvadratinis nuokrypis, variacijos koeficientas. Skaičiavimams naudotos formulės pateikiamos 8 priede, gauti rezultatai – 8 lentelėje.

Variacijos užmojis, kuris parodo skirtumą tarp mažiausios ir didžiausios protestuotų vekselių reikšmių, didžiausias buvo 2004 m. – beveik 3999,68 tūkst. Lt, tuo tarpu mažiausias buvo 2003 m. – 448,926 tūkst. Lt. Kaip matome, kiekvienais metais rodiklis buvo labai skirtingas, kadangi protestuotų vekselių sumos skyrėsi gana ženkliai.

Dispersija, kuri parodo variantų nuokrypio nuo vidurkio kvadratų vidurkinį dydį, analizuojamu laikotarpiu buvo labai nevienoda, didžiausia – 825874 (2004 m.), mažiausia – 4203 (2000 m.).

8 lentelė

2000 – 2005 m. protestuotų vekselių sumos variacijos rodikliai

Variacijos rodikliai	2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>Minimali reikšmė</i>	200	705	427	1074	316	1079
<i>Maksimali reikšmė</i>	656 431	988 555	600 000	450 000	4 000 000	1 014 269
<i>Variacijos užmojis, R, Lt</i>	656 231	987 850	599 573	448926	3999684	1 013 190
<i>Dispersija, σ^2</i>	4 203	15 143	18 250	8 572	82 5874	70 227
<i>Vidutinis kvadratinis nuokrypis, σ</i>	65	123	135	93	909	265
<i>Variacijos koeficientas – V, proc.</i>	301	279	167	201	349	137

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis šalies notarų užprotestuotų vekselių viešo registro duomenimis (<http://www3.lrs.lt/pls/inter2>).

Vidutinės kvadratinio nuokrypio reikšmės, parodančios kiek vidutiniškai požymio reikšmė yra nutolusi nuo vidurkio, kiekvienais metais buvo nevienodos- didžiausios 2004 m ir 2005 m. – atitinkamai 909 ir 265. Mažiausia vidutinio nuokrypio reikšmė 2000 m. (65) beveik 14 kartų mažesnė už didžiausią. Skirtumas tarp mažiausios ir didžiausios dispersijos reikšmės – 844.

Variacijos koeficientas – tai procentinis vidutinio kvadratinio nuokrypio ir vidurkio santykis. Mažiausias variacijos koeficientas buvo 2005 m. – 137 proc., didžiausias 2004 m. – 349 proc. Didesnis už 300 proc. variacijos koeficientas buvo 2000 m., mažesnis už 200 proc. - 2002 m. ir 2005 m. Galima daryti išvadą, kad protestuotų vekselių 2000 m. – 2005 m. variacija labai didelė ir visuma nėra vieninga.

Apskaičiuotas vidutinis vekselio terminas kiekvienais metais kito netolygiai – 2005 m., lyginant su 2000 m., pailgėjo tik 16 proc. (nuo 73 dienų iki 85 dienų). 2002 m ir 2004 m. buvo vienodas – 115 dienos. Trumpiausias protestuotų vekselių terminas – 69 dienos (2001 m.). Paaiškėjo, kad vidutinis 2000 – 2005 m. protestuoto vekselio terminas 80 dienų. Galima daryti išvadą, kad vidutinis vekselio terminas šalyje ne ilgesnis kaip 3 mėnesiai.

Nors vidutiniai terminai atskirais metais panašūs, tačiau kiekvieno vekselio jie labai skirtingi, todėl apskaičiuoti variacijos rodikliai, kad būtų galima nustatyti, koku laipsniu vidutinė reikšmė nutolusi nuo vidurkio. Protestuotų vekselių terminų analizei naudosime tuos pačius kiekybinio požymio variacijos rodiklius, kurie buvo naudoti vekselio vertės variacijai skaičiuoti: variacijos užmojį, dispersiją, vidutinį kvadratinį nuokrypį, variacijos koeficientą (žr. 9 lentelę).

Variacijos užmojis, parodantis skirtumą tarp mažiausios ir didžiausios protestuotų vekselių reikšmių, buvo didžiausias 2004 m. – 710 dienų, tuo tarpu mažiausiais 2000 m. – 208 dienos. Tai rodo, kad protestuoti notarui buvo pateikiami įvairių terminų vekseliai.

9 lentelė

2000 – 2005 m. protestuotų vekselių terminų variacijos rodikliai

Variacijos rodikliai	2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>Minimali reikšmė, dienomis</i>	2	2	2	10	10	10
<i>Maksimali reikšmė, dienomis</i>	210	300	367	245	720	240
<i>Variacijos užmojis, R, dienomis</i>	208	298	365	235	710	230
<i>Dispersija, σ^2</i>	2759	3800	10162	4310	27620	3284
<i>Vidutinis kvadratinis nuokrypis, σ</i>	53	62	101	66	166	57
<i>Variacijos koeficientas – V, proc.</i>	72	89	87	70	144	67

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis šalies notarų užprotestuotų vekselių viešo registro duomenimis (<http://www3.lrs.lt/pls/inter2>).

Dispersija, parodanti variantų nuokrypio nuo vidurkio kvadratų vidurkinį dydį, analizuojamu laikotarpiu buvo taip pat labai nevienoda, didžiausia – 2004m. (27620), mažiausia – (2000 m.) 2759. Dispersija didėjusi iki 2002 m. (10162), 2003 m. sumažėjo beveik 2,35 karto. 2005 m. protestuotų vekselių terminų dispersija buvo 8,4 mažesnė už 2004 m.

Vidutinio kvadratinio nuokrypio protestuotų vekselių terminų reikšmės, parodančios kiek vidutiniškai požymio reikšmė yra nutolusi nuo vidurkio, kiekvienais metais kito nevienodai – 2004 m. lyginant su 2000 m. padidėjo 3,1 karto (nuo 53 iki 166), tačiau 2005 m. sumažėjo beveik tiek pat.

Mažiausias variacijos koeficientas, parodantis, kiek vidutiniškai procentų tais metais vekselio terminai buvo nutolę nuo vidurkio, buvo 2005 m. – 67 proc., didžiausias 2004 m. – 144 proc. Pastebėta, kad ne tik 2000 m. su 2003 m. reikšmės buvo panašios (atitinkamai 72 proc. ir 70 proc.), bet ir 2001 su 2002 m. (atitinkamai – 89 proc. ir 87 proc.).

Galima daryti išvadą, kad 2000 – 2005 m protestuotų vekselių terminų variacija labai didelė ir visuma nėra vieninga.

Žinodami vidutinį kvadratinį nuokrypį, matome, kiek vidutiniškai įvairių vekselių sumų ir terminų reikšmės nutolusios nuo vidurkio, todėl galime apskaičiuoti kaip svyruoja vidutinė protestuoto vekselio suma ir terminas.

10 lentelė

Protestuotų vekselių sumų ir terminų svyravimai nuo vidurkių

Metai	Sumos vidurkio svyravimai, Lt	Termino vidurkio svyravimai, dienos
2000	$21,523 \leq 21,588 \leq 21,653$	$20 \leq 73 \leq 126$
2001	$439,06 \leq 44,029 \leq 44,152$	$7 \leq 69 \leq 131$
2002	$80,665 \leq 80,800 \leq 80,935$	$14 \leq 115 \leq 216$
2003	$45,894 \leq 45,987 \leq 46,080$	$28 \leq 94 \leq 160$
2004	$259,208 \leq 260,117 \leq 261,026$	$0 \leq 115 \leq 281$
2005	$193,463 \leq 193,728 \leq 193,993$	$27 \leq 85 \leq 142$

Šaltinis: sudaryta autorės.

Kuo mažesnis vidutinis kvadratinis nuokrypis tuo geriau aritmetinis vidurkis išreiškia visą pristatomą visumą. 2000 m. vekselių sumos ir termino nuokrypis yra mažiausias – svyruoja atitinkamai nuo 21,523 tūkst. Lt iki 21,653 tūkst. Lt ir nuo 20 iki 126 dienų. Didžiausias vekselių sumos ir termino nuokrypis – 2004 m. svyruoja atitinkamai nuo 259,208 tūkst. Lt iki 261,206 tūkst. Lt ir nuo 0 iki 281 dienų.

Apibendrinant galima pasakyti, kad protestuotų vekselių terminai ir vertės skyrėsi gana smarkiai kiekvienais metais – kiekvienais analizuojamais metais kito nevienodai. Lyginant kiekvienų metų duomenis, matoma, kad didžiausia variacija buvo 2004 m., mažiausia 2005 m.

2.4. Vekselių paplitimo ir paklausos nustatymas

2.4.1. Tyrimo metodika

Siekiant nustatyti vekselių paplitimą tarp ūkio subjektų ir numatyti vekselio kaip atsiskaitymo priemonės augimo perspektyvas Lietuvoje, atlikta kokybinė vekselių rinkos analizė. Tyrimas atliktas anketinės apklausos būdu.

Anketa buvo parengta siekiant išsiaiškinti:

- Ūkio subjektų žinias apie vekselį;
- Ar dažnai ūkio subjektai atsiskaito vekseliais;
- Kokie vekselio kaip atsiskaitymo priemonės pasirinkimo motyvai;
- Su kokiomis problemomis susiduriama atsiskaitant vekseliais;

- Kokios vekselių nenaudojimo priežastys;
- Vekselio naudojimo atsiskaitymuose perspektyvas.

Atliekant tyrimą labai svarbu nustatyti imtį, kuri turėtų būti pakankamai reprezentatyvi, kad pagal jos rezultatus būtų galima spręsti apie visumą. Imties tūris atliekant apklausą nustatytas remiantis ankstesniais tyrimais. *SEB Vilniaus bankas* 2004 m. atliko tyrimą, kurio metu nustatė, kad 21 proc. šalies įmonių pastaruoju metu yra tekę atsiskaityti vekseliais su verslo partneriais Lietuvoje. Imties tūriui nustatyti taikyta 18 formulė:

$$n = \frac{z^2 \times s^2}{\Delta^2}, \quad (18)$$

n – atvejų skaičius atrankinėje grupėje;
 z – koeficientas, surandamas iš *Stjudento* pasiskirstymo lentelių;
 s – imties vidutinis kvadratinis nuokrypis.

$$s^2 = \% (100 - \%), \quad (19)$$

% - bandomojo arba ankstesnio tyrimo nustatytas rezultatas.

Apskaičiuotas $s^2 = 21 (100 - 21) = 1659$.

Pasirinktas z koeficientas, pagal tai kokį patikimumą norėta gauti. Nustatytas patikimumas 90 proc. ($p = 0,1$), $z = 1,645$, bei 5 proc. tikslumas. Šiuo atveju apskaičiuotas vekselio naudojimas atsiskaitymuose nuo generalinės visumos skiriasi ne daugiau kaip 5 proc., $\Delta^2 = 25$. Apskaičiuotas imties tūris n :

$$n = \frac{1,645^2 \times 1659}{5^2} = 180.$$

Tyrimui atlikti naudotas sluoksniuotas (tipinis) grupių parinkimo būdas, kai tiriamoji populiacija suskirstoma į atskiras grupes pagal tam tikras panašias savybes. Įmonės suskirstytos pagal veiklos pobūdį į grupes tokia tvarka, kad kiekvienos tiriamos grupės santykis atitiktų šalies įmonių santykį pagal veiklos pobūdį. Atsitiktinės atrankos būdu iš sudarytų grupių buvo pasirinktos veikiančios įmonės, labai įvairios savo dydžiu. Reikia pažymėti, kad į atranką nepateko mikroįmonės statusą pagal Lietuvos Respublikos smulkaus ir vidutinio verslo įstatymą turintys fiziniai asmenys, įsigiję verslo liudijimą.

Apklaustieji įmonių savininkai, direktoriai ir finansininkai, nes jie tiesiogiai susiduria su atsiskaitymų kontrole ir apyvartinio kapitalo kreditavimo pasirinkimu.

Tyrimo laikotarpis – 2005 m. rugsėjo mėn. - 2006 m. vasario mėn.

Iš viso buvo pateikta 200 anketų. Anketos pateiktos raštu ir elektroniniu paštu. Sugrįžo užpildytos 183 anketos. Atsakymo lygis – 91,5 proc. Raštu atliktos apklausos dalis sudaro 63,5 proc. (127 anketos), kita dalis - 36,5 proc. (73 anketos) elektroniniu paštu būdu buvo išsiuntinėtos pasirinktomis įmonėms. Prieš išsiunčiant anketas elektroniniu būdu, siekiant padidinti atsakymų skaičių, atlikta telefoninė apklausa dėl anketų užpildymo galimybės. Atsakiusiųjų į anketą

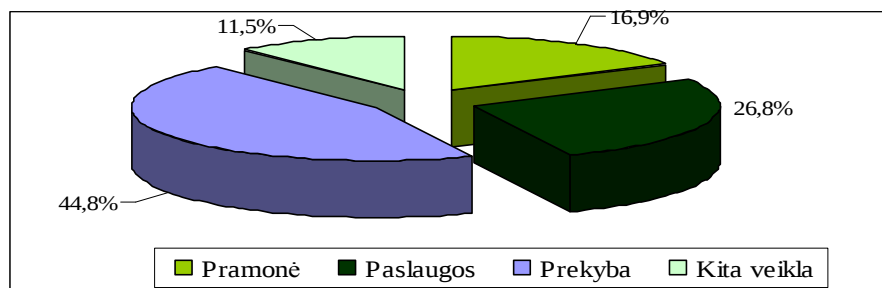
elektroniniu paštu dalis 77 proc. (56), dalis anketų - 23 proc. (17) - buvo negražinta. Esant didelei klausimyno apimčiai, buvo išvengta paviršutiniško pildymo tikimybės, nes sugrįžusios anketos buvo visai užpildytos.

2.4.2. Respondentų struktūra

Šiame skyriuje trumpai apibūdinami respondentai pagal įmonės veiklos pobūdį, vidutines metines pajamas ir tai, kokių bankų paslaugomis jie naudojasi.

Apibendrinant anketas grąžinusias įmones paaiškėjo, kad jas daugiausia užpildė tos įmonės, kurių pagrindinė veiklos rūšis yra prekyba – 44,8 proc. (n=82), paslaugas teikiančios įmonės sudaro 26,8 proc. (n=49), pramonės įmonės – 16,9 proc. (n=31), kita veikla užsiimančios – 11,5 proc. (n=21). Atsižvelgiant į tai, kad tik keturios statybos įmonės dalyvavo apklausoje, iš kurių viena atsiskaitymuose naudoja vekselius, gauti šių respondentų atsakymai sujungti su kita veikla užsiimančių respondentų atsakymais.

Atliekant atranką buvo orientuotasi į įmones pagal veiklos rūšį, todėl lyginant su 2003 m. Lietuvos įmonių vidurkiu pagal veiklos pobūdį didelio nukrypimo nebuvo (2003 m. įmonių vidurkis pagal ekonominę veiklą: prekyba ~ 43,6 proc., pramonė ~ 15,8 proc., paslaugos ~ 27,1 proc., statyba ~ 0,05 proc., kita veikla ~ 13,45 proc.).

12 pav. Respondentai pagal įmonės veiklos rūšį

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis apklausos rezultatais.

Analizuodami respondentes pagal metines pajamas, matome, kad daugiausia jų, net 45,4 proc. metinės pajamos yra nuo 1 iki 10 mln. Lt (n=83), nuo 10 mln. Lt iki 50 mln. Lt – 25,1 proc. (n=46), iki 1 mln. Lt metinės pajamos gauna 24 proc. (n=44) apklaustųjų respondentų. Mažiausią dalį sudarė įmonės, kurių vidutinės metinės pajamos yra 50 mln. Lt, jų yra tik 5,5 proc. (n=10).

Tyrimas rodo, kad tarp įmonių, kurių pajamos iki 1 mln. Lt, net 43,4 proc. (n=19) sudaro prekybos įmonės ir 40,9 proc. (n=18) paslaugų įmonės, mažiausią dalį sudaro pramonės įmonės – 6,8 proc. (n=3). Tarp respondentų, kurių apyvarta nuo 1⁺ mln. Lt iki 10 mln. Lt, didžiausią dalį sudaro prekybos įmonės 43,4 proc. (n=36). Paslaugas teikiančių įmonių dalis lyginant su iki 1 mln.

Lt pajamas gaunančiomis paslaugų įmonėmis sumažėjo 13,2 proc. ir yra 27,7proc. (n=23). Tarp daugiau nei 50 mln. Lt pajamų uždirbančių respondentų 60 proc. (n=6) – prekybos įmonės.

Naudojimosi vekseliu intensyvumą gali lemti ir tai, kokių bankų paslaugomis įmonės naudojasi – kuriuose bankuose laiko laikinai laisvas lėšas bei naudojasi suteiktais kreditais ar kitais finansiniais instrumentais.

Reikia atkreipti dėmesį, kad įmonės dažniausiai naudojasi kelių bankų paslaugomis – 43,2 proc. apklaustųjų naudojasi vieno banko paslaugomis, 48,2 proc. – dviejų. Analizė rodo, kad apklaustieji yra gana lojalūs savo banko klientai.

Žinant, kad didžioji dalis šalies bankų neturi šių dienų reikalavimus atitinkančių operacijas vekseliais reglamentuojančių vidaus dokumentų ir joms taiko aukštus įkainius, lojalumas vienam bankui gali daryti neigiamą įtaką įmonių sprendimui atsiskaitymuose naudoti vekselį. Šiuo atveju įmonė renkasi banko siūlomas pigesnes finansavimo priemones.

Daugiausia apklaustųjų turi sąskaitas *SEB Vilniaus bankas* (42,1 proc., n=77), bei *Hansabankas* (39,3 proc., n=72). Į antrą grupę patenka *Medicinos bankas* – (18 proc., n=33), *bankas Snoras* – (17,5 proc., n=32), *Šiaulių bankas* (16,4 proc., n=30), *Ūkio bankas* – (15,3 proc., n=28), mažiausiai respondentų naudojasi *DnB Nord bankas* paslaugomis (9,3 proc., n=17).

Mažą pastarojo banko klientų dalį tarp respondentų galėjo įtakoti tai, kad iki 2003 m. šis bankas buvo vadinamas Žemės ūkio banku ir daugumą finansinių paslaugų teikė žemės ūkio subjektams ir fiziniams asmenims. Tyrime nebuvo atskirai išskirta žemės ūkio subjektų grupė, - jie priskirti prie kita veikla užsiimančių įmonių grupės (kurių apklausoje dalyvavo tik 21).

2.4.3. Vekselio naudojimas atsiskaitymuose ir jo pasirinkimą lemiantys veiksniai

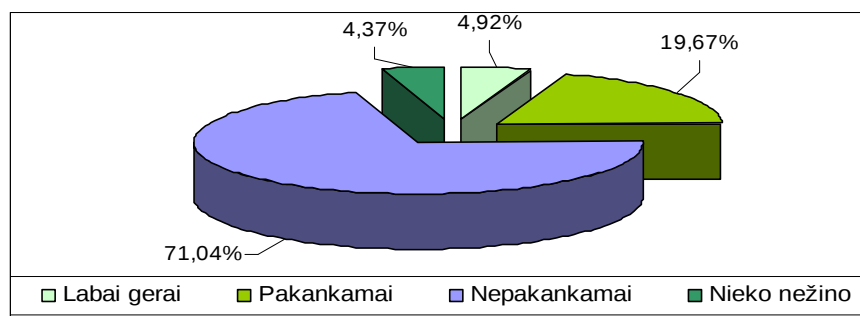
Atlikus tyrimą ir susisteminus gautus duomenis, galima susidaryti išsamesnį vaizdą apie įmonių požiūrį į vekselį ir galimybę jį naudoti atsiskaitymams bei vekselio kaip atsiskaitymo priemonės perspektyvą įmonių tarpusavio atsiskaitymuose. Pirmiausia buvo pateiktas klausimas, ar respondentai žino apie vekselį kaip atsiskaitymo ir finansavimo priemonę.

Gauti tyrimo rezultatai rodo (žr. 13 paveikslą), kad tarp respondentų yra 4,4 proc., kurie nieko nežino apie vekselį, labai gerai žino tik 4,9 proc. respondentų. Didžiausia dalis respondentų – 71 proc. mano, kad apie vekselį žino nepakankamai, pakankamai žino 19,7 proc.

Grupodami pagal veiklos sritį matome, kad tarp respondentų labai gerai žinančių apie vekselius didžiausią dalį sudaro prekybos įmonės – 89 proc. Galima teigti, kad pastarosios daugiausia žino apie vekselį. Tarp nežinančių apie vekselį vienodą dalį sudaro kita veikla ir paslaugas teikiantys respondentai – 6,5 proc. Tarp gamybos įmonių nėra nei vieno, kuris labai gerai

žinotų, tačiau tarp pakankamai žinančių yra 13,9 proc. Paslaugų įmonių didžiausia dalis buvo tarp nepakankamai žinančių.

Galima daryti išvadą, kad net 75,4 proc. respondentų apie vekselį žino nepakankamai arba nieko nežino. Mažos žinios apie vekselį daro įtaką vekselio naudojimo intensyvumui – verslininkai bijo papildomos rizikos, be to kiekvienas mažai žinomas dalykas reikalauja papildomai laiko išstudijuoti priemonę ir nustatyti jos panaudojimo galimybę atsiskaitymams.

13 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal žinias apie vekselį

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis apklausos rezultatais.

Tyrimo metu nustatyta, kad visos įmonės atsiskaitymams naudoja grynus pinigus ir pavedimus, t.y. tradicinius atsiskaitymo būdus, 41proc. pasirašo tarpusavio užskaitos aktus. Žymiai rečiau įmonėse yra naudojami akredityvai 18,6 proc. ir čekiai – 25,1 proc. Vekseliais atsiskaityti yra tekę 35 proc. respondentų.

Gauti rezultatai rodo, kad už vekselius rečiau yra naudojami čekiai ir akredityvai, būtina pažymėti tai, kad pastarieji yra populiariūs atsiskaitant su užsienio šalių prekybos partneriais.

Grupodami pagal pajamas matome, kad tarp respondentų, kurie naudoja vekselius atsiskaitymams, beveik pusė – 51,6 proc. – sudaro įmonės, kurių metinės pajamos nuo 1 iki 10 mln. Lt, įmonės, kurių pajamos mažesnės 1 mln. Lt ir didesnės 50 mln. Lt, pasiskirsto lygiai – 6,3 proc.

Tarp respondentų, kurie dažniausiai naudoja vekselius, didžiąją dalį sudaro prekybos įmonės – 64,1 proc., paslaugas teikiančių įmonių dalis – 18,75 proc. Pramonės įmonės ir kita veikla užsiimančios įmonės vekselius atsiskaitymams naudoja rečiausiai – atitinkamai 10,1 proc. ir 6,3 proc.

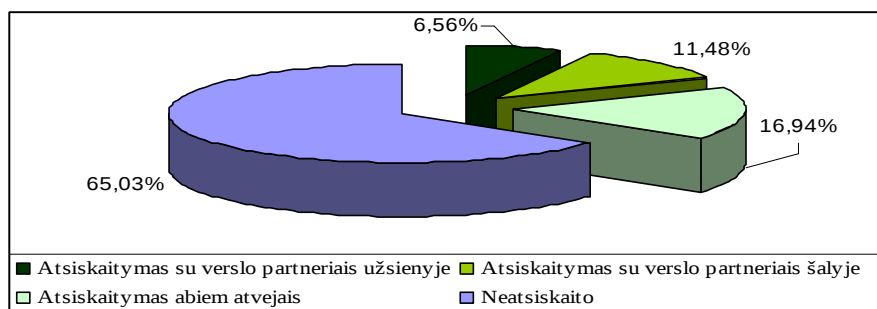
Tarp *SEB Vilniaus bankas* klientų naudojančių vekselius yra 53,1 proc. respondentų, *Hansabanko* klientai sudaro 34,4 proc., *Medicinos banko* – 23,4 proc. Likusių bankų klientai sudaro ne daugiau kaip 7 proc. tarp atsiskaitančių vekseliais.

Vekselių apyvartai didelę įtaką daro atsiskaitymų vekseliais dydis. Todėl pateikus respondentams detalesnę klausimą apie vekselių apyvartą, buvo siekiama nustatyti ar intensyviai įmonės šią priemonę įmonės naudoja.

Priminsime, kad vekselio gavėjas suteikia komercinį kreditą, o vekselio davėjas vekseliais finansuoja atsiskaitymus. Nustatyta, kad vekselius ir išrašo, ir gauna net 40,1 proc. šią formą naudojančių respondentų (tai reiškia, kad gali naudotis vekselio perleidžiamumo savybe), tik išrašo – 35,9 proc, tik gauna – 23,4 proc. Kad iki 10 proc. visų įmonėje atliekamų atsiskaitymų sudaro vekseliai nurodė 45,3 proc. įmonių. Mažiau yra gaunančių vekselius respondentų – 40,6 proc., kurių prekių ar paslaugų pirkėjams suteikiamas komercinis kreditas iki 10 proc. įmonės gaunamų pajamų.

Toliau atliekant analizę, gaunantys ir išrašantys vekselius nebeskirstomi į atskiras grupes, jie aprašomi bendrai - kaip atsiskaitantys vekseliais respondentai.

Vekselis yra labai intensyviai naudojamas tarptautiniams atsiskaitymams, todėl būtina nustatyti, kokia dalis įmonių atsiskaito vekseliais su užsienio partneriais ir šalies viduje. Tyrimo metu nustatyta, kad 32,8 proc. vekseliais atsiskaitančių respondentų yra tekę naudotis vekseliu atsiskaitant su verslo partneriais šalyje, 18,75 proc. – vykdant tarptautinius atsiskaitymus. Net 44,8 proc. respondentų, atsiskaitančių vekseliais, pažymėjo, kad vekseliais atsiskaito ir šalies viduje, ir vykdant tarptautinius atsiskaitymus.

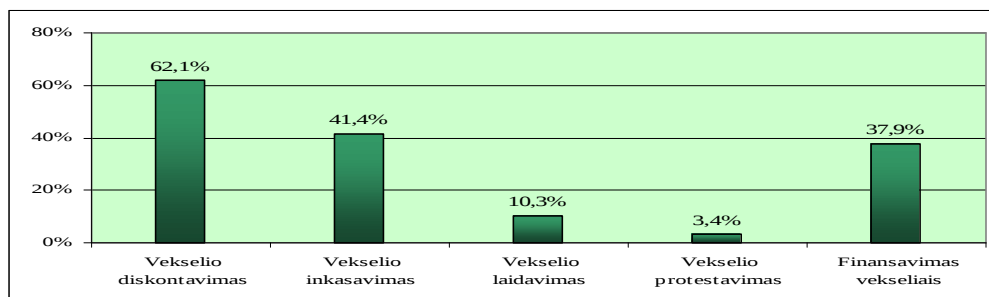
14 pav. Respondentų struktūra pagal atsiskaitymus vekseliais šalyje ir užsienyje

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis apklausos rezultatais.

Norint įvertinti bendrą šalies vekselių vartojimo lygį, būtina nustatyti, kokia dalis visų apklaustųjų respondentų naudoja vekselius. 6,6 proc. visų respondentų nurodė, kad vekselius naudojo atsiskaitant su užsienio verslo partneriais, 11,5 proc. – su šalies verslo partneriais, 16,9 proc. – abiem atvejais (žr. 14 paveikslą).

Siekiant išsiaiškinti priežastis, dėl kurių įmonės naudoja vekselius, respondentams pateiktas klausimas apie vekselio privalumus. 40,6 proc. respondentų, atsiskaitančių vekseliais, išvelgia jų besąlyginės prievolės mokėti privalumą. Tačiau net 92,2 proc. pažymėjo, kad labiausiai vertina galimybę vekselį perleisti kitiems asmenims, firmoms, bankams. Respondentų pasirinkimas rodo, kad vekselis įmonėse yra vertinamas ne tik kaip skolos užtikrinimo priemonė, bet ir tai, kad juo galima atsiskaityti su tiekėjais, dengti kitus skolinius įsipareigojimus, galiausiai parduoti bankui tuo užtikrinant grynujų pinigų pakankumą įmonėje.

Vekselio savybės leidžia ne tik užtikrinti skolos savalaikį grąžinimą, bet ir atlikti kitas įmonei naudingas operacijas; vekselių pardavimą, įkeitimą, inkasavimą banke. Siekiant numatyti bankų teikiamų paslaugų perspektyvas, tyrime buvo pasirinktos penkios su vekseliais susijusios paslaugos, kurias teikia daugiau nei pusė šalies komercinių bankų. Banko paslaugų populiarumas tarp respondentų:

15 pav. Respondentai pagal naudojamąsi bankų teikiamomis paslaugomis su vekseliais

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis apklausos rezultatais.

Net 41,4 proc. respondentų atsakė, kad jiems yra tekę inkasuoti vekselius banke. Priminsime, kad, pateikus vekselį bankui inkasuoti, vekselio turėtojai nebereikia sekti apmokėjimo terminų ir atlikti kitų operacijų, kurios reikalingos iki visiško vekselio apmokėjimo. Galima daryti išvadą, kad respondentai, neturėdami pakankamai žinių apie vekselius, susiduria su sunkumais norėdami juos apskaityti įmonėje, todėl naudoja bankų teikiama inkasavimo paslauga. Būtina pažymėti tai, kad inkasavimo paslauga dažniausiai naudojasi tie respondentai, kurių bankai taiko didelius vekselių diskontavimo įkainius (pvz., *Medicinos banko* taikoma diskonto norma vekseliams šiuo metu nuo 7 proc. iki 10 proc., kai trumpalaikių paskolų palūkanų norma rinkoje tyrimo metu buvo iki 5 proc.). Tokių respondentų tarp *Medicinos banko* klientų yra 89,1 proc.

Klientas, diskontavęs vekselį banke, gauna grynus pinigus prieš apmokėjimo terminą ir jam nereikia atlikti vekselių inkasavimo. Kad vekselius teko diskontuoti banke, pažymėjo 62,1 proc. respondentų, iš jų 94,1 proc. *SEB Vilniaus banko* klientai. Tai rodo, kad vekselių turėtojai intensyviai diskontuoja vekselius banke, tačiau problema ta, kad ne visi bankai šią operaciją atlieka.

Kad vekselius yra tekę protestuoti, pažymėjo tik 3,4 proc. respondentų. Galime teigti, kad įmonės prieš nusprendamos apyvartoje naudoti vekselius, įvertina suteikiamo kredito riziką ir priima vekselius tik iš gerą reputaciją turinčių klientų. Be to, žinių apie vekselį trūkumas lemia įmonės apsisprendimą vekselius diskontuoti banke. Vekselio protestavimo išlaidų būtų galima išvengti, jeigu įmonėje dirbantys specialistai turėtų pakankamai žinių apie teisingą ir savalaikį vekselio protesto įforminimą ir pateikimą protestuoti notarui.

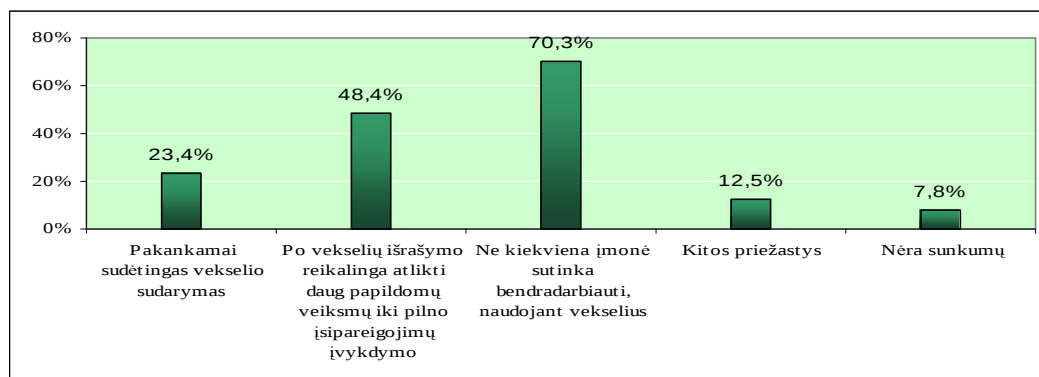
Net 37,5 proc. vekselius naudojančių respondentų pažymėjo, kad nesinaudoja bankų teikiamomis paslaugomis, iš jų 29,7 proc. – atsiskaitančių vekseliais, 7,8 proc. – gaunančių

vekselius. Net 13,7 proc. respondentų, kurie tik atsiskaito vekseliais, paminėjo, kad yra tekę naudotis vekselio išrašymo paslauga, o tai dar kartą patvirtina teiginį, kad prastos žinios apie vekselį verčia įmones kreiptis į banką. Įmonės naudoja vekselio išrašymo paslaugą, norėdamos sumažinti operacinę riziką.

Finansavimas bankų vekseliais yra labai populiari kreditavimo priemonė išvystytos rinkos ekonomikos šalyse, todėl labai įdomu, ar Lietuvos įmonės naudoja bankų vekseliais. Finansavimo vekseliais paslauga naudojosi tik 4,7 proc. visų vekselius naudojančių respondentų, iš jų 3,1 proc. – kurių pajamos didesnės už 50 mln. Lt.

Aiškinantis problemas, susijusias su vekselio naudojimu atsiskaitymuose, ir ieškant galimų jų sprendimo kelių, labai svarbu pasiekti, kad būtų panaikintos visos kliūtys, trukdančios efektyviai funkcionuoti vekseliui. Vekselius naudojančios savo veikloje įmonės išvelgia ir kai kuriuos sunkumus.

Pačiu svarbiausiu sunkumu, anot respondentų, galima laikyti tai, kad ne kiekviena įmonė sutinka bendradarbiauti, naudojant vekselius. Taip mano 70,3 proc. naudojančių vekselius įmonių. Tai rodo, kad įmonės vengia atsiskaityti vekseliais dėl vienokių ar kitokių priežasčių.

16 pav. Respondentų nuomonė apie sunkumus atsiskaitant vekseliais

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis apklausos rezultatais.

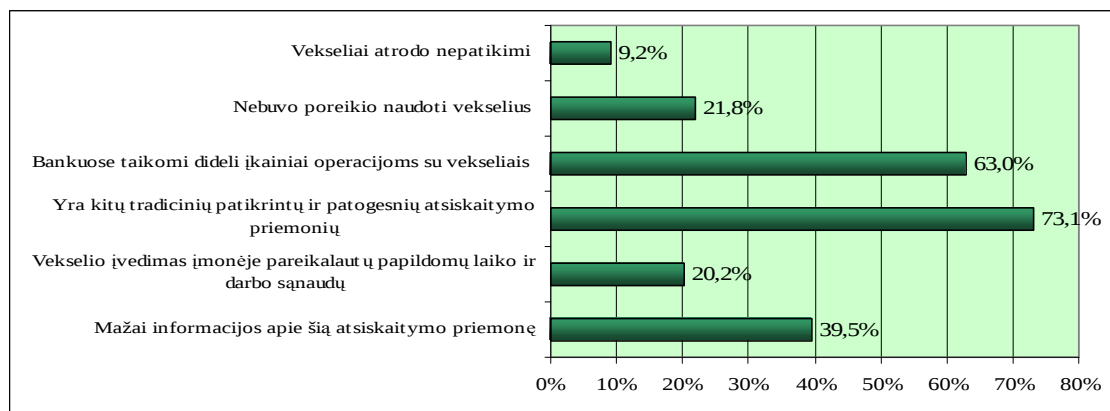
Kad sudėtinga teisingai sudaryti vekselius, mano 23,4 proc. respondentų. Po vekselio sudarymo reikia atlikti daug papildomų veiksmų, siekiant vekselinių įsipareigojimų vykdymo, ir kad tai apsunkina jų naudojimą, paminėjo beveik pusė atsiskaitančių vekseliais respondentų.

Su sunkumais atsiskaitant vekseliais nesusiduria 7,8 proc. respondentų. Tai leidžia daryti išvadą, kad griežtai reglamentuota vekselio forma ir kitų po jo sudarymo atliekamų operacijų tikslumas yra labai svarbus veiksnys lemiantis ne tik įmonių pasirinkimą kreiptis į banką dėl vekselio sudarymo ir inkasavimo, bet pačių įmonių abejojimą savo jėgomis atlikti šias operacijas.

Galima teigti, kad trūksta informacijos ir pavyzdžių apie vekselio sudarymą ir tikslios, apibendrintos informacijos apie veiksmus po jo sudarymo. Vadinasi, tikslinga plėtoti informacijos

sklaidą per masines komunikacijos priemones, taip pat didesnę dėmesį skirti apskaitos darbuotojų kvalifikacijos kėlimui, kad jie sugebėtų atlikti su vekseliais susijusias operacijas.

Priminsime, kad vekseliais nėra tekę atsiskaityti 65 proc. apklaustųjų respondentų. Išanalizavus vekselius nenaudojančių įmonių apklausos duomenis, nustatytos pagrindinės priežastys, lemiančios tokį sprendimą:

17 pav. Pagrindinės respondentų paminėtos vekselių nenaudojimo priežastys

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis apklausos rezultatais.

Esmine iš visų vekselio nenaudojimo priežasčių yra įvardijamas tradicinių, patikrintų ir patogesnių atsiskaitymo priemonių buvimas – 73,1proc. Iš tikrųjų, šiandien yra labai įvairių atsiskaitymo priemonių ir kiekviena jų turi savo ypatumus. Tačiau vertinant tokią nuomonę, galima manyti, kad šalies ūkio subjektai visgi išlieka pakankamai konservatyvūs. Senos ir tradicinės atsiskaitymo formos asocijuojasi su patikimumu ir mažesne rizika.

Įmonėje nebuvo poreikio naudoti vekselius, mano 21,8 proc. respondentų, o vekselio įvedimas įmonėje pareikalautų papildomų laiko ir darbo sąnaudų, paminėjo 31,2 proc. Respondentai supranta, kad naujos priemonės įsisavinimas ir jos efektyvumo įvertinimas reikalauja laiko, pastangų ir iniciatyvos.

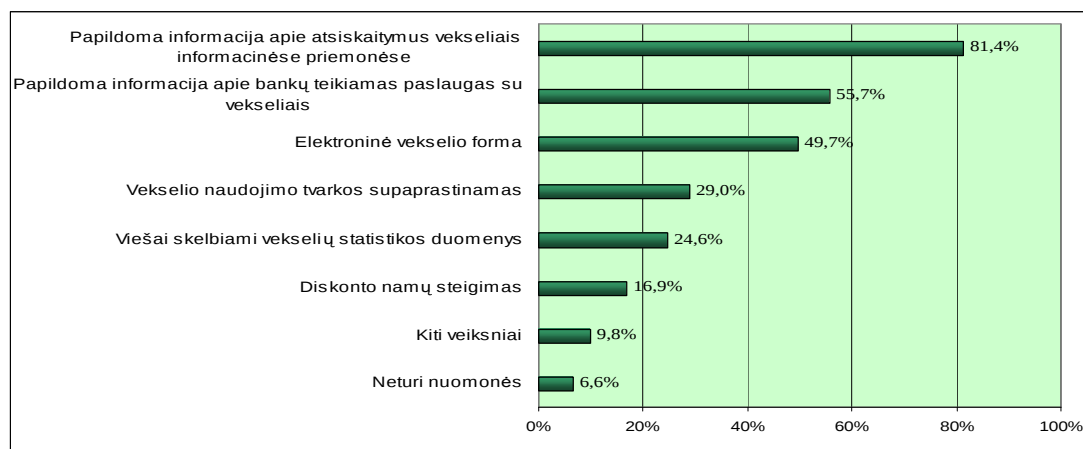
Mažai informacijos apie šią priemonę apsunkina vekselio panaudojimą atsiskaitymuose - taip mano 39,5 proc. respondentų. Galima teigti, kad esant didelei finansavimo priemonių pasiūlai, įmonės yra linkusios pasirinkti būtent tas, apie kurias yra pakankamai aiškios ir suprantamos informacijos.

63 proc. respondentų pažymėjo, kad bankuose yra taikomi dideli įkainiai operacijoms vekseliais. Net 26,7 proc. taip teigusių - įmonės, kurių vidutinės pajamos mažesnės už 1 mln.Lt.

Lietuvos verslo įmonės neturi informacijos apie tai, kokia yra vekselio diskonto norma banke (bankų reklamos lankstinukuose dažniausiai nurodoma „pagal susitarimą“) ir apie kitus su vekseliais susijusių operacijų įkainius. Gauti rezultatai leidžia daryti išvadą, kad bankai turi imtis

iniciatyvos platinti informaciją apie vekselius, nes tai padidintų naujų šios atsiskaitymo priemonės vartotojų skaičių, o tuo pačiu ir banko klientų skaičių.

Respondentams buvo pateiktas klausimas, kas galėtų paskatinti pradėti naudoti arba naudojančias įmones intensyviau naudoti vekselius kaip atsiskaitymo priemonę. Respondentai turėjo pažymėti ne daugiau kaip tris jų nuomone svarbiausius veiksnius.

18 pav. Vekselių naudojimą skatinantys veiksniai

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis apklausos rezultatais.

Gauti rezultatai (žr. 18 paveikslą) rodo, kad svarbiausia yra papildoma informacija apie vekselius ir jų panaudojimą įmonės finansavime ir atsiskaitymuose – tai paminėjo net 81,4 proc. respondentų. Net 55,7 proc. respondentų mano, kad prie vekselio populiarinimo turėtų prisidėti bankai. Labai įdomu, tai, kad trečioje vietoje pagal svarbumą – elektroninė vekselio forma, taip mano beveik pusė apklaustųjų. Tarp kitų veiksnių dažniausiai buvo minimas didelių bankų įkainių operacijoms vekseliais sumažinimas. Diskonto namų steigimas nėra labai aktualus įmonėms, nes jų svarbą įvertina tik 16,9 proc. apklaustųjų. Beveik 30 proc. respondentų mano, kad ne tik informacijos srauto apie vekselių dydis, bet ir vekselių naudojimo tvarkos supaprastinamas suintensyvintų vekselių naudojimą.

Beveik ketvirtadalio (24,6 proc.) respondentų paminėtas vienas iš vekselių naudojimą skatinančių veiksnių – viešai skelbiami statistikos duomenys, rodo, kad informacija apie vekselių naudojimą, jų protestavimą ir t.t. respondentams yra labai svarbi.

Galima daryti išvadą, kad vekselių populiarumą padidintų reklama, elektroninė vekselio forma ir vieši statistikos duomenys. Žinant visą informaciją apie vekselius, t.y. galiojančius įstatymus ir poįstatyminius aktus, taisykles, įdiegus elektroninę vekselio formą ir skelbiant informaciją apie pasirašytus vekselius komunikacijos priemonėse, būtų galima efektyviai panaudoti vekselių įmonės veikloje, kaip atsiskaitymo, finansavimo priemonę, juos įkeisti ir/arba perleisti tretiesiems asmenims.

Elektroninio vekselio programų įmonėse ir bankuose įdiegimą skatintų atsiskaitymų vekseliais didėjimas. Didelis skaičius įmonių ir didelės vekselių apyvartos gali įtakoti teigiamą bankų sprendimą dėl elektroninio vekselio bei minimizuoti elektroninio vekselio diegimo išlaidas, kas yra neišvengiama ateityje, norint atsiskaitymuose naudoti vekselį.

Empirinė analizė įgauna didesnę pagrįstumą ir išsamumą, jeigu ji papildoma skaičiavimais (Kėdaitis, Martišius, 2004), todėl norint susidaryti pilną vaizdą apie vekselį, būtina ištirti, ar juos naudojančios įmonės, turėdamos daugiau žinių apie vekselio efektyvumą įmonės veikloje, palankiau žiūri į šio instrumento ateities perspektyvas, nei įmonės, kurios jo nenaudoja. Palankus požiūris skatina vekselius naudoti dažniau nei kitas atsiskaitymo priemones, be to, kuo daugiau įmonių naudoja vekselį, tuo efektyvesnis yra vekselio perleidžiamumo savybės panaudojimas.

Analizuojamų įvykių priklausomybei patikrinti naudojamas V. Kėdaičio ir A. Martišiaus rekomenduojamas „ χ^2 testas“. Suformuluotos hipotezės: H_0 , kuri teigia, kad vekselius naudojančios ir jų nenaudojančių įmonės vekselio perspektyvas vertina vienodai ir H_1 , kuri teigia, kad vekselius naudojančios ir jų nenaudojančios įmonės vekselio perspektyvas vertina nevienodai. Apskaičiuojame atsitiktinį kintamąjį χ^2 :

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^2 \sum_{j=1}^3 \frac{\left(o_{ij} - \frac{n_i n_j}{n} \right)^2}{\frac{n_i n_j}{n}} = 45,83$$

Sprendimo priėmimo taisyklė. Reikšmingumo lygmuo $\alpha = 0,05$. Jei statistikos reikšmė būtų mažesnė už χ^2 su skirstinio $(2-1) \times (3-1) = 1 \times 2 = 2$ laisvės laipsniu 0,05 lygmens kritinę reikšmę $\chi^2_{0,05}(2) = 5,99$, hipotezę H_0 reikėtų priimti. Kadangi $\chi^2 = 45,83 > 5,99 = \chi^2_{0,05}$, hipotezės H_0 priimti negalima, nes duomenys jai prieštarauja, priimama hipotezė H_1 , kuri teigia, kad atsiskaitantys ir neatsiskaitantys vekseliais respondentai jo perspektyvas vertina nevienodai. Galima padaryti išvadą, kad vekselio naudojimas ir jo ateities perspektyvų vertinimas yra priklausomi požymiai, šiuo atveju aišku - vekseliais atsiskaitantys subjektai palankiau vertina šios priemonės ateities perspektyvas.

Tyrimas parodė, kad poreikis atsiskaitymui ir finansavimui vekseliais yra, tačiau respondentams nepakanka informacijos apie vekselius, siekiant efektyviai juos naudoti. Vekselius naudojančių respondentų optimistiškas perspektyvų vertinimas rodo, kad vekselis turi savo vietą ir reikšmę. Didelė tikimybė, kad finansavimas vekseliais ateityje išaugs, jeigu bus ne tik išspręstos pagrindinės atsiskaitymų jais problemos, bet ir įdiegta elektroninė vekselio forma.

3. ATSISKAITYMŲ VEKSELIAIS EKONOMINIO MECHANIZMO TOBULINIMAS

3.1 Atsiskaitymų vekseliais naudos pardavėjui optimizavimas

Atsiskaitymų vekseliais pagrindas – galimybė suteikti pirkėjui komercinį kreditą, kurį jis gali grąžinti ne tik pardavėjui, bet ir perduoti trečiajam asmeniui. Tačiau finansavimo vekseliais galimybės įmonėse nėra vienodos. Jos priklauso nuo įmonės veiklos pobūdžio ir finansavimosi alternatyvų, pirkėjų finansavimosi sprendimų ir mokumo, bankų kreditavimo politikos ir paslaugų kainos. Todėl sprendimą atsiskaityti vekseliais kiekviena įmonė priima individualiai, atsižvelgdama į savo veiklos ypatumus.

Komercinis kreditas visuomet susijęs su prekių ir paslaugų tiekimu. Svarbiausia kredito priežastis yra ne kredito suteikimas, bet apyvartos didinimo tikslas. Tačiau ilgėjantys kredito terminai pirkėjams turi didinti ne tik pardavimus, bet ir įmonės pelningumo rodiklius. Tyrimo metu apskaičiuoti įmonių bendrojo pelningumo ir pirkėjų įsiskolinimo koeficientų dienomis bei grynojo pelningumo ir pirkėjų įsiskolinimo koeficiento dienomis medianų koreliacijos koeficientai. Įvairių veiklos rūšių įmonių jie yra labai skirtingi, todėl pateikiame tik tų veiklos rūšių rodiklių koreliacijos koeficientus, kurie rodė stiprų ir labai stiprų ryšį iki 50 darbuotojų, ir per 50 darbuotojų turinčiose įmonėse. Nustatyta (žr. 11 lentelę), kad priklausomybė tarp šių rodiklių yra stipri (nuo 0,7 iki 0,9) arba labai stipri (nuo 0,9 iki 1) tik prekybą vykdančiose įmonėse.

11 lentelė

Prekybos įmonių pelningumo rodiklių ir debitorinio įsiskolinimo koeficiento dienomis medianų koreliacijos koeficientai

Eil. Nr.	Ekonominės veiklos rūšis	Iki 50 darbuotojų		Daugiau kaip 50 darbuotojų	
		Koreliacijos koeficientas		Koreliacijos koeficientas	
		Bendras pelningumas	Grynasis pelningumas	Bendras pelningumas	Grynasis pelningumas
1.	<i>Mažmeninė prekyba</i>	0,86	0,85	0,92	0,65
2	<i>Didmeninė prekyba</i>	0,78	0,78	0,83	0,83

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento prie LR vyriausybės leidinio „Pagrindiniai įmonių veiklos vertinimo rodikliai 2004 (2005 m. katalogas)“ duomenimis.

Kad atsiskaitymai vekseliais būtų ekonomiškai veiksmingi ir naudingi įmonėje, svarbu nustatyti, kokiems pirkėjams ir kokiomis sąlygomis suteikti komercinį kreditą - priimant iš pirkėjo paprastąjį vekselį ar išrašant įsakomąjį. Pirkėjų kreditavimo politika reiškia firmos sprendimus, kuriuos ji priima dėl kredito suteikimo galimybės ir pastarojo apimtys. Kreditavimo politika gali svyruoti nuo griežtos iki laisvos, tačiau svarbiausia įvertinti kaštus ir gaunamą naudą. Toliau

pateikiami kreditavimo politikos komponentai, kuriuos autorė rekomenduoja naudoti atsiskaitymuose.

3.1.1. Kredito standartų ir sąlygų pirkėjui nustatymas

Remiantis G. Kancerevyčiaus (2004) pateikiamu siūlymu – suteikiant komercinį kreditą ištirti pirkėją, nustatant kredito standartus – autorės rekomenduojama juo naudotis ir atsiskaitant vekseliais. Kredito standartai yra standartai, kuriuos turi atitikti pirkėjas, norintis gauti kreditą. Suteikdamas pirkėjui komercinį kreditą pardavėjas susiduria su kreditavimo rizika. Suteikęs kreditą nemokiam pirkėjui, bankas gali nesutikti diskontuoti vekselį, o pasirašius vekselių diskontavimo sutartį, kurioje numatoma atgręžtinio reikalavimo teisės sąlyga, klientų nemokumo atveju bankas išieško skolą iš tiekėjo. Matome, kad pardavėjas susiduria su potencialia vekselio neapmokėjimo grėsme, todėl jis kaip ir bankas turi ištirti savo klientus.

Tradiciškai kredito standartai apibūdinami trimis kredito „C“:

1. *Charakteris (angl. character)*. Jis apibūdina kliento norą sumokėti, tai yra tikimybę, kad klientas sąžiningai apmokės įsiskolinimą. Dažniausiai tai nustatoma analizuojant kliento paskutinio laikotarpio mokėjimus.

2. *Talpumas (angl. capacity)*. Jis apibūdina kliento gebėjimą sumokėti. Tai subjektyvus vertinimas, atsižvelgiant į pirkėjo veiklos rūšį, į esamą ir ateities situaciją. Stengiamasi įvertinti kliento esamą ir ateities finansines sąlygas.

3. *Sąlygos (angl. conditions)*. Jis liečia esamas ekonomikos sąlygas. Pavyzdžiui, bendra recesija paveiks visus besiskolinančius.

Gali būti pridedamos dar dvi kredito „C“ (*angl. capital*): kapitalas, kuris rodo kliento finansinį pajėgumą ir užstatas (*angl. collateral*), kuris reiškia turtą, kurį kredito gavėjas gali pateikti kaip garantiją. Garantija atsiskaitymų vekseliais atveju gali būti banko ar kitos įmonės avalis bei vekselio akceptavimas banke.

Kredito informacijos šaltiniai gali būti kredito reitingų agentūros, finansinės ataskaitos, spauda, internetas, pirkėją galima patikrinti per banką. Naudingą informaciją gali suteikti ir prekybos asociacijos, skolų išieškojimo bendrovės, netgi konkurentai. Įmonė turi stengtis surinkti pakankamai informacijos apie klientą, ypač naują, tik reikia atsižvelgti į galimus informacijos surinkimo kaštus. Įmonei naudinga klientus suskirstyti į kredito rizikos grupes, nes pavojingų skolų nustatymas gali leisti apsaugoti nuo potencialiai rizikingų skolų.

Būtina pažymėti tai, kad gerą atsiskaitymo politiką nustatyti nėra lengva. Jeigu laikinų sunkumų turintiems pirkėjams bus taikomos griežtos procedūros, tai jį galima iš viso prarasti, tačiau jei politika per švelni, tai išaugs pirkėjų įsiskolinimų kaštai ir nukentės pelningumas.

Norint apskaičiuoti naudą, kurią gautų įmonė suteikdama komercinį kreditą, reikia suskaičiuoti būsimus pinigų srautus, kurie bus gauti iš padidėjusių pardavimų, ir juos diskontuoti į esamąją vertę. Komercinio kredito suteikimas ne tik leidžia padidinti pardavimus esamiems klientams, bet ir pritraukti naujus. Prieš suteikiant komercinį kreditą būtina suskaičiuoti pardavimų padidėjimo kaštus (Kancerevyčius, 2004):

1. *Pardavimo, gamybos ir administravimo kaštai.* Pardavimo kaštai yra susiję su pardavimų išplėtimu. Administravimo kaštai apima kreditingumo tikrinimo kaštus ir surinkimo kaštus.

2. *Pinigų nuolaidos kaštai.* Atsiskaitant vekseliais pinigų nuolaida pirkėjui nesuteikiama. Įmonė patirs diskontavimo kaštus, jeigu diskontuos gautą vekselį banke. Diskontavimo kaštai – diskonto norma bankuose. Ji atitinka trumpalaikio kredito palūkanų normą.

3. *Blogų paskolų nuostoliai.* Tai neatgauti kreditai. Jei prekybinio kredito suteikimas yra laisvesnis, tai blogų paskolų kaštai padidės. Tačiau negalima orientuotis tik į blogų paskolų kaštų minimizavimą. Jei suteikiant kreditą vekselių naudojimo atveju pardavimai ir pelnas padidės daugiau už padidėjusius kaštus, tai tokia politika yra tinkama.

4. *Mokesčiai.* (Apskaičiuojami: Firmos mokamas mokesčių tarifas $\times$ (Pardavimai – Pardavimo, gamybos ir administravimo kaštai – vekselio diskonto kaštai – blogų paskolų nuostoliai).

5. *Reikalaujamas pelningumas.* Tai yra alternatyvieji investicijų į pirkėjų įsiskolinimus kaštai. Kadangi šių investicijų trukmė būna nuo kelių dienų iki metų, rekomenduojama apskaičiuoti vienos dienos reikalaujamą pelningumą. Literatūroje reikalaujamas pelningumas vadinamas pajamų neuždirbimo išlaidomis – tai galimybių neišnaudojimo išlaidos, parodančios, kiek galima uždirbti, nekredituojant pirkėjų, bet investuojant į vertybinius popierius (Smalenskas, 2001).

Tarkime, kad įmonė teikia kreditus tik aukštą ar gerą reitingą turintiems klientams. Tačiau dabar nusprendė suteikti kreditus ir naujiems klientams, turintiems neblogą reitingą, iš jų priimant pasirašytą vekselį. Pajamos ir išlaidos nurodomos 12 lentelėje:

12 lentelė

Pajamų ir išlaidų detalizavimas finansuojant pirkėją

<i>Pardavimų padidėjimas</i>	3000 Lt per dieną
<i>Pardavimo, administravimo ir gamybos kaštai</i>	80 proc. nuo pardavimų padidėjimo
<i>Blogų paskolų nuostoliai</i>	5 proc. nuo pardavimų padidėjimo
<i>Diskonto norma</i>	5 proc. (trumpalaikių paskolų palūkanų norma)
<i>Administravimo mokestis</i>	0,65 proc. (vidutinis taikomas šalies bankuose)
<i>Mokesčiai</i>	19 proc. (pelno ir socialinis mokesčiai)
<i>Reikalaujamas pelningumas</i>	20 proc. per metus

Šaltinis: sudaryta autorės.

Daroma prielaida, kad pardavimo ir administravimo kaštai atsiranda momentu $t = 0$, visi įsiskolinimai bus surinkti per nustatytą vekselio terminą ir fiksuoti kaštai nepadidėja. Analizės pagrindas – vienos dienos pardavimai. Jeigu vienos dienos pardavimų grynoji dabartinė vertė yra teigiama, tai įmonė turi teikti kreditus atitinkamą reitingą turintiems pirkėjams. Šiuo atveju pradinė investicija lygi pardavimo, gamybos ir administravimo kaštams - 2400 Lt per dieną.

Atliekant skaičiavimus, norint gauti vienos dienos pelningumą arba diskonto normą, pastarieji rodikliai atitinkamai padalijami iš 360.

Variantas 1. Įmonė gavusi vekselį kitą dieną pateikia jį diskontuoti bankui. Banko diskonto norma yra lygi trumpalaikių paskolų rinkoje kainai, apskaičiuojant naudojame 5 proc. diskonto normą.

Kadangi vienos dienos reikalaujamas pelningumas 0,000556, tai t termino vekselio diskonto norma apskaičiuojama:

$$\text{Diskonto norma} = \frac{1}{1 + 0.000556 \times t},$$

Taip pat apskaičiuojami gavimai: *Gavimai = Pardavimai – Pinigų nuolaida – Blogų paskolų nuostoliai – Palūkanų normos arba diskonto normos nuostoliai – Administravimo mokesčiai – Mokesčiai.*

13 lentelė

Grynoji dabartinė vertė diskontuojant vekselį

Vekselio terminas, dienos	60	90	120	180	206	360
Gavimai, Lt	2734,88	2714,63	2704,50	2684,25	2675,14	2623,50
Išlaidos, Lt	2400	2400	2400	2400	2400	2400
Diskonto norma reikalaujamam 20 proc. pelningumui	0.968	0.952	0.938	0.909	0.897	0.833
Grynoji dabartinė vertė, Lt	290,04	185,36	135,47	40,23	0	-213,75

Šaltinis: sudaryta autorės.

Lentelėje pateikti duomenys rodo, kad įmonė gali suteikti komercinį kreditą iš pirkėjo priimdama ne ilgesnio kaip 207 dienos termino vekselį, kadangi apskaičiuota grynoji dabartinė vertė yra teigiama arba lygi nuliui. Pardavėjas šiuo atveju gauna naudą, kuri yra didesnė už naudą, kuri būtų gauta investuojant į vertybinius popierius, duodančius 20 proc. metinį pelną.

Variantas 2. Įmonė pasinaudoja vekselio perleidžiamumo savybe ir tiekėjams atsiskaito gautais vekseliais.

Grynoji dabartinė vertė perleidžiant (indosuojant) vekselį

Vekselio terminas, dienos	60	90	120	180	273	360
Gavimai, Lt	2764.50	2764.50	2764.50	2764.50	2764.50	2764.50
Išlaidos, Lt	2400	2400	2400	2400	2400	2400
Diskonto norma reikalaujamam 20 proc. pelningumui	0.968	0.952	0.938	0.909	0.868	0.833
Grynoji dabartinė vertė, Lt	275,32	232.86	191.72	113.18	0	-96.25

Šaltinis: sudaryta autorės.

Palyginę abu variantus matome, kad skaičiuojant antruoju variantu grynoji dabartinė vertė yra didesnė. Suteikiant 180 dienų komercinį kreditą, grynoji dabartinė vertė 2 variantu didesnė – 72,95 Lt, o tai sudaro 2,43 proc. padidėjusių pardavimų. Antruoju variantu apskaičiuota grynoji dabartinė vertė lygi nuliui esant 273 dienų vekselio terminui, o tai 67 dienų ilgesnis terminas, nei apskaičiuotas pirmuoju variantu.

Apskaičiavę grynąją dabartinę vertę matome, kad įmonei priimtinesnis antrasis variantas, tai yra atsiskaityti savo tiekėjams pirkėjų išrašytais vekseliais, nes tuomet ji perleidžia turimą vekselį ir nepatiria suteikto kredito sąnaudų, kurios yra patiriamos diskontuojant vekselį banke.

Galima daryti išvadą, kad perleisdama vekselį (indosuodama) įmonė patiria mažesnius kaštus, nei diskontuodama juos banke. Jeigu įmonė žino, kad vekselį galės perleisti savo tiekėjams (pirkėjas yra žinomas), ji gali priimti iš pirkėjo ilgesnio termino vekselį, tai yra suteikti ilgesnio termino komercinį kreditą.

Reikia pažymėti tai, kad analogiškai apskaičiavus didesnių ir mažesnių verčių vekselių pardavimų padidėjimą per dieną (esant toms pačioms sąlygoms) gautas tas pats vekselio terminas: vekselį diskontuojant banke grynoji dabartinė vertė lygi 0, esant 206 dienų vekselio terminui, indosuojant – 273 dienų terminui. Tai rodo, kad kredito davėjo nustatomas maksimalus vekselio apmokėjimo terminas priklauso nuo reikalaujamo pelningumo ir grynojo pelningumo gauto diskontavus arba indosavus vekselį.

Pardavėjas gali pasiūlyti mokiam pirkėjui atsiskaityti įsakomaisiais vekseliais, kuriuose pinigų gavėju gali būti nurodomas trečias asmuo – pardavėjo kreditorius. Tokiu būdu vekselis yra perleidžiamas iš karto (antrasis variantas), grynoji dabartinė vertė yra didesnė nei diskontuojant vekselį banke, be to, išvengiama papildomų tiekėjų skolos administravimo kaštų.

3.1.2. Skolos atgavimo kaštų vertinimas

Suteikiant komercinį kreditą, įmonei rekomenduojama įvertinti lėtesnių apmokėjimų sąnaudas, įmonės laiko sąnaudas probleminiams įsipareigojimams valdyti, apmokėjimų surinkimo išlaidas,

teisminius mokesčius ir potencialiai pavojingų skolų nurašymą, jeigu vekselius ji laiko iki išpirkimo.

Pirkėjo nemokėjimo atveju pardavėjas nepatiria dalies skolos atgavimo kaštų, kadangi nereikia kreiptis į teismą, simbolinis vekselio protestavimo mokestis sumokamas notarui, kuris pateikia dokumentus antstoliui išieškoti iš pirkėjo sumą lygią vekselio sumai.

Sakykime, kad reikia nuspręsti, ar verta atgauti 3000 Lt pirkėjų įsiskolinimą pagal vekselį. Manoma, kad kaštai bus 300 Lt (į kaštus įskaičiuojama dokumentų parengimo ir notaro procedūros kaštai) plius 20 proc. nuo atgaautos sumos. Taip pat nustatoma tikimybė, kad bus atgauta tam tikra suma:

Suma: 0 Lt 1000 Lt 2000 Lt 3000 Lt;

Tikimybė: 0.4 0.3 0,2 0,1;

Planuojama atgauti suma = $\sum (Tikimybė \times Suma) = 1000 \text{ Lt}$;

Planuojami kaštai = $300 + 0,2 \times 1000 = 500 \text{ Lt}$;

Planuojama grynoji nauda = $1000 - 500 = 500 \text{ Lt}$.

Kadangi planuojama nauda didesnė už kaštus, tai šią sumą verta atgauti. Galima daryti išvadą, kad planuojamiems kaštams didėjant, grynoji nauda mažėja. Grynoji nauda mažėja ir tuomet, kai tikimybė atgauti tam tikrą sumą mažėja.

3.1.3. Efektyvios palūkanų normos nustatymas

Vekselyje, mokėtiname jį pateikus arba per tam tikrą laiką nuo pateikimo, davėjas gali nustatyti sąlygą, kad už vekselio sumą skaičiuojamos palūkanos. Šiuo atveju palūkanų norma privalo būti nurodyta vekselyje. Jeigu vekselyje nurodyta konkreti atsiskaitymo data arba atsiskaitymo terminas, tai apskaičiuotos palūkanos pridedamos prie vekselio vertės ir palūkanų norma atskirai nenurodoma.

Vekselyje nurodydamas palūkanų normą ir diskontuodamas jį banke tiekėjas gali gauti pagal vekselių apskaitą sumą lygią prekės kainai, tik sumokėdamas administravimo mokestį bankui.

Vekselyje nurodydamas palūkanų normą ir laikydamas iki apmokėjimo termino, tiekėjas gauna pajamas palūkanų pavidalu už suteiktą komercinį kreditą.

Naudojant (16) formulę apskaičiuojama palūkanų normą įvairiems vekselio terminams, kai diskonto norma lygi 5 proc.

15 lentelė

Palūkanų normos nustatymas

Kredito terminas	30	60	90	120	150	180	240	270	360
<i>i, proc.</i>	5.021	5.042	5.063	5.185	5.106	5.128	5.172	5.195	5.263

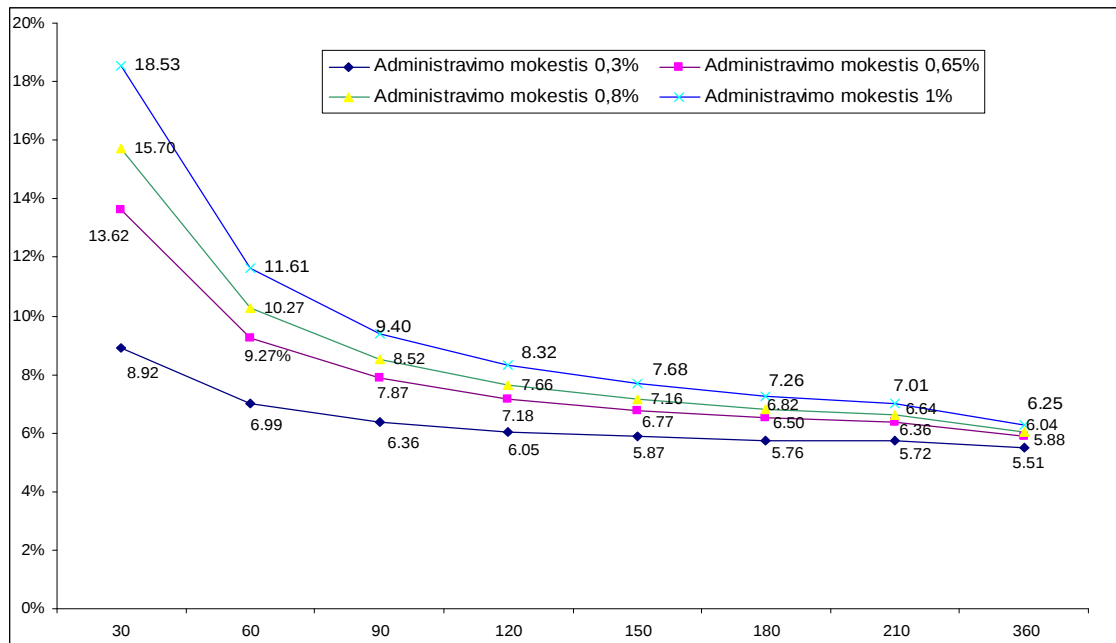
Šaltinis: sudaryta autorės.

Nustatę palūkanų normą, apskaičiuojame grynąją dabartinę vertę 10 lentelėje pateiktomis sąlygomis ir palyginame su pirmuoju variantu, kai palūkanų norma vekselyje nėra nustatyta.

Apskaičiavus metinę palūkanų normą 206 dienų vekselyje (1 variantas) ir grynąją dabartinę vertę, diskontavus 3088,36 Lt vekselį banke, gauta, kad grynoji dabartinė vertė yra lygi 59,38 Lt. Jeigu palūkanų norma vekselyje nenurodoma, tokia pat grynoji dabartinė vertė gaunama diskontavus tik 168 dienų termino vekselį. Pastebėta, kad vekselio terminui ilgėjant grynoji dabartinė vertė didėja, nes apskaičiuota palūkanų suma, vekselio terminui ilgėjant, taip pat didėja. Tai dar kartą įrodo, kad teisingas mokėjimo terminų nustatymas yra labai svarbus veiksnys atsiskaitant vekseliais.

Diskontuojant vekselį banke, už kreditą priskaičiuotos i lygio palūkanos tik iš dalies balansuoja sandomio sąlygas, nes vekselio turėtojas patiria administravimo išlaidas banke. Praktinę reikšmę turi palūkanų normos vekselyje nustatymas, kuriai esant pardavėjas, diskontavęs banke vekselį, neturės nuostolių. Mokėjimo už kreditą padidinimas iki i^* lygio visiškai subalansuotų sandomio sąlygas. Suprantama, kad palūkanų norma tada truputį pakils. Apskaičiuojamas kredito palūkanų normos lygis, kad tiekėjas, diskontuodamas vekselį, neturėtų nuostolio. Naudojame (8) formulę.

Palūkanos mažėja, kai vekselis išrašomas ilgesniam terminui. Administravimo mokestis santykinai mažina kreditinės operacijos efektyvumą bankui, ir didina pirkėjui didėjant paskolos trukmei (žr. 19 paveikslą).

19 pav. Komerčio kredito palūkanų norma, esant skirtingiems mokėjimo terminams ir banko administravimo mokesčiams

Šaltinis: sudaryta autorės.

Tiekėjas turi atsižvelgti į tai, kad efektyvus palūkanų normos nustatymas ir vekselio diskontavimas banke be atgręžtinio reikalavimo teisės minimizuoja pardavėjos išlaidas, nes pardavėjas nepatiria vekselio diskonto sąnaudų banke, be to, išvengiama kredito rizikos, kuri perkeliama bankui.

Pirkėjui sutikus sumokėti už suteiktą komercinį kreditą palūkanas, pardavėjas dalinai kompensuoja vekselio diskontavimo banke išlaidas. Jeigu vekselis laikomas iki išpirkimo, šios palūkanos apmokėjus vekselį tampa pardavėjo pajamomis. Be to, pardavėjas turimu vekseliu gali padengti didesnius savo įsipareigojimus tiekėjams, kadangi vekselyje nurodoma vekselio vertė kartu su palūkanomis.

Iš pateiktos medžiagos išplaukia, kad tiekėjas, kuris nori ne tik išvengti pirkėjui suteikto kredito esminio kainos padidėjimo, bet ir kompensuoti savo nuostolius, finansavimo vekseliais valdymo priemonėmis gali naudoti diskonto normos sumažinimą, administravimo mokesčio sumažinimą, kredito palūkanų normos padidinimą.

3.1.4. Vekselių apskaitos ir diskontavimo galimybių vertinimas

Pardavėjas, laikydamas vekselį iki jo išpirkimo, nepatiria diskontavimo kaštų banke taip pat kaip ir jį perleisdamas savo tiekėjui ar kitam kreditoriui. Grynoji dabartinė vertė laikant vekselį iki visiško apmokėjimo lygi grynajai dabartinei vertei apskaičiuotai antruoju variantu. Šiuo atveju pirkėjui suteikiamas komercinis kreditas yra finansuojamas laisvomis tiekėjo lėšomis.

Tačiau vekselių apskaita įmonėje reikalauja pakankamai žinių apie šią atsiskaitymo priemonę (apklausos rezultatai rodo, kad tik 4,9 proc. respondentų labai gerai žino apie vekselį), todėl dauguma vekseliais atsiskaitančių įmonių naudojami bankų teikiama vekselių inkasavimo paslauga.

Būtina palyginti vekselio inkasavimo ir vekselio diskontavimo banke išlaidas. Priminsime, kad bankas, priimdamas inkasuoti vekselį, tiekėjo nefinansuoja, tik atlieka visas operacijas iki galutinio vekselio apmokėjimo.

Šiuo metu vekselių inkasavimui nustatyti įkainiai bankuose nuo 0,10 proc. iki 0,15 proc. vekselio sumos (žr. 6 priedą), diskontavimui – administravimo mokestis 0,3 proc. - 0,10 proc. vekselio sumos ir diskontas lygus trumpalaikių paskolų palūkanų normai rinkoje (*SEB Vilniaus bankas*). Bankai taiko minimalių mokesčių vekselio inkasavimui – nuo 20 Lt (*SEB Vilniaus bankas*) iki 120 Lt (*Ūkio bankas*), todėl mažos vertės vekselių inkasavimo kaštai banke yra sąlyginai dideli, lyginant su diskontavimo kaštais. Apskaičiuojamos įmonės patiriamos sąnaudos inkasuojant ir diskontuojant šalyje išrašytą vekselį, darant prielaidą, kad vekselio apmokėjimo terminas 90 dienų:

1 *Variantas* – inkasavimo įkainis - 0,10 proc. (min. 20 Lt), vekselio diskonto norma – 5 proc., administravimo mokestis - 0,3 proc. (minimalūs fiksuoti įkainiai).

2 *Variantas* – inkasavimo įkainis - 0,10 proc. (min. 120 Lt), vekselio diskonto norma – 5 proc., administravimo mokestis – 1,0 proc. (maksimalūs fiksuoti įkainiai).

16 lentelė

Vekselio inkasavimo ir diskontavimo išlaidų palyginimas

Vekselio suma, Lt	1 <i>Variantas</i>		2 <i>Variantas</i>	
	Inkasavimas, Lt	Diskontavimas, Lt	Inkasavimas, Lt	Diskontavimas, Lt
1000	20	11,33	120	18,33
2000	20	22,67	120	36,67
3000	20	34,00	120	55,00
4000	20	45,33	120	73,33
5000	20	56,67	120	91,67
6000	20	68,00	120	110,00
10000	20	113,33	120	183,33
20000	20	226,67	120	366,67
30000	30	340,00	120	550,00
150000	150	1700,00	150	2750,00

Šaltinis: sudaryta autorės.

Skaičiavimų rezultatai 1 *variantu* rodo, kad esant minimalioms inkasavimo išlaidoms, turint mažos sumos vekselius (šiuo atveju inkasavimo išlaidos yra lygios diskontavimo išlaidoms, kai vekselio suma lygi 1765 Lt), naudingiau diskontuoti banke tik gavus juos iš pirkėjo, kadangi patiriamos mažesnės sąnaudos ir vekselio pardavėjas gauna grynus pinigus iš karto.

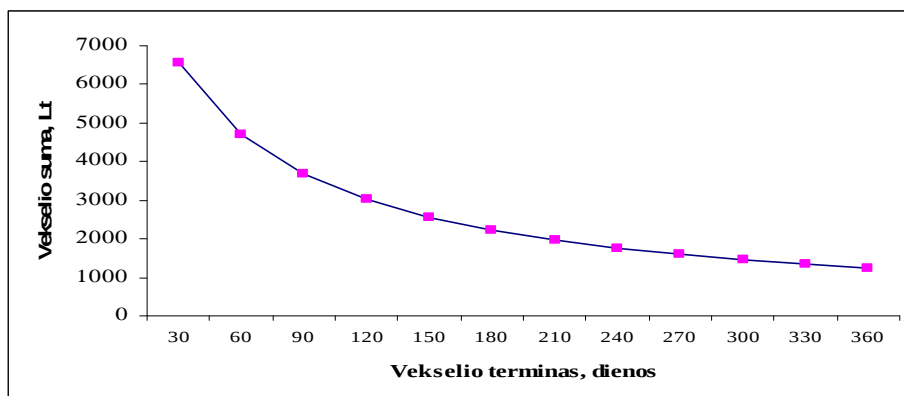
Vekselio vertei didėjant, didėja jo diskonto kaštai, todėl įmonė turi atsižvelgti į grynųjų pinigų poreikį įmonėje ir pateikti vekselį diskontuoti tik tuomet, kai atsiranda pastarųjų poreikis.

Jeigu atsiskaitymo su tiekėjais vidutinis terminas 90 dienų, tai turėdama 1765 Lt sumos vekselį ir diskontuodama jį banke po 30 dienų, įmonė patiria išlaidas, lygias inkasavimo išlaidoms. Diskontuojant po 60 dienų, diskonto išlaidos tampa mažesnės už vekselio inkasavimo išlaidas.

Lygindami antrąjį variantą su pirmuoju matome, kad kuo didesni vekselio inkasavimo įkainiai banke, tuo didesnės sumos vekseliai gali būti pateikiami bankui diskontuoti iš karto po jų pasirašymo, tuomet įmonė patiria mažesnes administravimo ir finansavimo sąnaudas, negu patirtų juos laikydama ir inkasuodama banke. 6000 Lt sumos vekselio diskontavimo kaštai mažesni nei tos pačios sumos vekselio inkasavimo kaštai – atitinkamai 110 Lt ir 120 Lt. Esant 6550 Lt vekselio sumai, diskontavimo ir inkasavimo kaštai sutampa. Būtina pažymėti tai, kad šiuo variantu apskaičiuotos administravimo išlaidos yra maksimalios. Jeigu vekselio administravimo išlaidos mažėja, tai didėja vekselio suma, kuriai esant inkasavimo ir diskontavimo kaštai yra lygūs antruoju variantu (inkasavimo kaštai lygūs diskontavimo kaštams turint 60 dienų termino 8100 Lt sumos

vekselį, kai administravimo mokestis 0,65 proc.). Jeigu vekselio mokėjimo terminas ilgėja iki 90, tai ir diskontavimo išlaidos didėja, vekselio suma sumažėja iki 5300 Lt.

20 pav. pateikiamos vekselio sumos, esant skirtingiems vekselio terminams, kai diskontavimo ir inkasavimo išlaidos yra lygios. Skaičiavimams naudoti vidutiniai šalies bankų įkainiai: inkasavimo – 0,1 proc. (min. 70 Lt) ir diskontavimo - vekselio diskonto norma 5 proc., administravimo mokestis 0,65 proc.

20 pav. Vekselio sumos, esant skirtingiems vekselio terminams, kai diskontavimo ir inkasavimo išlaidos yra lygios

Šaltinis: sudaryta autorės.

Inkasavimo išlaidos yra bankų tarpininkavimo tarp vekselio gavėjo ir mokėtojo pagal vekselį išlaidos. Šios išlaidos turi būti mažesnės už vekselio administravimo išlaidas įmonėje. Jeigu įmonė pastoviai apyvartoje naudoja šią atsiskaitymo priemonę, būtina apskaičiuoti ir palyginti darbuotojo apmokymo ir inkasavimo vidutinius kaštus. Esant administravimo kaštams, mažesniems už inkasavimo kaštus, įmonei naudingiau apmokyti specialistą darbui su vekseliais ir atsisakyti banko paslaugų. Tuomet būtų galima sumažinti inkasavimo išlaidas iki minimumo ir pateikti bankui diskontuoti vekselius tuomet, kai įmonei reikalingi grynieji pinigai.

Ši analizė ypač aktuali mažoms įmonėms, norinčioms naudoti vekselius apyvartoje, nes vekselių administravimas įmonėje reikalauja pakankamai žinių apie jį, o darbuotojo apmokymo kaštai gali būti didesni už administravimo banke kaštus.

Vidutinėms įmonėms, kurios turi daug smulkių klientų, išrašančių mažos sumos vekselius, ši analizė taip pat gana svarbi, nes joms naudingiau diskontuoti vekselius banke, negu inkasuoti, kadangi inkasavimo kaštai gali būti didesni už diskontavimo kaštus, esant bet kokiam išpirkimo terminui.

Inkasavimo fiksuoti kaštai proporcingai mažėja iki tam tikros vekselio sumos, duotuoju pirmuoju variantu - iki 20000 Lt, didėjant vekselio sumai nuo 20000 Lt jie didėja. Šiuo atveju įmonei, kuri gauna vekselius nuo 1765 Lt iki 20000 Lt, geriau inkasuoti juos banke, nei laikyti specialistą. Antruoju variantu apskaičiuotos inkasavimo išlaidos taip pat didėja nuo 20000 Lt.

Įmonė pateikia diskontuoti bankui iki 6550 Lt sumos vekselius, o inkasuoja nuo 6550 Lt iki 20000 Lt sumos vekselius. Tačiau ir šiuo atveju būtina atsižvelgti į gaunamų vekselių kiekį, nes pastarajam didėjant, inkasavimo išlaidos didėja.

3.1.5. Vekselių diskontavimo alternatyvos

Jeigu įmonė vekselį laiko iki jo išpirkimo, tai jo maksimalus terminas nustatomas ir grynoji dabartinė vertė skaičiuojama minėtu *antruoju* variantu, kadangi įmonė nepatiria vekselio diskontavimo kaštų banke. Būtų galima teigti, kad laikydama vekselį iki jo išpirkimo įmonė gauna didesnę naudą nei diskontuodama jį banke, tačiau šiuo atveju pardavėjas finansuoja pirkėją laisvomis nuosavomis arba „pigesnėmis“ pasiskolintomis lėšomis.

Tiekėjas, diskontuodamas vekselį banke, gauna grynus pinigus, kurių reikia atsiskaityti su savo tiekėjais. Todėl tiekėjas (vekselio turėtojas) gali pasinaudoti kitų tiekėjų siūlomomis nuolaidomis atsiskaitant grynais pinigais.

Praktikoje ir teorijoje pastebima tinkamiausio alternatyvaus finansavimo varianto skaičiavimo parinkimo problema, nes neaišku, koks tas vienintelis teisingas pasirinkimas. Lyginamajai vekselių diskontavimo ir kitos finansavimo alternatyvos analizei, išreiškiant jų vertes, svarbu parinkti vienodą skaičiavimo metodiką, išlaikant balanso taisyklės sąlygą, kad trumpalaikis turtas turi būti finansuojamas trumpalaikiais įsipareigojimais

Skirtingos veiklos įmonės kreditus gauna nevienodomis sąlygomis. Kiekviena trumpalaikio finansavimo priemonė turi savų pliusų ir minusų, todėl būtina atlikti vekselio ir banko paskolų savybių lyginamąją analizę. Lyginamos bankų trumpalaikių paskolų ir vekselio diskontavimo savybės.

17 lentelė

Vekselio diskontavimo, kredito linijos ir overdrafto savybių lyginamoji analizė

Savybės	Vekselio diskontavimas	Kredito linija	Overdraftas
Galimybė gauti skubų finansavimą	Yra	Nėra	Nėra
Suteikiamas finansavimas neįkeičiant turto	Taip	Ne	Taip
Galimybė perleisti	Taip	Ne	Ne
Administravimo mokestis	Skaičiuojamas	Skaičiuojamas	Skaičiuojamas
Įkeitimo mokestis	Nėra	Yra	Nėra
Vertinimo mokestis	Nėra	Yra	Nėra
Kredito suma	Iki 100 proc. vekselių vertės	30 – 70 proc. įkeisto turto vertės	30 – 50 proc. vertės vid. lėšų likučio

P.S. lentelėje nepamintėtos savybės, kurios būdingos visoms finansavimo priemonėms

Šaltinis: Lietuvos komercinių bankų interneto svetainių duomenys.

Analizuodami 17 lentelėje aprašytas finansavimo priemonių savybes, matome, kad kredito linijai gauti reikia įkeisti turtą, įmonė privalo susimokėti turto įkeitimo ir vertinimo mokesčius,

kurių lyginamasis svoris, lyginant su suteiktos kredito linijos dydžiu, gali būti gana didelis, kai įmonė skolinasi nedidelę sumą. Be to, įkeitimui panaudotas ilgalaikis turtas gali būti naudojamas, kaip ilgalaikės paskolos garantas.

Overdraftas suteikiamas atsižvelgiant į tam tikro laikotarpio (paskutiniųjų metų) vidutinį lėšų likutį, todėl esant mažai apyvartai susiduriama su problema gauti didesnę overdrafto sumą.

Ne kiekviena įmonė gali paimti reikiamo dydžio paskolą, kredito liniją arba pasinaudoti overdraftu. Dažnai komercinis kreditas, įforminamas vekseliais, yra lyginamas su faktoringo kreditu.

Faktoringo kreditas – tai operacija, kurios metu parduodami įmonės debitoriniai įsipareigojimai. Diskontuodama vekselį banke įmonė taip pat parduoda savo debitorinius įsipareigojimus. Šios operacijos turi labai daug panašumų ir naudojamos siekiant patenkinti įmonės poreikius tuomet, kai ji suteikia kreditą ir sukuriamas debitorinis įsiskolinimas tam tikram pardavimų lygiui išlaikyti.

Analizuojant faktoringo kreditą, kaip vekselio diskontavimo alternatyvą atsiskaitant vekseliais, lyginamos palūkanų normos, administravimo mokesčiai, privalumai ir trūkumai. Faktoringui ir vekselių diskontavimui yra būdingos šios bendros savybės:

- ū galimybė gauti skubų finansavimą;
- ū finansavimas neįkeičiant turto;
- ū padidėjusios pardavimų apimtys;
- ū pirkėjui pasiūlomi ilgesni mokėjimo terminai;
- ū pagerėja įmonės likvidumas, sumažėja skolų administravimo sąnaudos;
- ū sudaroma galimybė pasinaudoti tiekėjų siūlomomis nuolaidomis.

Palūkanų ir diskonto normos yra lygios trumpalaikių paskolų rinkoje palūkanų normai, be to, ir faktoringo, ir vekselių diskontavimo sutartys gali būti įforminamos su atgręžtinio reikalavimo ir be atgręžtinio reikalavimo teise į pardavėją.

Finansavimai skiriasi tuo, kad diskontuodamas vekselį bankas jo pardavėjui sumoka iki 100 proc. sumos išskaičiavęs diskontą. Faktoringo atveju bankas sumoka iki 90 proc. sąskaitos – faktūros sumos išskaičiavęs palūkanas, likusi suma rezervuojama. Suėjus atidėto mokėjimo terminui, bankas perveda rezervuotą sąskaitos – faktūros likutį. Viena iš priežasčių, dėl kurių faktoringo firma negali iš anksto apmokėti šimto procentų vertės reikalavimų – pasitaikančios klaidos sąskaitose. Bankas nediskontuoja klaidingai užpildyto vekselio. Sąskaitos faktūros, pagal kurią atsiskaitoma vekseliu, klaidos neturi įtakos pasirašyto vekselio teisingumui.

Finansuojant faktoringu klientas siunčia bankui visas sąskaitas – faktūras, pateiktas pirkėjams, kiekvieno mokėtojo pavardes, adresus ir pardavimo sąlygas, visų perleidžiamų mokestinių reikalavimų sumą bei kitą informaciją, reikalingą įvertinti atsiskaitymus tarp tiekėjų ir pirkėjų.

Vekselių diskontavimo atveju visa informacija yra nurodyta jame, todėl įmonės patiriamos dokumentų užpildymo ir pristatymo bankui laiko sąnaudos yra mažesnės.

Faktoringo paslaugos neteikiamos įmonei, kuri turi daug skolininkų ir kurių kiekvieno įsiskolinimo suma nėra didelė. Vekselių diskontavimo paslauga teikiama įmonėms, kurios turi daug skolininkų, nes diskontuojami ir nedidelės sumos vekseliai.

Faktoringo paslauga neteikiama įmonei, kuri gamina nestandartinę arba siauros specializacijos produkciją. Vekseliai bankuose diskontuojami neatsižvelgiant į prekybinės operacijos turinį, kadangi pastaroji priemonė yra besąlyginis pasižadėjimas sumokėti skolą.

Faktoringo paslaugos neteikiamos įmonei, realizuojančiai savo produkciją su garantiniu aptarnavimu ir praktikuojančiai barterinius mainus. Faktoringo atveju problema atsiranda tuomet, kai dalis prekių grąžinama arba pirkėjas pasinaudoja tiekėjo teikiama nuolaida. Atsiskaitant vekseliais – grąžinus dalį prekių arba pritaikius nuolaidą ši problema gali būti išspręsta labai greitai - tiekėjas išrašo paprastąjį vekselį pirkėjui. Jeigu pirkėjas yra pastovus klientas ir pardavėjas pirkėjo įsiskolinimą už naują sąskaitą faktūrą įformina vekseliu, pirkėjo išrašomo vekselio suma gali būti sumažinama ankstesnio grąžinimo ar nuolaidos pritaikymo suma.

Dažniausiai sudaromų faktoringo sandorių mokėjimo periodas yra ne ilgesnis kaip 120 dienų. Diskontuojamų vekselių apmokėjimo terminai nėra ribojami (gali būti net iki kelerių metų).

Kai kuriuose šaltiniuose (www.seb.lt) teigiama, kad jeigu sandoriai sudaromi labai dažnai (kas savaitę ar dažniau) labiau tinka faktoringas. Esant dažnam ir dideliame sandorių skaičiui, ši problema gali būti išspręsta išrašant vieną vekselį bendrai sandorių vertei.

Vekselis – patogi priemonė atsiskaitant iš anksto už prekes ir paslaugas. Tiekėjui reikalaujant išankstinio apmokėjimo pirkėjas gali išrašyti paprastąjį vekselį, lygų būsimos sandorio vertei. Faktoringo paslaugos atveju to padaryti neįmanoma, kadangi faktoringo kompanijai parduodami esami debitoriniai įsiskolinimai. Vekselių diskontavimo atveju gali būti parduodami ne tik esami, bet ir būsimi debitoriniai įsiskolinimai. Tiekėjui gautas vekselis gali būti garantu, kad anksčiau užsakytas prekes pirkėjas tikrai nupirks.

Atliktas tyrimas parodė, kad didelę operacijų vekseliais kainą, kaip labai svarbų veiksni, galintį įtakoti pasirinkimą atsiskaityti ir / arba komercinį kreditą įforminti *vekseliais*, įvardijo net 63 proc. jų nenaudojančių respondentų, tuo tarpu, kad ši atsiskaitymo priemonė įmonei nėra būtina, paminėjo tik 22 proc. Galima padaryti išvadą, kad įmonės pasirinktų vekselius kaip vieną iš atsiskaitymo priemonių, tačiau jų diskontavimo kaina turi būti ne didesnė už alternatyvios banko teikiamos finansavimo paslaugos kainą.

Siekiant įvertinti įmonės patiriamas išlaidas vekselių diskontavimo, kaip alternatyvaus faktoringui finansavimo šaltinio, atveju, atliekami finansiniai skaičiavimai. Norint atlikti palyginamuosius skaičiavimus, reikia numatyti tam tikras sąlygas, kurios turėtų būti aktualios

pardavėjui, tačiau kainų palyginamąją analizę apsunkina galimos skirtingos vekselių diskontavimo ir faktoringo sandorių rūšys, kurios gali būti – su regreso teise (atgręžtinio reikalavimo į pirkėją) arba be regreso teisės.

Daroma prielaida, kad sudaroma sutartis su regreso teise ir skaičiavimams pasirenkami vieno banko minimalūs mokesčiai. Kaip matyti iš 6 priedo – minimalus vidutinis faktoringo sutarties mokestis taikomas *SEB Vilniaus banke* – 0,5 proc. + PVM, minimalus komisinis mokestis visuose bankuose 0,2 proc. Sakykime, kad pirkėjui išrašoma viena sąskaita per mėnesį, kurios suma - 12000 Lt, atsiskaitymo terminas - 120 dienų. Diskonto norma trumpalaikio kredito palūkanų norma – 5 proc., finansuojama 90 proc. sąskaitos sumos, likusi dalis pervedama pirkėjui apmokėjus sąskaitą.

18 lentelė

Faktoringo ir vekselio diskontavimo skaičiuoklė

Faktoringo/vekselio limitas:		Faktoringas				Vekselių diskontavimas			
48.000 Lt Sutarties trukmė: 12 mėnesių		Prašymo priėmimo mokestis: 0,5 proc. Lt + PVM Komisinis mokestis: 0,2 proc. + PVM Finansavimo mokestis: 5 proc.				Prašymo priėmimo mokestis :0 Lt Komisinis mokestis: 0,3 proc. + PVM Finansavimo mokestis: 5 proc.			
Data	Sąskaitos suma/ vekselio suma	Finansavimo mokestis	Komisinis mokestis	Apmokėjimas	Skolos įmonei likutis	Finansavimo mokestis	Komisinis mokestis	Apmokėjimas	Skolos įmonei likutis
2006 01 01	12000	200	311,52	10288,48	1200	200	42,48	11757,52	0
2006 02 01	12000	200	28,32	10571,68	2400	20	42,48	11757,52	0
2006 03 01	12000	200	28,32	10571,68	3600	20	42,48	11757,52	0
2006 04 01	12000	200	28,32	11771,68	3600	20	42,48	11757,52	0
2006 05 01	12000	200	28,32	11771,68	3600	20	42,48	11757,52	0
2006 06 01	12000	200	28,32	11771,68	3600	20	42,48	11757,52	0
2006 07 01	12000	200	28,32	11771,68	3600	20	42,48	11757,52	0
2006 08 01	12000	200	28,32	11771,68	3600	20	42,48	11757,52	0
2006 09 01	12000	200	28,32	11771,68	3600	20	42,48	11757,52	0
2006 10 01	12000	200	28,32	11771,68	3600	20	42,48	11757,52	0
2006 11 01	12000	200	28,32	11771,68	3600	20	42,48	11757,52	0
2006 12 01	12000	200	28,32	11771,68	3600	20	42,48	11757,52	0
2007 01 01	0	0	0	1200	2400				
2007 02 01	0	0	0	1200	1200				
2007 03 01	0	0	0	1200	0				
Iš viso:	144000	2200	623,04	140976,96		240	509,76	141090,24	0

Šaltinis: sudaryta autorės.

Remiantis atliktu skaičiavimu (žr. 18 lentelę) galima teigti, kad finansavimas vekseliais yra naudingesnis:

1. Diskontuojant vekselį pagal sutartį nemokamas sutarties mokestis, faktoringo kredito sutarties mokestis 283,20 Lt.

2. Dėl administracinio mokesčio skirtumo diskontuojant vekselius, grynujų pinigų įplaukos didesnės 113,28 Lt, sąnaudos mažesnės 96 Lt, net ir tuo atveju jeigu komisinis mokestis yra didesnis (vekselio komisinis mokestis apskaičiuotu atveju, 0,1 procentiniu punktu didesnis už faktoringo komisinį mokestį).

3. Diskontuojant vekselį bankas sumoka 100 proc. sandorio vertės, faktoringo paslauga - tik 90 proc.

4. Finansuojant faktoringu bankas visiškai atsiskaito tik pirkėjui apmokėjus paskutinę sąskaitą faktūrą (analizuojamu atveju po 3 mėnesių).

Apskaičiavus 206 dienų termino sąskaitos finansavimą naudojant 9 lentelės skaičiavimo rezultatus, kai dienos pardavimai padidėja 3000 Lt (mėnesio 90000 Lt + PVM), gauname, kad diskontuojant vekselius įplaukos didesnės 2798,72 Lt, sąnaudos mažesnės 2371,80 Lt – nei finansuojant faktoringu, kadangi šiuo atveju sutarties mokestis padidėja nuo 283,20 Lt iki 4302,51 Lt (su PVM).

Galima daryti išvadą, kad vekselių diskontavimas yra pigesnė finansavimo priemonė už faktoringą tuomet, kai sudaroma jų diskontavimo sutartis (tuomet sutarties mokestis lygus 0 Lt), arba kai diskontavimo sutarties mokestis ir komisinis mokestis mažesnis už faktoringo mokesčius. Kadangi sutarties mokestis yra vienkartinis dydis, skaičiuojamas nuo limito sumos, o komisinis mokestis skaičiuojamas nuo vekselio sumos arba sąskaitos sumos, tai būtina apskaičiuoti gaunamas įplaukas ir patiriamas sąnaudas, net ir tuo atveju, jeigu faktoringo komisinis mokestis mažesnis už vekselių diskontavimo komisinį mokestį. Būtina atsižvelgti į tai, kad kuo ilgesnis komercinio kredito terminas, tuo didesnis sutarties limitas, o tai didina sutarties mokestį.

3.2. Atsiskaitymų vekseliais naudos pirkėjui optimizavimas

Įmonės skolininkės požiūriu komercinis kreditas yra patogus, gaunamas be didelių formalumų, nereikia sisteminio įmonės kreditingumo įvertinimo. Kreditiniai įsiskolinimai tiekėjui yra vienas iš pagrindinių finansavimosi šaltinių ir suteikia jai didesnes kontrolės ir valdymo galimybes. Pirkėjui būtina įvertinti šiuos komercinio kredito privalumus:

ū Prieinamumas. Prekybinis kreditas suteikiamas automatiškai ir nereikia išankstinių sutarčių. Tai labai svarbu mažoms įmonėms, kurioms sunku gauti lėšų kitais būdais.

ū Paslankumas. Kai įmonės pardavimai didėja, didėja ir jos pirkimai, todėl prekybos kreditas automatiškai didėja.

ū Mažai apribojimų. Paprastai komercinio kredito sąlygos yra mažiau suvaržytos.

Dažniausiai pasitaikantis komercinio kredito teikimo forma – pardavimas pagal terminą, kur sąskaitos suma atspindi kainą, kurią sumoka pirkėjas atsiskaitydamas tiekėjo nurodytu terminu.

Galutinė grynoji kaina skiriasi nuo mokėjimo kainos dėl nuolaidos suteikimo. Nors išrašydama vekselį pardavėjui įmonė turi puikią galimybę pasinaudoti tiekėjų finansavimu, tačiau būtina įvertinti šio pasirinkimo kaštus.

Pirkėjas turi pasirinkimo laisvę iš trijų galimybių: pasinaudoti nuolaidomis, pasinaudoti mokėjimo atidėjimo terminais ir atidėti kredito mokėjimo terminą pagal susitarimą arba pagal mokėjimo uždelsimą. Kurios iš šių galimybių pasirenkamos, priklauso nuo komercinio kredito kaštų, kurie susidaro dėl vėlesnio mokėjimo prarastų nuolaidų sumų. Nuolaidos dydis reiškia prekės ar paslaugos atpigimą sutartu nuolaidos sumos dydžiu. Šio kredito kaštus analizuojant įmonės požiūriu, jie apibūdinami kaip kaštai, kurie susiformuoja dėl nuolaidos praradimo.

Komercinio kredito sąlygos apibūdinamos taip pat, kaip ir pirkėjų įsiskolinimo atveju ($x/y, z$), nes pirkėjų įsiskolinimas ir įsiskolinimas tiekėjams yra tas pats dalykas, tik skiriasi pozicijos, iš kurių žiūrima. Pirkėjui atsikaitant vekseliais:

x – nuolaidos dydis mokant iš karto;

$y = 0$, kadangi nuolaida taikoma tik atsiskaitant iš karto;

z – vekselio terminas.

Teisingo finansavimosi šaltinio pasirinkimas tiekėjui yra svarbiausia. Todėl atsiskaitant vekseliais būtina palyginti prekybos kreditą ir kitas finansavimosi alternatyvas. Lyginamajai komercinio kredito ir kitos finansavimosi alternatyvos analizei svarbu parinkti teisingą skaičiavimo metodiką. Dažnai einamosios sąskaitos kreditas pasirenkamas kaip prekybos kredito alternatyva, nes jis bet kada gali būti pareikalautas grąžinti per sutartą terminą, be to, jis apskaitomas tiksliai pagal sutarto grąžinimo termino dienas (Cibulskienė, 2004). Skaičiavimams turi būti naudojamas tas pats efektyvios palūkanų normos apskaičiavimo metodas, tuomet rezultatai gali būti palyginami.

Daroma prielaida, kad metodiniu požiūriu nemetiniams laikotarpiams (vieno arba trijų mėnesių) naudojamas linijinis skaičiavimo metodas, o metiniams laikotarpiams geometrinis (eksponentinis) apskaičiavimo metodas (Cibulskienė, 2004).

Skaičiavimuose daroma prielaida, kad atsiskaitant iš karto tiekėjai taiko 3 proc. nuolaidą, atsiskaitant vekseliais, jo terminas 60 dienų. Apskaičiuota efektyvi prekybos kredito palūkanų norma:

$$EPN = [(1 + NP / 100 - NP) \times NPD / (MT - NGT)]^{NPS} - 1] \times 100 = 20,18 \text{ proc.}$$

NP – nuolaidos procentas;

NPD – nemetinio laikotarpio dienų skaičius;

MT – mokėjimo laikotarpio trukmė (dienomis);

NGT – nuolaidos galiojimo trukmė (dienomis);

NPS – nemetinių periodų skaičius.

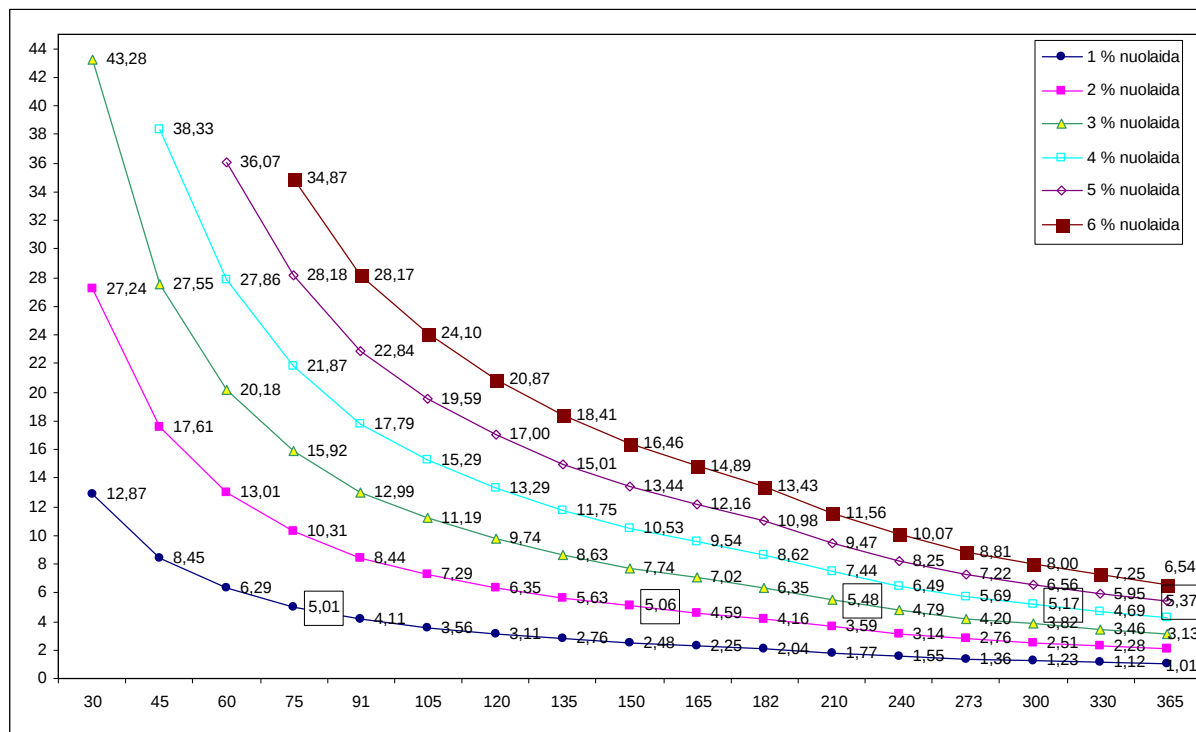
Einamosios sąskaitos kredito palūkanų norma apskaičiuojama periodiškai. Periodo pabaigos likutis perkeliamas į kito periodo pradžią ir sudaro pradinę laikotarpio sumą. Daroma prielaida, kad einamosios sąskaitos kreditui pateikiamas ketvirtinis laikotarpis, kuris apima vidutinį ketvirtį – 91,25 dienos ($365/4 = 91,25$). Einamosios sąskaitos palūkanų norma skaičiavimuose lygi

trumpalaikių palūkanų normai – 5 proc. Tuomet daroma prielaida, kad einamosios sąskaitos kreditas nesąlygoja kitų papildomų išlaidų, efektyvi palūkanų norma yra:

$$EPN = EPN = [(1 + PN / 100 \times NPD/365)^{NPS} - 1] \times 100 = 5,51 \text{ proc.}$$

PN – einamosios sąskaitos sąskaitos palūkanų norma;

Palyginame abi kredito formas. Komercinio kredito efektyvi palūkanų norma net 14,67 proc. didesnė už einamosios sąskaitos kreditą. Šiuo atveju pirkėjui naudingiau būtų pasinaudoti einamosios sąskaitos kreditu, nei prekybos kreditu ir atsiskaityti vekseliais.

21 pav. Komercinio kredito efektyvi palūkanų norma, esant skirtingiems mokėjimo terminams ir nuolaidai

Šaltinis: sudaryta autorės.

Būtina išanalizuoti įvairius mokėjimo terminus bei nuolaidas, norint įsitikinti, ar atsiskaitymas vekseliais yra naudingas pirkėjui. Apskaičiuota ir nustatyta priklausomybė tarp vekselio termino ir tiekėjo suteikiamos nuolaidos, mokant iš karto (žr. 21 paveikslą). Naudingumas kinta, kai vekselis išrašomas ilgesniam terminui. Atsiskaityti vekseliu, kai tiekėjo pasiūlyta nuolaida 3 proc., pirkėjui naudinga tuomet, kai vekselio terminas 210 dienų ir ilgesnis. Taikant 2 proc. nuolaidą „naudingas vekselio terminas“ yra 136 dienų ir ilgesnis, tol, kol prekybos kredito kaštai atitinka arba yra mažesni už einamosios sąskaitos kredito kaštus. Tarp nuolaidos dydžio ir prekybos kredito kaštų egzistuoja priklausomybė - metiniai prekybos kaštai didėja didėjant nuolaidos procentui. Didėjant prekybos kredito terminui kredito kaštai mažėja. Kai einamosios sąskaitos kredito kaštai pasidaro didesni už prekybos kaštus, atsiskaitymas vekseliais pirkėjui tampa naudingesnis. Jeigu pirkėjas

siūlo 6 proc. nuolaidą atsiskaitant iš karto, tai naudingas pirkėjui nustatytas vekselio terminas turi būti ne trumpesnis kaip vieneri metai. Tačiau ir šiuo atveju, žinant, kad vekselio terminas gali būti ilgesnis kaip vieneri metai, galima pasinaudoti tiekėjų siūlomu prekybos kreditu.

Einamosios sąskaitos kredito alternatyva būtų galima vadinti overdraftą, kadangi jis atskaitomas tiksliai pagal sutarto grąžinimo termino dienas. Tačiau overdraftui yra suteikiamas kredito limitas, be to šalies bankai skaičiuoja sutarties mokestį nuo 0,2 proc. iki 1 proc. kredito sumos.

Kai kuriuose literatūros šaltiniuose (Kancerevyčius, 2004) komercinio kredito kaštai vadinami matomais metiniais praleistos nuolaidos kaštais, todėl būtina juos surasti ir palyginti su efektyvia palūkanų norma.

Matomi metiniai praleistos nuolaidos kaštai =
$$\frac{\text{Nuolaidos procentas}}{100 \text{ proc.} - \text{Nuolaidos procentas}} \times \frac{365}{N} \times 100 = 18,81$$
 proc.

Jeigu tiekėjas suteikia 3 proc. nuolaidą mokant iš karto, tai matomi praleistos nuolaidos kaštai, apskaičiuoti šiuo būdu, duotuoju pavyzdžiu lygūs 18,81 proc. Pastarieji nuolaidos kaštai 1,37 proc. mažesni už apskaičiuotą efektyvią prekybos kredito palūkanų normą. Įmonėms rekomenduojama skaičiuoti efektyvią kredito palūkanų normą.

Matomiems komercinio kredito kaštams gali būti priskiriama ir nuobauda už pavėluotą mokėjimą. Atsiskaitant vekseliais pirkėjas gauna prekybos kreditą, kuriam yra numatyti griežti grąžinimo terminai. Pirkėjas, nenorėdamas prarasti gerą reputaciją, vekselių visada apmokės laiku. Nesavalaikio mokėjimo atveju vekselio turėtojas neapmokėtą vekselių nedelsiant pateikia notarui protestuoti.

Atsiradus reikalavimo teisei (užprotestavus vekselių), jo turėtojas gali reikalauti, kad pirkėjas sumokėtų 6 proc. (LR paprastųjų ir įsakomųjų vekselių įstatymas) metinės palūkanas, skaičiuojamas nuo mokėjimo termino pabaigos. Pastarąsias galima vadinti nuobauda už pavėluotą mokėjimą.

Punktualaus mokėjimo kaštams turi būti priskiriami ne tik matomi, bet ir paslėpti kaštai, kadangi tiekėjas perkelia kredito gavėjui patirtus kaštus: blogų paskolų nuostolius, kredito tikrinimo. Lėšos prekėms pirkti ar produkcijai gaminti tiekėjui kainuoja, todėl kredito veltui jis neteiks. Visus tuos kaštus tiekėjas stengiasi padengti parduodamas prekes ar paslaugas brangiau, negu parduotų už grynus pinigus. Kiek kaštų jam pavyksta perkelti, priklauso nuo konkurencijos lygio šakoje ir prekės ar paslaugos paklausos.

Tokiu būdu pagrindinė pirkėjo užduotis analizės metu - surasti komercinio kredito efektyvią palūkanų normą. Bet kuriuo atveju jeigu efektyvi komercinio kredito palūkanų norma yra mažesnė už analogiškų trumpalaikių vartojimo paskolų be garanto ir užstato vidutinę palūkanų normą

rinkoje, pirkėjui yra pelninga atsiskaityti vekseliais, nes grynoji dabartinių srautų vertė bus teigiama, be to, bus sutaupytas laikas, kurį prarastų pirkėjas, norėdamas gauti paprastą paskolą banke.

Atlikta analizė parodė, kad atsiskaitymai vekseliais, palyginti su kitomis kredito rūšimis, turi daug pranašumų. Tačiau pirkėjas ir pardavėjas, atlikęs kiekybinę alternatyvaus vekseliui varianto analizę, taip pat įvertinęs savo finansines galimybes, turi pats nuspręsti, kurią atsiskaitymo priemonę ir finansavimo šaltinį jam pasirinkti.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Nustatant ir apibūdinat problemas, išskylančias atsiskaitant vekseliais, bei ieškant tobulinimo būdų, visų pirma darbe buvo išanalizuotas vekselio sąvokos apibūdinimas skirtingų laikotarpių literatūroje. Atlikus literatūros vekselio tema analizę, galima teigti, kad įvairių autorių pateikti vekselio apibrėžimai tarpusavyje panašūs, tai yra nors apibrėžimai pateikiami vienais ar kitais žodžiais, tačiau esmė išlieka ta pati. Vekselis žymi tarptautinių ir šalies įstatymų griežtai reglamentuotą piniginių įsipareigojimą, kurio išrašymą ir operacijas jais reglamentuoja speciali teisės šaka – vekselių teisė. Nagrinėjant vekselio funkcijas mokslinėje literatūroje išryškėjo dvi pagrindinės vekselio naudojimo galimybės: viena jų – kapitalo investavimo, kadangi vekselis apibrėžiamas kaip vertybinis popierius, kita – mainų sandorio finansavimo. Šiame darbe vekselis nagrinėjamas kaip mainų sandorio finansavimo priemonė, kadangi Lietuvoje vekselių išleidimą ir pagal juos atsirandančių reikalavimų tvarką reglamentuoja Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymas. Vekseliai, išleisti pagal šį įstatymą, šalies vertybinių popierių rinkos įstatyme *nelaikomi vertybiniais popieriais*. Komercinių vekselių, kaip trumpalaikių vertybinių popierių, išleidimas Lietuvoje taip pat nėra teisiškai reglamentuotas, todėl atsiskaitymuose naudojami vekseliai literatūroje vadinami prekybiniais arba prekybos vekseliais, nors ir atlieka pagrindinę komercinių vekselių - prekybos finansavimo ir apyvartinio kapitalo formavimo - funkciją.

Daugelio ekspertų vertinimu, atsiskaitymai vekseliais susieja pardavėjo, pirkėjo ir banko interesus ir šiame procese kiekviena šalis gali gauti naudą. Tačiau pasaulyje popieriniu pagrindu besiremiančių instrumentų naudojimas atsiskaitymuose mažėja (nuo 85 proc. - 1979 m. iki 45 proc. - 2003 m.) ir tai neigiamai įtakoja atsiskaitymų vekseliais plėtros galimybes.

Tyrimo metu nustatyta, kad įmonių trumpalaikiai įsipareigojimai įforminti vekseliais didėja - 2004 m. pastarasis rodiklis buvo 418 proc. didesnis nei 2000 m. ir sudarė beveik 29 mln. Lt. Įsipareigojimų vekseliais vidutinis padidėjimo tempas – 4,4 karto didesnis už įmonių įsipareigojimų tiekėjams ir 2,3 karto didesnis už įmonių skolų kreditinėms institucijoms rodiklius – rodo pastarosios priemonės reikalingumą ir tai, kad tiekėjų kreditų įforminimas vekseliais tampa vis populiariesnis.

Paaikškėjo, kad beveik pusę įsipareigojimų įformintų vekseliais sudaro prekybos įmonių vekseliai. Pastaraisiais metais sparčiai didėjanti įmonių, prekiaujančių nekilnojamu turtu, įsipareigojimų vekseliais dalis rodo, kad išaugusi prekės (šiuo atveju nekilnojamo turto), kuriai pagaminti reikalingas ilgas laikotarpis, paklausa, verčia įmones ieškoti naujų ir priimtinesnių tarpusavio atsiskaitymo būdų.

Vekselius dažniausiai diskontuoja komerciniai bankai, tačiau užsienio šalyse veikia diskonto namai, kuriems vekselių pirkimas yra viena iš investavimo formų. Atlikus šalies bankuose diskontuotų vekselių analizę, paaiškėjo, kad jų apimtys analizuojamu laikotarpiu išaugo daugiau nei 10 kartų (nuo 4 mln. – 2000 m. iki 42 mln. Lt – 2006 m. I ketv.), tačiau rinkos pasidalijimas šalyje išliko gana stabilus – vekselių diskontavimo lyderiai: *SEB Vilniaus bankas* (37 proc. rinkos) ir *Medicinos bankas* (54 proc. rinkos).

Nustatyta, kad diskontuotų įmonių vekselių nacionaline valiuta vidutinis didėjimo tempas 11,8 procentinio punkto mažesnis už diskontuotų šalies įmonių vekselių atitinkamą rodiklį, ir tik 2,03 procentinio punkto didesnis už šalies įmonių įsipareigojimų vekseliais vidutinį didėjimo tempą. Todėl galima teigti, kad vidutinį bankuose diskontuotų vekselių augimo rodiklį įtakojo didėjantis užsienio įmonių išrašytų diskontuotų vekselių dydis. Bankuose diskontuotų vekselių ir šalies įmonių įsipareigojimų vekseliais santykio aritmetinis vidurkis – 78,3 proc. rodo, kad vekselis tarpusavio atsiskaitymuose daugiau atlieka finansavimo instrumento funkciją, o ne draudimo instrumento (garantijos) funkciją.

Atlikta koreliacinė priklausomybės analizė parodė, kad bankuose diskontuotų vekselių dydis priklauso ne tik nuo įmonių įsipareigojimų vekseliais dydžio kitimo, bet ir nuo šalies BVP augimo - koreliacijos koeficientai atitinkamai 0,8 ir 0,79.

Išanalizavus užprotestuotų vekselių registro duomenis, nustatyta, kad reikšmingo ryšio tarp jų skaičiaus ir vekselių bendros sumos nėra - koreliacijos koeficientas 0,08. 2005 m. protestuotų vekselių skaičius, lyginant su 2000 m., sumažėjo beveik keturis kartus, tačiau bendra suma išaugo beveik tris kartus, todėl galima teigti, kad jos dydį įtakojo didelės užprotestuotų atskirų vekselių sumos. Paaiškėjo, kad didžiausią protestuotinių vekselių dalį sudaro didelių sumų vekseliai išrašyti norint gauti kreditą finansų institucijose arba dukterinėse įmonėse. Apskaičiuotas vidutinis protestuotų vekselių metinis augimo tempas 29,67 procentinio punkto mažesnis už įmonių įsipareigojimų vekseliais metinį augimo tempą. Tai rodo, kad įmonių finansinė padėtis gerėja, veikla skaidrėja, todėl vis mažiau vekselių pateikiama protestuoti notarui.

Protestuotų vekselių variacijos rodikliai rodo labai didelę vekselių sumų ir terminų variaciją. Galima teigti, kad neapmokami įvairių terminų ir sumų vekseliai. Nustatytas vieno protestuoto vekselio sumos aritmetinis vidurkis – 67,258 tūkst. Lt., atitinkamai termino - 80 dienų.

Atlikus kokybinę vekselių rinkos analizę, prieita prie išvadų:

- Vekselių vartojimo lygis šalyje: 6,6 proc. verslo įmonių yra tekę naudoti vekselius atsiskaitant tik su užsienio verslo partneriais, 11,5 proc. tik su šalies verslo partneriais, 16,9 proc. – abiem atvejais.
- Dažniausiai vekselius naudoja prekybos įmonės – 64,1 proc., paslaugas teikiančių įmonių dalis – 18,75 proc. Tarp *SEB Vilniaus bankas* klientų atsiskaitymuose naudojančių vekselius

yra 53,1 proc. respondentų, *Hansabanko* klientai sudaro 34,4 proc., *Medicinos banko* – 23,4 proc.

- 75,4 proc. įmonių apie vekselį žino nepakankamai arba nieko nežino, todėl vengia juos naudoti atsiskaitymuose.
- Apklausos rezultatai rodo, kad vekselis įmonėse yra vertinamas ne tik kaip skolos grąžinimo užtikrinimo priemonė, bet ir tai, kad juo galima atsiskaityti su tiekėjais, dengti kitus skolinius įsipareigojimus, parduoti bankui, tuo užtikrinant grynųjų pinigų pakankamumą įmonėje, - net 92,2 proc. atsiskaitančių vekseliais pažymėjo, kad labiausiai vertina šios priemonės perleidžiamumo savybę.
- Vekselius naudojančios įmonės išvelgia ir kai kuriuos sunkumus - pačiu svarbiausiu galima laikyti tai, kad ne visi verslo partneriai sutinka jais atsiskaityti - taip teigė 70,3 proc. įmonių, o kad sudėtinga teisingai sudaryti vekselius mano 23,4 proc. Tai leidžia daryti išvadą, kad griežtai reglamentuota vekselio forma ir kitų po vekselio sudarymo atliekamų operacijų tikslumas yra labai svarbūs veiksniai, įtakojantys ne tik įmonių pasirinkimą kreiptis į banką, dėl vekselio sudarymo ir inkasavimo, bet ir pačių įmonių abejojimą savo jėgomis atlikti šias operacijas.
- Analizuojant vekseliais neatsiskaitančių įmonių atsakymus nustatyta, kad esmine iš visų vekselio nenaudojimo priežasčių yra įvardijamas tradicinių, patikrintų ir patogesnių atsiskaitymo priemonių buvimas (73,1 proc. respondentų). Daugiau nei penktadalis (21,8 proc.) respondentų mano, kad jų įmonėje nėra poreikio naudoti vekselius.
- Įmonės intensyviau naudoti vekselius galėtų skatinti papildoma informacija apie vekselius ir jų naudojimo efektyvumą įmonės finansavime ir atsiskaitymuose – tai paminėjo net 81,4 proc. respondentų. Esą prie vekselio populiarinimo turėtų prisidėti bankai, mano 55,7 proc. respondentų. Būtina pažymėti, kad tarp kitų veiksmų dažniausiai minimas didelių įkainių, operacijoms vekseliais bankuose, sumažinimas.

Anksčiau pateiktos išvados tik iš dalies patvirtina tyrimo metu iškeltą hipotezę, jog atsiskaitymų vekseliais plėtros procesui įtaką daro šalies komercinių bankų vykdoma atsiskaitymų vekseliais ir jų diskontavimo diegimo strategija. Ne visų įmonių veiklos specifika leidžia naudoti vekselius, informacijos trūkumas, vekselio griežtas reglamentavimas, viešų statistikos duomenų nebuvimas ir kitos nustatytos priežastys įtakoja įmonių sprendimus pasirinkti kitas atsiskaitymo priemones.

Ilgėjantys kredito, suteikiamo pirkėjams, terminai turi didinti ne tik įmonės - pardavėjos – apyvartą, bet ir jos pelningumo rodiklius, tačiau tyrimo metu nustatyti bendrojo pelningumo ir pirkėjų išiskolinimo koeficientų dienomis bei grynojo pelningumo ir pirkėjų išiskolinimo

koeficiento dienomis medianų koreliacijos koeficientai, rodo, kad priklausomybė tarp šių rodiklių yra stipri tik prekybą vykdančiose įmonėse.

Apskaičiuotos įmonės finansinių rodiklių gerinimo galimybės, suteikiant komercinį kreditą įformintą vekseliu, parodė, kad pirkėjų finansavimas gali padidinti ne tik apyvartą, bet ir įmonės pelną, jeigu gauti vekseliais bus diskontuojami šalies bankuose.

Remiantis šalies bankų įkainiais atlikta vekselių diskontavimo ir pastaruoju metu sparčiai populiarėjančio alternatyvaus finansavimo šaltinio - faktoringo, palyginamoji skaičiavimų analizė parodė, kad, esant tam tikroms sąlygoms, finansavimas, pardavėjui diskontuojant vekselius banke, yra naudingesnis.

Pirkėjas pasirinkdamas finansavimo formą turi atsižvelgti į pardavėjo siūlomas kredito sąlygas. Jam svarbiausia nusistatyti pardavėjo suteikto komercinio kredito efektyvią palūkanų normą. Jeigu ši palūkanų norma yra mažesnė už analogiškų trumpalaikių vartojimo paskolų vidutinę palūkanų normą rinkoje, pirkėjui yra naudinga atsiskaityti vekseliais, be to, bus sutaupyta laikas, kurį jis prarastų, norėdamas gauti paprastą paskolą banke.

Atlikus atsiskaitymų vekseliais ir verslo finansavimo galimybių analizę, galima patvirtinti antrąją hipotezę, kad šalies įmonių veikloje gali būti efektyviai naudojamas ne tik kaip atsiskaitymo, bet ir kaip verslo finansavimo priemonė.

Remiantis atliktos analizės rezultatais siūloma:

- Sukurti modernią teisinę aplinką. Reikia parengti atitinkamas vertybinių popierių rinkos įstatymo pataisas, reglamentuojančias vekselį kaip vertybinį popierių, kuriuo būtų galima prekiauti biržoje.
- Norint sumažinti su vekselių apyvarta susijusią kredito riziką, turėtų būti renkama ir viešai skelbiama išsami statistinė informacija apie išleistus didelių sumų vekselius. Valdžios institucijų su verslo įmonių asociacijų pagalba sukurta įmonių reitingavimo sistema skatintų įmones atsiskaityti vekseliais ir tuo pačiu padidintų skolinimąsi finansų rinkoje.
- Siekiant gauti pelną iš vekselių diskontavimo, bankai turėtų investuoti į elektroninės vekselio formos sukūrimą ir vartotojo pasitikėjimo naujomis atsiskaitymo formomis skatinimą. Norint pritraukti naujus klientus, siūlyti palankią kainodarą bei teikti papildomą informaciją, kuri padėtų verslo įmonėms efektyviau naudoti vekselius ir suvokti ne tik jo naudojimo ypatumus, bet ir privalumus bei trūkumus.
- Įmonės turėtų skirti ypatingą dėmesį atsiskaitymo priemonių pasirinkimui ir siūlyti verslo partneriams naujas ir Vakarų šalyse intensyviai naudojamas verslo finansavimo formas. Kiekviena įmonė turėtų periodiškai atlikti verslo finansavimo būdų analizę, kad galėtų ne tik efektyviai panaudoti turimus išteklius, bet ir pasinaudoti naujai siūlomomis prekybos sąlygomis bei kreditais, kurie leistų pagerinti jos finansinius rodiklius.

LITERATŪRA

1. Albrechtas, J. (1999). Vekseliai Lietuvoje – naujos galimybės. *Apskaitos, audito ir mokesčių aktualijos*, 20, p. 5
2. Aleknevičienė, V. (2005). *Finansai ir kreditas*. Vilnius: Enciklopedija.
3. Berman, D. M. (1966). *A bill becomes a law: Congress enacts civil rights legislation*. London: Macmillan.
4. Blasio, G. (2004). *Does trade credit substitute for bank credit?*, Banca d'Italia, Temi di discussione, No. 498.
5. Burkart, M., Ellingsen, T. (2002). *In kind – finance*. CEPR discussion paper series, no. 3536.
6. Buckiūnienė, O. (2005). *Ūkio subjektų finansai*. Kaunas: Vilniaus kolegija.
7. Bukevičius, J. (1993). *Čekiai ir vekseliai: Norminių dokumentų rinkinys*. Vilnius: UAB „Storno“.
8. Buračas, A. (1997). *Bankininkystės ir komercijos terminų aiškinamasis žodynas*. Vilnius; Kaunas: VU leidykla.
9. Buškevičiūtė, E., Mačerinskienė, I. (2005). *Finansų analizė*. Kaunas: Technologija.
10. Cibulskienė, D. (2004). Tiekėjų kredito efektyvios palūkanų normos nustatyto metodai. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos 2004*: Ernesto Galvanausko mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga. Šiauliai: ŠU leidykla, p. 51 - 56.
11. Civilka, M. (2002). *Elektroniniai atsiskaitymai* [žiūrėta 2006-02-02]. Prieiga per internetą: <www.itc.tf.vu.lt/mokslas/E-atsiskaitymai.pdf>.
12. Collin, P.H. (1997). *Dictionary of law*. Teddington: Peter Collin Publ.
13. Eidukevičius, R., Juknevičienė, D., Kosareva, N., Pamerneckis, S. (1998). *Matematinė statistika istorijoje*. Vilnius: VU leidykla.
14. European union accession. (2003). *Opportunities and risks in central European finances*. Washington: The world bank, p.368.
15. Damašienė, V., Rutkauskas, A.V. (2002). *Finansų valdymas*. Šiauliai: ŠU leidykla.
16. Davies, L., Lowes, B., Pass, C. (1997). *Ekonomikos terminų žodynas*. Vilnius: UAB „Baltijos bisnis“.
17. Dedola, L., Lippi, F. (2000). *The monetary transmission mechanism: evidence from the industrines of five OECD countries*. Banca d'Italia, Temi di discussione, no. 389.
18. Ferris, J.S. (1981). A transaction theory of trade credit use. *Quarterly journal of economic*, vol. 94 p. 243-270.
19. Flynn, P., Jimenez, L., Tamayo, X. (2005). *Trends in consumer payments systems* [žiūrėta 2005-12-02]. Prieiga per internetą: <http://www.upu.int/news_centre/2005/en/paper_2005-07-13_pitney-bowes08_en.pdf>.

20. Freixas, X. (1993). *Short – term credit versus account receivable financing*. Universitat Pompeu Fabra, economics working paper, no. 27.
21. Girdzijauskas, S. (1997). *Finansiniai skaičiavimai bankininkystėje, komercijoje, draudime, versle*. Kaunas: Technologija.
22. Girdzijauskas, S. (2005). *Finansinė analizė*. Vilnius: VU leidykla.
23. Juozaitienė, L. (2000). *Įmonės finansai - analizė ir valdymas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, p.177.
24. Kancerevyčius, G. (2004). *Finansai ir investicijos*. Kaunas: Smaltijos leidykla.
25. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: Judex leidykla.
26. Kėdaitis, V., Martišius A. (2004). *Statistika: II dalis. Statistikos išvados ir sprendimai*. Vilnius: VU leidykla.
27. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. (2000). Valstybės žinios, 74, p. 330.
28. Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymas 1999 03 16 Nr. VIII-1087 [žiūrėta 2004-12-14]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt>.
29. Lietuvos Respublikos aukščiausios tarybos nutarimas „Dėl LR prisijungimo prie vekselių ir čekių konvencijos“ 1992 06 30 Nr. I-2688 [žiūrėta 2004-12-15]. Prieiga per internetą <http://www3.lrs.lt>.
30. LR vyriausybės nutarimas „Dėl vekselių naudojimo taisyklių patvirtinimo“ 1999 09 13 Nr. 987 [žiūrėta 2004-12-14]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt>.
31. LR vyriausybės nutarimas „Dėl vekselių ir čekių protestavimo taisyklių ir notarų vykdomųjų įrašų atlikimo tvarkos patvirtinimo“ 1999 09 13 Nr. 988 [žiūrėta 2004-12-14]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt>.
32. Martinkus, B., Žilinskas, V. (1996). *Pinigai. Vertybiniai popieriai. Bankai*. Kaunas: „Technologija“.
33. Marotta, G. (1997). Does trade credit redistribution thwart monetary policy? Evidence from Italy. *Applied economics*, 29,12, p.1619-1629.
34. McCarthy, W.E. (2005). *Digitally signed promissory notes (P-notes)* [žiūrėta 2005-12-02]. Prieiga per internetą: <http://www.ledgerism.net/SignedPnotes.htm>.
35. Meltzer, A. (1960). Mercantile Credit, Monetary Policy, and the Size of Firms. *Review of Economics and Statistics*, vol. 42, p. 429-436.
36. *Nebūtina kreiptis į teismą*. [žiūrėta 2004-11-12]. Prieiga per internetą: <http://www.notarius.lt/liet/spaud/vz.htm>.
37. Nilsen, J.H. (2002). Trade Credit and the Bank Lending Channel. *Journal of Money, Credit and Banking*, 34, p. 226-253.

38. Pečiulytė, M. (2004). Vekselis ir jo panaudojimo galimybės. *Apskaitos, audito ir mokesčių aktualijos*, 30 (318), p. 7.
39. Petersen, M.A., Rajan, R.G. (1997). Trade credit: theories and evidence. *Review of financial studies*, vol. 10,3 , p. 661-691.
40. Rogers, J.S. (1995). *The early history of the law of Bills and notes: A study of the prigins of Anglo – American commercial law*. UK. Cambridge university press.
41. Rudzkieńė, A.V. (2005). *Socialinė statistika*. Vilnius: M. Romerio universitetas.
42. Rutkauskas, A.V. Stankevičius, P. (2004). *Finansų analizė ir valdymas*. Vilnius: VPU leidykla.
43. Rutkauskas, A.V. (2000). *Finansų ir komercijos kiekybiniai modeliai: monografija*. Vilnius: Technika.
44. Smith, J.K., Smith R.L. (1999). Evidence on the Determinants of Credit Terms Used in Interfirm Trade. *Journal of Finance*, 54, p. 1109-1129.
45. Smith, J. (1987). Trade credit and informational asymmetry. *Journal of Finance*, 42, 4, p. 863-869.
46. Snieška, V. ir kt. (2003). *Makroekonomika*. Kaunas: Technologija.
47. Startienė, G. (2002). *Tarptautinės prekybos finansavimas. Rizika, mokėjimai, kreditavimas*. Kaunas: „Technologija“.
48. Švedaitė, R. (2002). *Bendrovių teisė skolinti ir skolintis* [žiūrėta 2004-12-14]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrinka.lt/Straipsn/Imones.phtml>>.
49. Valakevičius, E. (2002). *Finansų aritmetika*. Kaunas: Technologija.
50. Valakevičius, E. (2002). *Investicijų mokslas*. Kaunas: Technologija.
51. Vasarienė, D. (2001). Vekselis – teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikoje. *Mokslo darbai. Teisė*, 39, p. 121-137.
52. Vaškelaitis, V. (2001). *Piniginiai atsiskaitymai. Teorija ir praktika*. Vilnius: Eugrimas.
53. Vekselių įstatymas. *Vyriausybės žinios*. 1938, 619-4388.
54. *The bill of exchange* [žiūrėta 2004-12-14]. Prieiga per internetą: <<http://www.1911encyklopedia.org>>.
55. Tsakatoura, A. (2002). *E-Finance* [žiūrėta 2005-12-09]. Prieiga per internetą: <http://www.inter-lawyer.com/lex-e-scripta/articles/e-finance1.htm#_ftn28>.
56. Urniežius, R. (2001). *Rizika*. Vilnius: Mintis.
57. Uw, J. (1996). *Bills of exchange: a guide to legislation in European countries*. Paris: ICC Publ. p. 96.
58. Батищева, Т. (2006). *Разведка векселем* [žiūrėta 2006-03-06]. Prieiga per internetą: <<http://www.expert.ru/economy/2006/02/veksel>>.

59. Беляков, М.М. (1992). *Вексель как важнейшее платежное средство*. Москва: Трансферт.
60. Белов, В.А. (1998). *Практика вексельного права*. Москва: Учебно-консультационный центр "ЮрИнфоР".
61. Белов, В.А. (1996). *Вексельное законодательство*. Москва: "ЮрИнфоР".
62. Евсеев О.В., Савицкая В. (2004). *Экономический словарь для юных бизнесменов* [žiūrėta 2004-12-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.bashedu.ru/konkurs/luchenko/rus/base/kommercheskiycredit.htm>>.
63. Новоселова, Л.А. (2004). *Вексель в хозяйственном обороте комментарий практики рассмотрения споров*. Издательство: Статут.
64. Пятов, М.Л. (1997). *Вексель: Вопросы учета, анализа и налогообложения*. Москва. : Финансы и статистика, р. 208.
65. Рукавишник, И.В. (2003). *Вексель как объект гражданских правоотношений*. Москва: "ЮрИнфоР", с. 165.
66. Волохов, А.В., Равкин, Д.А. (1994). *Вексель и вексельное обращение в России*. Москва: Банк.дело: Банкцентр.
67. Вознесенский, Е.П. (1914). *Операции коммерческих банков*. С-Петербург: Издание М.В. Кечеджи - Шаповалова "Улей".
68. *Учет векселя*. [žiūrėta 2004-12-14]. Prieiga per internetą: <<http://www.petrov.arh.ru/chairman/clause/t3.htm>>.

Šaltiniai:

- <http://www.hansa.lt>
- <http://www.dnbNord.lt>
- <http://www.lb.lt>
- <http://www.medbank.lt>
- <http://www.parex.lt>
- <http://www.sampo.lt>
- <http://www.sb.lt>
- <http://www.seb.lt>
- <http://www.snoras.lt>
- <http://www.std.lt>
- <http://www.ub.lt>

PAGRINDINĖS SĄVOKOS

Šios sąvokos magistro darbe pateikiamos remiantis šaltiniais: LR Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymas 1999 03 16 Nr. VIII-1087; Vasarienė, D. (2001). Vekselis – teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikoje. *Mokslo darbai. Teisė*, 39, p. 121-137; Buračas, A. (1997). *Bankininkystės ir komercijos terminų žodynas*. Vilnius, Kaunas: VU leidykla; Davies, L., Lowes, B., Pass, C. (1997). *Ekonomikos terminų žodynas*. Vilnius: UAB „Baltijos bisnis“.

A

Akceptas - įrašas vekselyje, patvirtinantis, kad padaręs įrašą asmuo sutinka vekselį apmokėti laiku.

Akceptantas - akcepto įrašą vekselyje padaręs asmuo.

Akceptavimas – sutikimas apmokėti pagal išduotą mokestinį dokumentą, patvirtinimas ant jo parašu, su data.

Atsiskaitymas – išmoka už veiklą, gautas prekes, vertybinius popierius, ar skolos visiškas grąžinimas, pagal iš anksto suderintas sąlygas.

B

Banko paskola – kreditas, kurį komerciniai bankai gali suteikti privatiems asmenims arba įmonėms.

Bazinė palūkanų norma – palūkanų norma, kurią vartoja komerciniai bankai, apskaičiuodami palūkanas už paskolas ir kredito viršijimą, kuriuos turi sumokėti klientai.

Bendrasis vidaus produktas (BVP) - bendra visų gatavų prekių ir paslaugų pagamintų ūkyje per vienerius metus, pinigine verte.

Blankinis indosamentas – indosamente asmuo, kurio naudai atliekamas indosamentas, nenurodomas.

C

Cesija – rektavekselio perdavimas (t.y. teisių į jį perleidimas). Tai sutartis, kuria viena šalis (cedentas) išipareigoja kitai šaliai (cesionarijui) per nustatytą laiko tarpą perduoti (perleisti) jai priklausančią reikalavimo teisę trečiajam asmeniui – skolininkui (cesionarijui).

D

Dinamika – kitimas, eiga.

Diskontavimas – ateities mokėjimų dabartinės vertės apskaičiavimas, nustatant palūkanų normą (pvz. vekseliams, centrinio banko paskolai).

Diskontas – vekselio arba obligacijos pirkimas už mažesnę negu nominalioji vertė kainą.

Domicilis – mokėjimo vieta nesutampanti su mokėtojo būstinės/ gyvenamąja vieta.

Domiciliuotasis vekselis – vekselis, kuriame yra nuoroda, kad jo mokėjimo vieta nesutampa su mokėtojo būstinės/ gyvenamąja vieta.

I

Indosamentas – perduodamasis įrašas vekselio antroje pusėje arba jo pratąsoje, patvirtinantis visų teisių pagal vekselį perdavimą kitam asmeniui.

Indosantas – asmuo, darantis vekselio antroje pusėje arba jo pratąsoje perduodamąjį įrašą.

Indosatas – asmuo, kuriam vekselis perduodamas, t.y. kurio naudai vekselis perduodamas.

Inkasavimas – operacija, kurios metu kliento pavedimu bankas priima/perveda į jo sąskaitą pinigus pagal prekinis arba kitus atsiskaitymo dokumentus.

K

Kliringo namai - finansų institucija, kurios nustatyta tvarka kredito įstaigos apsieičia vekseliais ir už juos atsiskaito.

Komercija – prekyba arba kita tarpininkavimo veikla, susijusi su prekių ar kitų reikmenų pardavimu, siekiant iš to pasipelnėti.

Koreliacija – statistiškai susijusių dydžių priklausomybės tamprumo įvertinimo metodas.

Kreditas – komercinis pasitikėjimas, kurį kreditorius išreiškia arba tiesiogiai (skolindamas pinigus), arba netiesiogiai (parduodamas prekes arba paslaugas skolon).

Kreditavimas – kredito teikimas pagal sutartą programą suderintiems ir kreditoriaus remiamiems tikslams.

L

Likvidumas – galimybė paversti grynaisiais pinigais: grynujų pinigų dalis bendruosiuose aktyvuose.

M

Mediana – požymio reikšmė, kuri ranžiruotą pasiskirstymo eilutę dalija į dvi lygias dalis.

N

Neužpildytas indosamentas – indosamentas, kuriame neįrašytas vekselį priimančio asmens pavadinimas ar vardas, pavardė.

O

Overdraftas – bankų teikiamas trumpalaikis kreditas, suteikiantis teisę įmonei naudoti pinigų sumas, viršijančias banko sąskaitos likutį iki nustatytos maksimalios jo sumos.

P

Palūkanos – procentais išreikšta pinigų / turto skolinimo kaina.

Prolingavimas – vekselyje nurodyto termino pratęsimas.

Protestas – protesto aktu įformintas oficialus patvirtinimas, kad nustatytu laiku vekselis nebuvo akceptuotas arba apmokėtas. Protesto aktu gali būti patvirtinti ir kiti šiame įstatyme numatyti veiksmai arba jų neatlikimas.

R

Regresija – atsitiktinio dydžio vidurkio reikšmės priklausomybė nuo kito ar kitų veiksnių aibės.

Rektavekselis – vekselis, kuriose vienokia ar kitokia forma įtvirtintas indosamento draudimas. Vekselio pateikėjas turi sutapti su asmeniu nurodytu vekselyje vekselio turėtoju.

Remitentas – asmuo kuriam turi būti sumokėta pagal įsakomąjį vekselį.

T

Trasantas – įsakomojo vekselio davėjas.

Trasatas – mokėtojas pagal įsakomąjį vekselį.

V

Vardinis indosamentas – indosamente asmuo, kurio naudai atliekamas indosamentas, nurodomas.

Vekselio pratąsa – vekselio pridėtinis lapas perduodamiesiems įrašams, jeigu jie netelpa vekselyje.

Vekselio suma – vekselyje įrašyta suma.

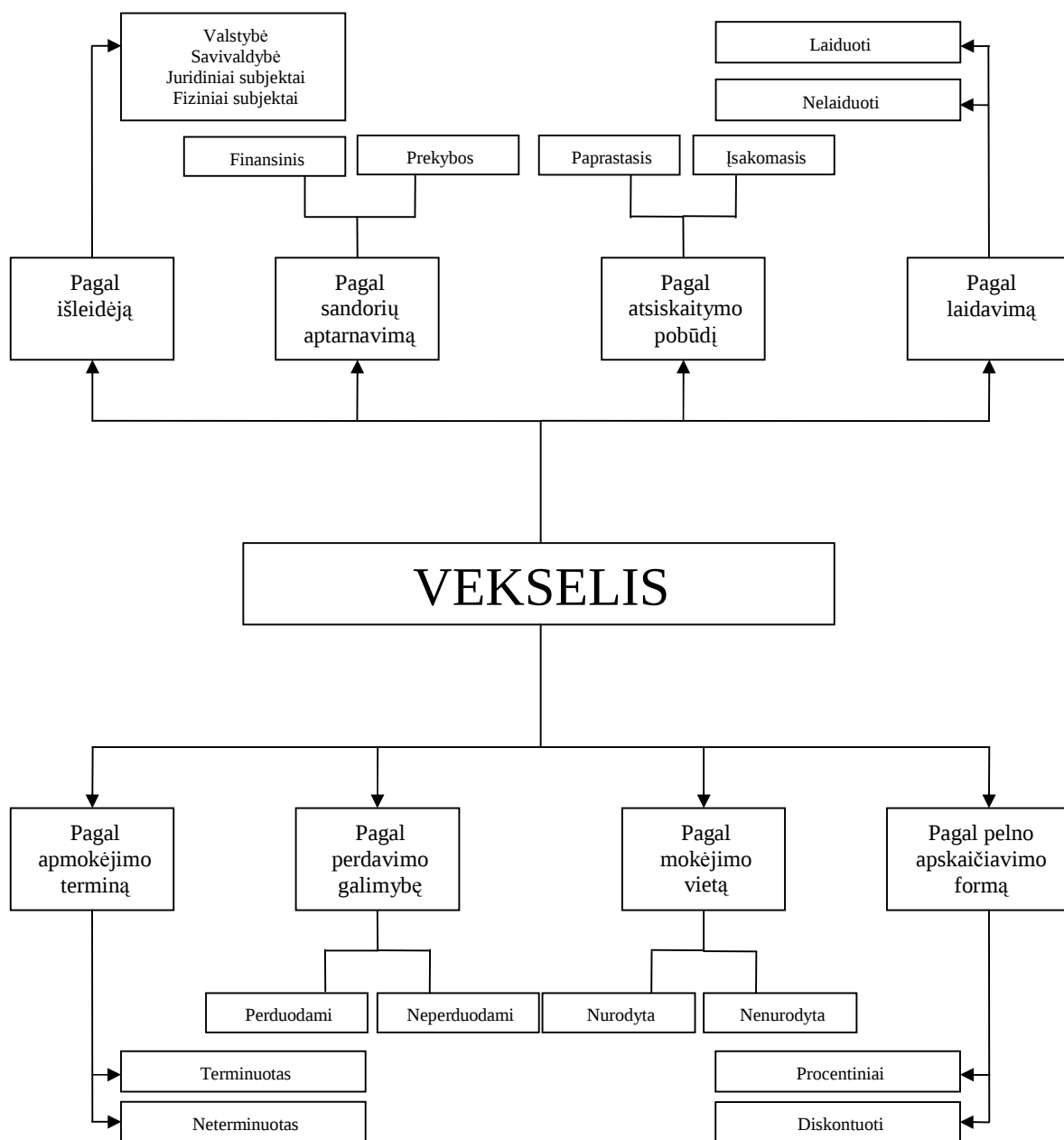
Vekselio tenoras – vekselio atidėjimo laikas.

Vekselio turėtojas – vekselio savininkas arba kitas šio įstatymo numatytais atvejais vekselį turintis asmuo.

Vidurkis – ekonominėje analizėje vartotojams rodiklis, lygus statistinių reikšmių sumos ir jų skaičiaus santykiui.

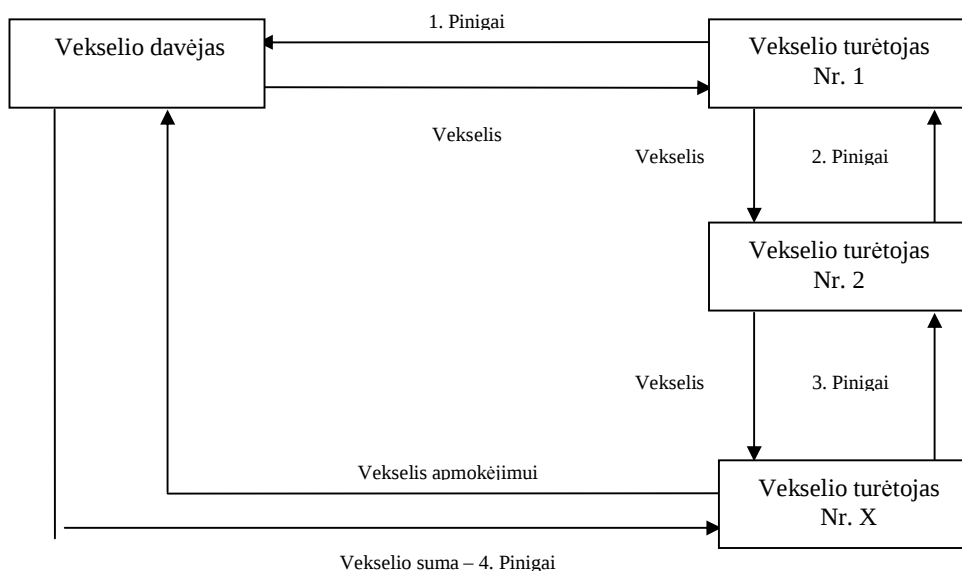
PRIEDAI

VEKSELIŲ POŽYMIŲ KLASIFIKACIJA

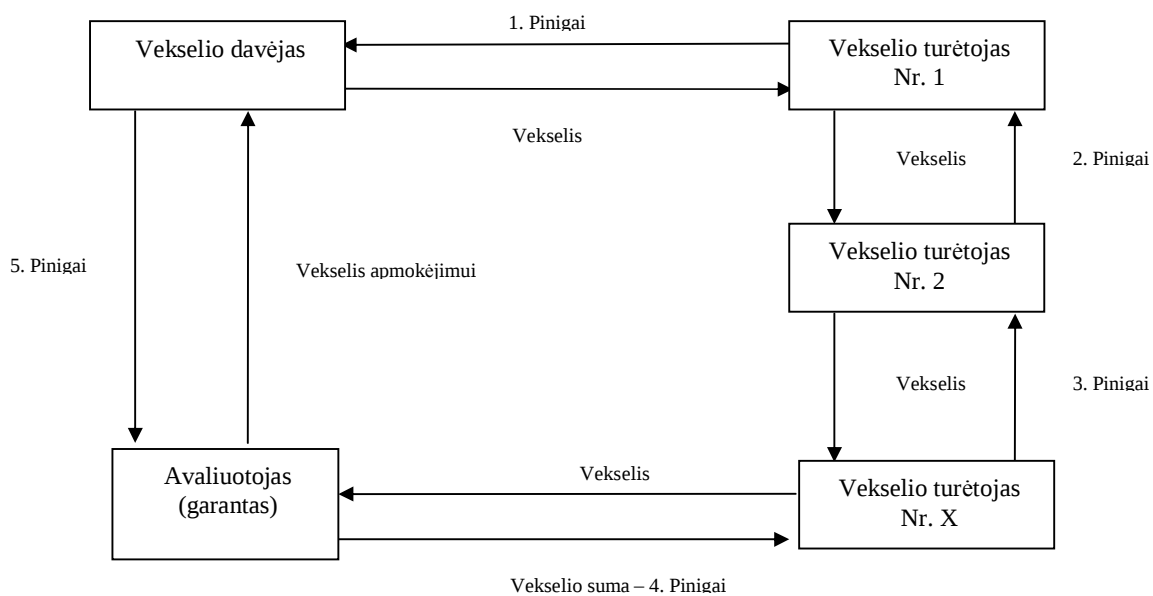

Šaltinis: sudaryta autorės.

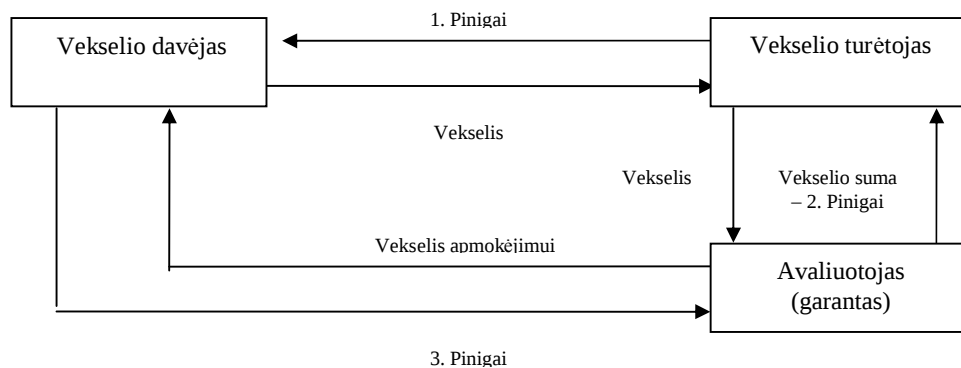
PAPRASTOJO IR ĮSAKOMOJO VEKSELIO CIRKULIACIJOS SCHEMAS

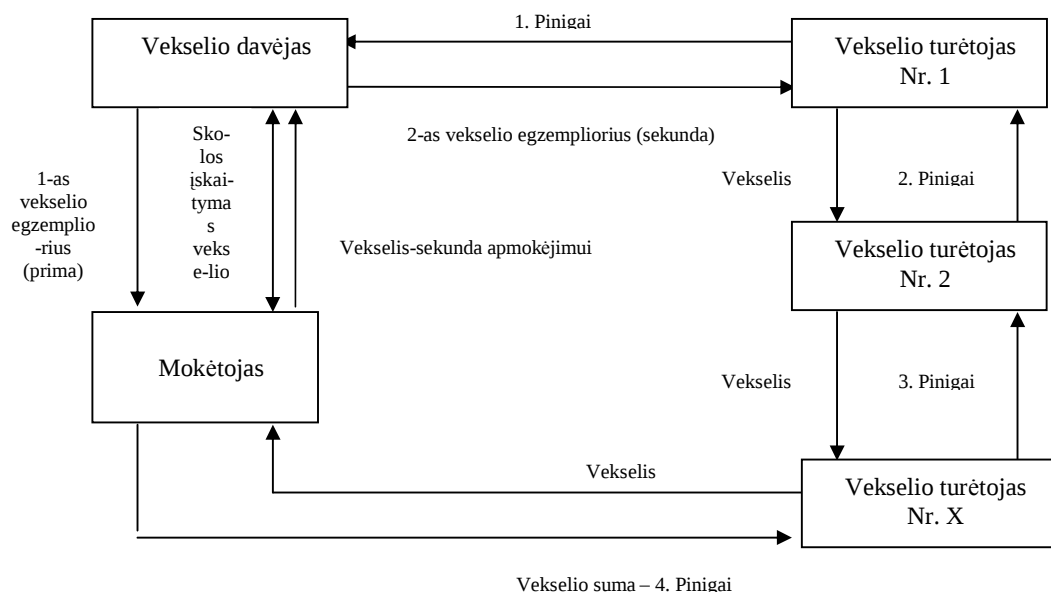
Vekselio cirkuliacija – paprastasis vekselis (solo) su indosamentu, bet be avalio

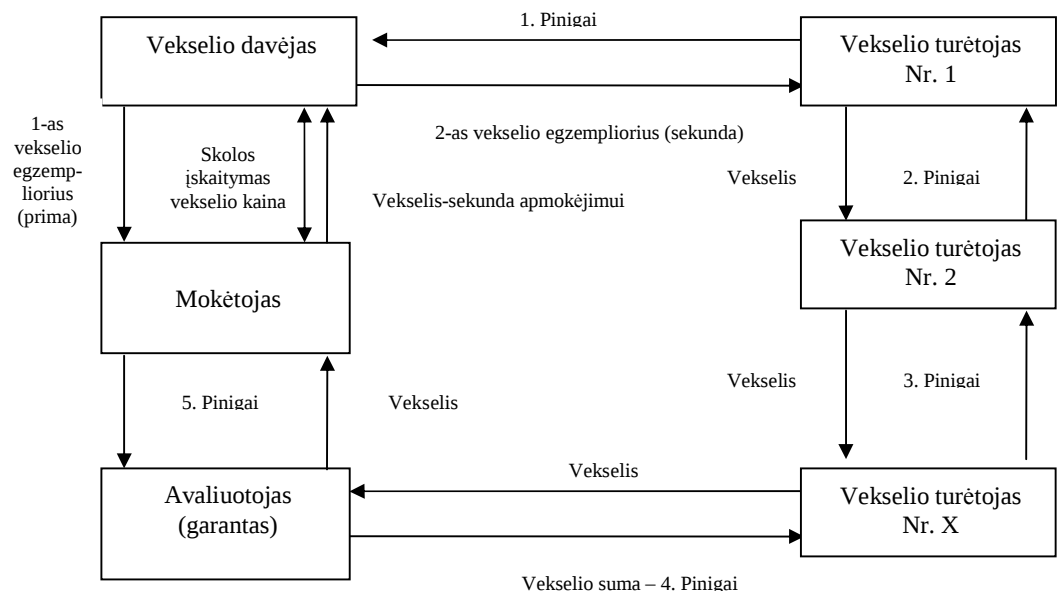
Vekselio cirkuliacija – *paprastasis vekselis (solo)* su indosamentu ir avaliu

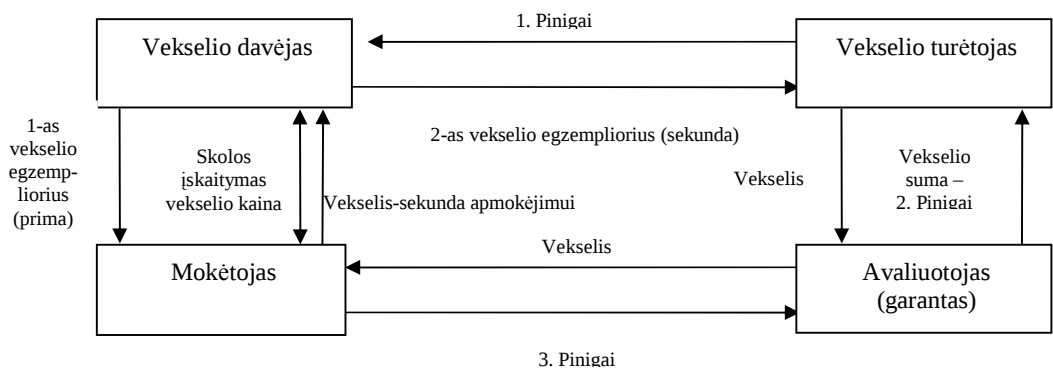
Vekselio cirkulācija – *paprastasis vekselis (solo)* su avaliu, bet be indosamento

Vekselio cirkulācija – *įsakomasis vekselis (trata)* su indosamentais, bet be avalio

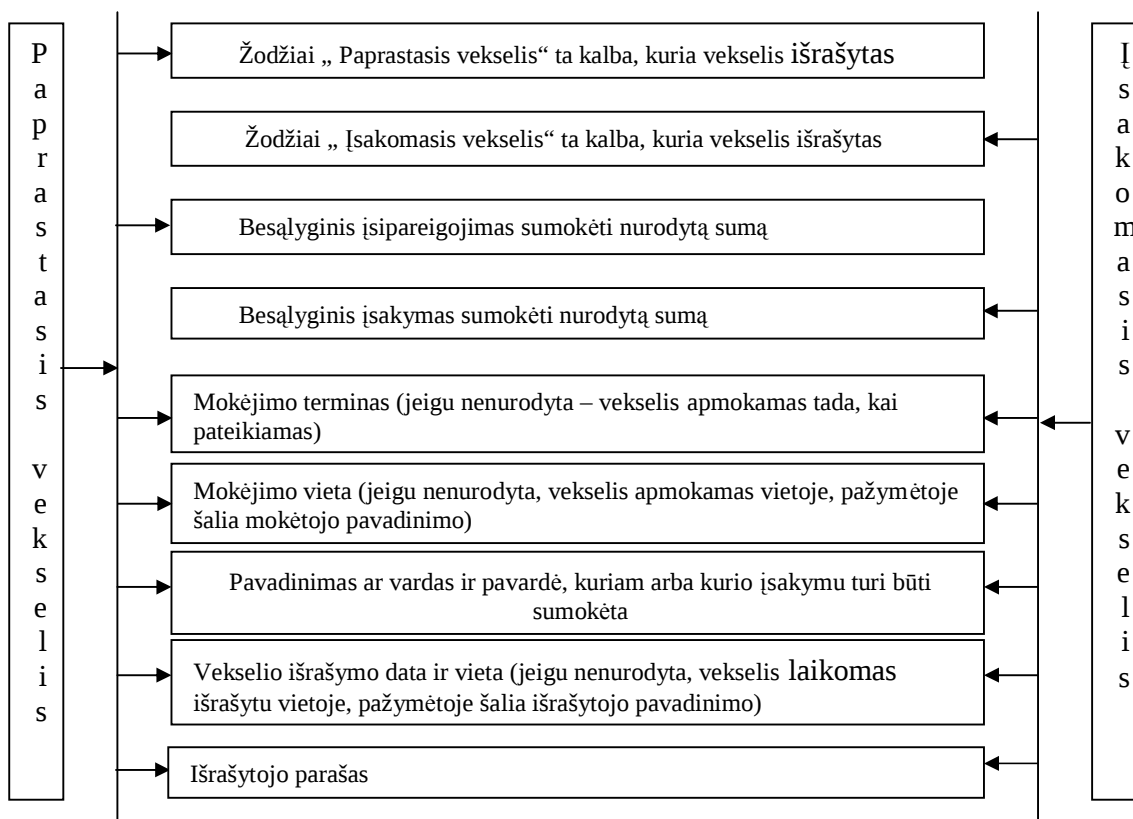

Vekselio cirkuliacija *įsakomasis vekselis (trata)* su indosamentais ir su avaliu

Vekselio cirkuliacija – *įsakomasis vekselis (trata)* be indosamento, bet su avaliu

PRIVALOMI VEKSELIO REKVIZITAI

3 pav. Privalomi vekselio rekvizitai

Šaltinis: sudaryta autorės.

Dokumentas, kuriame nėra nors vieno privalomojo rekvizito, nėra laikomas vekseliu ir gali būti traktuojamas, kaip *paprastas skolos pasižadėjimas*.

Praleisti vekselio rekvizitai nepanaikinantys teisinės vekselio galios:

- Mokėjimo terminas;
- Išrašymo vieta.

Šaltinis: sudaryta autorės.

PAPRASTOJO IR ĮSAKOMOJO VEKSELIO FORMOS

PAPRASTASIS VEKSELIS

(suma skaitmenimis ir valiutos kodas)

(išrašymo vieta) (išrašymo data)

Pagal šį paprastąjį vekselį _____ privalome (privalau) sumokėti

(mokėjimo terminas)

(pinigų gavėjas)

ir valiutos pavadinimas)

(suma žodžiais

(vекselio davėjas)

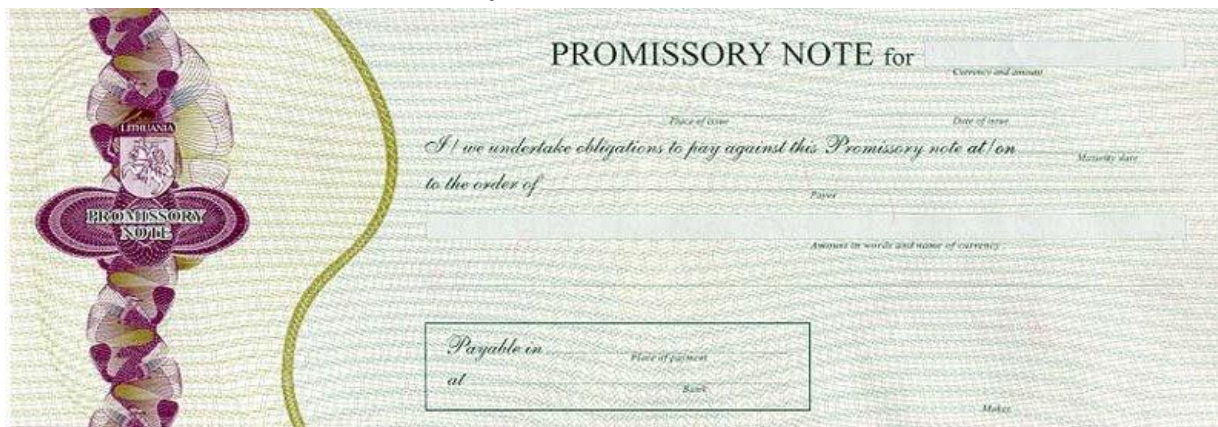
Mokėjimo vieta _____ _____ (adresas)
--

(adresas)

(parašas(-ai))

Šaltinis: LR vyriausybės nutarimas „Dėl vekselių naudojimo taisyklių patvirtinimo“ 1999 09 13 Nr. 987.

Įsakomasis vekselis

Šaltinis: LR centrinis bankas.

BANKŲ OPERACIJŲ VEKSELIAIS RŪŠYS, PRIVALUMAI IR TRŪKUMAI

Operacijos pavadinimas	Turinys	Privalumai	Trūkumai
Vekselių apskaita	Vekselio turėtojas perduoda (parduoda) vekselį bankui indosamentu iki vekselio apmokėjimo mokėjimo laiko, gaudamas iš banko vekselyje nurodytą sumą minus nustatyti procentai nuo šios sumos.	Aukštas operacijos rentabilumas. Mažos operacijos sąnaudos. Turėdamos vekselių portfelį, ir esant apyvartinių lėšų trūkumui, įmonės gali sureguliuoti piniginius srautus, pristatydamos į banką vekselius jų apskaitai.	Operacijos bankui yra rizikingos. Nemokumo rizika susijusi netik su mokėtojo pagal vekselį finansine būkle. Susiduriama su informacijos apie tai, kiek vekselio mokėtojas yra įsipareigojęs pagal kitus vekselius trūkumu.
Vekseliais padengiami kreditiniai įsipareigojimai bankui	Bet kuriuo atveju kreditas yra suteikiamas vekselio turėtojui.	Įvyksta operacija be piniginių lėšų. Gali būti naudojamas su kredito linija.	Vekselių gavimas nepelningas. Maža marža.
Vekselių inkasavimas	Bankai inkasuoja klientų pateikiamus apmokėti arba klientų apmokamus vekselius. Bankai prisiima atsakomybę dėl savalaikio vekselio pateikimo mokėtojui.	Šių operacijų pagalba bankai gali sutelkti savo sąskaitose nemažas sumas ir naudoti jas nemokamai. Operacijos gana pelningos, kadangi imamas nustatytas komisinis mokestis. Operacijos yra naudingos ir klientui, kadangi tarpusavyje bendradarbiaujantys bankas gali įvykdyti kliento reikalavimus greičiau ir pigiau. Klientui nebereikia sekti vekselių apmokėjimo terminų, taip pat reikalauti mokėtojo pagal vekselį apmokėti vekselį, kas kainuoja daugiau nei komisiniai mokami bankui.	Nesumokėjus skolos, vekselis grąžinamas kreditoriui su įformintu protestu. Bankas prisiima atsakomybę dėl protesto įforminimo terminų praleidimo.
Vekselių domiciliavimas	Mokėtojas išrašo paprastąjį vekselį, nurodydamas mokėjimo terminą. Tuo pačiu jis pateikia nurodymą bankui apmokėti vekselį.	Bankas nepatiria jokios rizikos, nes jis apmoka vekselį tik tokiu atveju, jeigu mokėtojo sąskaitoje yra pakankamai lėšų apmokėti vekselį.	

5 priedo lentelės tęsinys

Forfeitingas	Mokėtojas išrašo vekselių komplektą sumai, kuri lygi prekės kainai plius palūkanos už kreditą, kuris tartum suteikiamas pirkėjui. Vekselių terminai vienodai paskirstyti laiko atžvilgiu. Iš karto po vekselių portfelio gavimo pardavėjas laiko jį banke be apyvartos teisės sau, gaunant pinigus pačioj sandorio pradžioj. Tokiu būdu, faktiškai ne pats pardavėjas kredituoja pirkėją - kreditas pilnai patikimas bankui.	Įmonės likvidumo gerinimas. Įmonė išvengia palūkanų normos kitimo rizikos. Paprastas sandorio įforminimas. Pasirašoma paprasta vekselių pirkimo sutartis, kurioje nurodomos šalių – banko ir vekselio turėtojo teisės ir pareigos.	Bankas, forfuodamas sandorį, prisiima visą riziką sau, kadangi įrašoma sąlyga „be regreso“, t.y. be atgręžtinio reikalavimo teisės. Bankas atsisako reikalavimo teisių vekselio turėtojui, jei mokėtojas neapmoka vekselio.
Akceptavimas	Mokėtojo pagal įsakomąjį vekselį sutikimas apmokėti vekselį. Pareiga sumokėti vekselįje nurodytą sumą atsiranda tik akceptavus įsakomąjį vekselį. Dažniausiai tai atlieka bankai kliento pavedimu. Akceptuoti kliento vekselį gali ir bankas. Trasatas neturi teisės pasilikti pas save vekselį. Bankas taip pat gali akceptuoti kliento (mokėtojo vekselį), tuo pačiu prisiimdamas išipareigojimą apmokėti vekselį. Tai gali būti dar viena kreditavimo forma, kuri dažniausiai naudojama tarptautiniuose atsiskaitymuose.	Vekselio pateikimo akceptuoti terminai nėra griežtai nustatyti, jis gali būti pateikiamas ir mokėjimo terminui pasibaigus. Mokėtojas gali akceptuoti tik dalį sumos .	Bankas gali susidurti su kliento nemokumo problema.
Vekselių diskontavimas	Vekselio turėtojas gali parduoti vekselį bankui.	Diskontuotus vekselius bankas gali rediskontuoti kitame banke. Palankios atsiskaitymo sąlygos mokėtojui.	Vekselis parduodamas tam tikrą, mažesnę nei jo tikroji vertė kainą.
Vekselių išleidimas	Bankas skolinasi išrašydamas vekselį.	Pritraukiamos laisvos ūkio subjektų lėšos. Ūkio subjektai gali diskontuoti vekselį kitame banke, t.y. spekuliuoti juo kaip vertybiniu popieriumi.	Bankas gali susidurti su nemokumo problema

Šaltinis: sudaryta autorės.

ŠALIES BANKŲ OPERACIJŲ VEKSELIAIS RŪŠYS IR ĮKAINIAI

Operacijos su vekseliais pagal bankus

Banko pavadinimas	Operacijos pavadinimas						
	Vekselių diskontavimas	Vekselių inkasavimas	Laidavimas	Pateikimas akceptuoti	Vekselių apskaita (saugojimas)	Paskola apdrausta gavėjų vekseliais	Kreditavimas, įkeičiant turimus vekselius
AB bankas „SEB Vilniaus bankas“	+	+	+	+	+	+	+
AB bankas „HANSABANKAS“	+	+	+	+	+	+	+
UAB „Medicinos bankas“	+	+	+	+	+	+	+
AB bankas „Šiaulių bankas“	-	-	-	-	-	+	+
AB bankas „DnB Nord“	+	+	+	+	-	-	-
AB bankas „Snoras“	+	+	+	+	+	+	+
AB bankas „Parex bankas“	+	+	+	+	-	+	+
AB bankas „Sampo“	-	-	-	-	-	+	-
AB bankas „Ūkio bankas“	+	+	+	+	-	+	+

Šaltinis: sudaryta autorės.

Faktoringo ir vekselių diskontavimo įkainiai

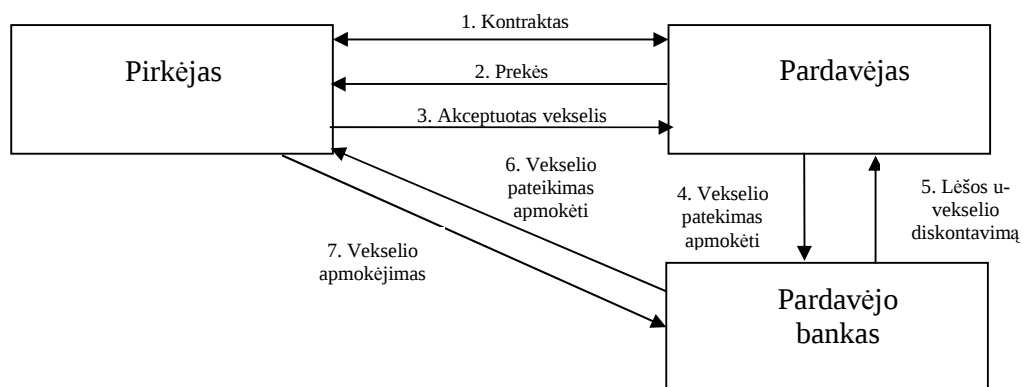
Banko pavadinimas	Sutarties mokestis (limito mokestis), Lt	Komisinis mokestis, Lt	Finansavimo mokestis, Lt
AB bankas „Hansa bankas“	0,75 % + 18 PVM	0,2 - 0,5 %	Atitinka trumpalaikio kredito palūkanų normą
UAB „Medicinos bankas“	0,75 % + 18 PVM	0,2 - 0,5 %	Atitinka trumpalaikio kredito palūkanų normą
AB bankas „Sampo bankas“	0,75 % + 18 PVM (ne mažiau 300 Lt)	0,2 % - 1 %	Atitinka trumpalaikio kredito palūkanų normą
AB bankas „Snoras“	0,75 % + 18 PVM	0,2 % - 0,3 %	Atitinka trumpalaikio kredito palūkanų normą
AB „SEB Vilniaus bankas“	0,25 - 0,75 % + 18 PVM	0,2 - 1,5 %	Atitinka trumpalaikio kredito palūkanų normą
AB bankas „Ūkio bankas“	1 % + 18 PVM	0,2 % - 0,3 %	Atitinka trumpalaikio kredito palūkanų normą
Vidutinė kaina	0,75 % + 18 PVM		Atitinka trumpalaikio kredito palūkanų normą
AB „SEB Vilniaus bankas“	50 Lt (netaikomas, jei sudaromas vekselių diskontavimo sandoris)	0,3 % - 1 %	Atitinka trumpalaikio kredito palūkanų normą

Šaltinis: Komerčių bankų interneto svetainių duomenys.

Operacijos turinys	Ūkio bankas	DnB Nord	Hansa	SEB Vilniaus bankas	Medicinos bankas	Parex
Vekselio išrašymas kliento prašymu	25 Lt	-	-	-	-	-
Vekselio pateikimas akceptuoti ir vizuoti	80 Lt	-	10 Lt	10 Lt	-	-
Vekselio laidavimas	Pagal susitarimą (min. 0,2 % per mėnesį)	Pagal susitarimą		Pagal susitarimą	Pagal susitarimą	Pagal susitarimą min. 100 Lt
Vekselio suma ne didesnė kaip 2000 Lt			Pagal susitarimą +150 Lt			
Vekselio suma nuo 2000 Lt iki 5000 Lt			Pagal susitarimą +200 Lt			
Vekselio suma nuo 5000 Lt iki 10000 Lt			Pagal susitarimą +300 Lt			
Vekselio suma didesnė kaip 10000 Lt			Pagal susitarimą +350 Lt			
Vekselio diskontavimas	Pagal susitarimą	Pagal susitarimą	Pagal susitarimą	Atitinka trumpalaikio kredito palūkanų normą	Atitinka trumpalaikio kredito palūkanų normą	Pagal susitarimą
Vekselio inkasavimas	0,1 proc (min. 120 Lt)	0,15 proc. Min 100 Lt, maks. 700 Lt	0,1 proc. min 30 Lt, maks. 70 Lt	0, 15 proc. min. 20 Lt , maks. 60 Lt	-	0,15 % min. 100 Lt, maks. 750 Lt
Vekselių litais saugojimas iki mokėjimo dienos	-	-	15 Lt	10 Lt	-	-
Vekselio apmokėjimas	0,15 proc. (min 150 Lt , maks 750 Lt)	-	-	-	-	-
Vekselio protestavimas	-	300 Lt	150 Lt	100 Lt	-	150 Lt

Šaltinis: Komercinių bankų interneto svetainių duomenys.

PAGRINDINIAI FINANSAVIMO, NAUDOJANT VEKSELIO DISKONTO KREDITĄ, ETAPAI

Supaprastinta vekselio diskontavimo schema

Šaltinis: Pečiulytė, M. (2004). Vekselis ir jo panaudojimo galimybės. *Apskaitos, audito ir mokesčių aktualijos*, 30 (318), p. 7.

**APIBENDRINTOS FORMULĖS NAUDOJAMOS DINAMIKOS, VIDURKIŲ,
VARIACIJOS IR KORELIACIJOS RODIKLIŲ SKAIČIAVIMUI**

Dinamikos eilučių rodikliai

Analizuojant ekonominių reiškinių pasikeitimą laiko atžvilgiu, kad parodyti reiškinio raidos greitį ir intensyvumą, reikia apskaičiuoti šiuos analitinius rodiklius:

1. Absoliutus lygio padidėjimas/ sumažėjimas:

Grandininis - $\Delta Y = Y_i - Y_{i-1}$;

Bazinis - $\Delta Y = Y_i - Y_1$;

ΔY - absoliutus padidėjimas;

Y_i - i - tujų metų dydis;

Y_{i-1} - prieš i - tuosius metus einančių metų dydis.

2. Didėjimo /kitimo tempas:

Grandininis $T_D = \left(\frac{Y_i - Y_{i-1}}{Y_{i-1}} * 100 \right) + 100$ %; Bazinis $T_D = \left(\frac{Y_i - Y_1}{Y_1} * 100 \right) + 100$ %;

3. Padidėjimo(prieaugio) tempas :

$T_p = T_D - 100$, jei T_D - išreikštas procentais .

Padidėjimo tempo vieno procento absoliuti reikšmė:

$\Delta 1\% = \frac{\Delta Y_{i/i-1}}{T_p} = 0,01 Y_{i-1}$ (viena šimtoji prieš tai buvusios reikšmės).

Charakteristikos apibūdinančios reiškinio raidos intensyvumą:

4. Absoliutus vidutinis prieaugis:

$$\overline{\Delta y} = \frac{y_n - y_1}{n - 1} ;$$

5. Vidutinis augimo tempas:

$$\overline{T}_D = \sqrt[n-1]{\frac{y_n}{y_1}} ;$$

6. Vidutinius prieaugio tempas (*parodantis reiškinio intensyvumą, jeigu jis kinta didėjančia linkme*):

$$\overline{T}_p = \overline{T}_D - 100 .$$

Vidurkių ir variacijos rodikliai

Kiekybinio požymio variacijos rodikliais yra požymio reikšmių sklaidos skaitmeninės charakteristikos. Jos yra absoliutinės ir santykinės. Absoliutinį požymio reikšmių išsisklaidymo apie vidurkių dydį apibūdina šie variacijos rodikliai:

1. Aritmetinis vidurkis:

$$\overline{X} = \frac{\sum x_i}{n} ;$$

2. Dispersija:
$$s^2 = \frac{\sum (x_i - \bar{x})^2}{n} ;$$

3. Vidutinis kvadratinis nuokrypis:
$$s = \sqrt{s^2} ;$$

4. Variacijos koeficientas:
$$V = \frac{s}{\bar{x}} \cdot 100\% ;$$

Variacijos koeficientų vertinimas:

- 1) iki 10 % - variacija maža;
- 2) nuo 10 % iki 20 % - variacija vidutinė;
- 3) nuo 20 % iki 30 % - variacija didelė;
- 4) 30 % ir daugiau - variacija labai didelė.

Koreliacinio ryšio glaudumo rodikliai

Statistinio tipo ryšiams išreikšti paplitusios koreliacijos ir regresijos sąvokos. Koreliacija atsako į klausimą, ar yra ryšys tarp požymių, kokia jo kryptis ir stiprumas, o regresija – konkretizuoja ryšio formą.

Darbe skaičiavimams naudotas Tiesinės koreliacijos koeficientas r :

$$r = \frac{\overline{xy} - \bar{x} \cdot \bar{y}}{s_x s_y} = \frac{\sum (x - \bar{x})(y - \bar{y})}{\sqrt{\sum (x - \bar{x})^2 \sum (y - \bar{y})^2}} .$$

Magistro darbe r reikšmės buvo patikrintos su CORREL funkcijos pagalba. Norint išsiaiškinti, ar koreliacijos koeficientas reikšmingas, apskaičiuotas statistinis t ir jis palygintas su Stjudento lentelės t , kuri randama TINV funkcijos pagalba.

Dviejų požymių koreliacijos ryšys gali būti tiesioginis ir atvirkštinis. Jeigu didėjant vieno požymėms, kito požymio reikšmės didėja – tiesioginis ryšys, jeigu didėjant vieno požymėms, kito požymio reikšmės mažėja – atvirkštinis ryšys. Požymių tarpusavio ryšio stiprumą nurodo apskaičiuotas koreliacijos koeficientas, kuris kinta nuo -1 iki +1. Koreliacijos koeficiento įvertinimui naudojama tokia skalė:

Ryšio glaudumo rodikliai	0,1-0,3	0,31-0,5	0,51-0,7	0,71—0,9	0,91-0,99
Ryšio stiprumo charakteristika	silpnas	vidutinis	pastebimas	stiprus	labai stiprus

Koreliacijos koeficientas parodo tiesinio ryšio glaudumą, todėl esant jo reikšmei artimai nuliui negalima teigti, kad koreliacinio ryšio visai nėra. Tam tikrais atvejais gali pasireikšti glaudus kreivinis ryšys.

Parengta remiantis: Bartosevičienė, V (2006). Ekonominė statistika. Kaunas: Technologija.

LR BANKŲ DISKONTUOTŲ VEKSELIŲ APYVARTA 2000 – 2006 m. (tūkst.Lt)

Data	Trumpalaikiai diskontuoti vekseliai									Ilgalaikiai diskontuoti vekseliai									Viso trumpalaikių diskontuotų vekselių	Viso ilgalaikių diskontuotų vekselių	Viso diskontuotų vekselių
	Valstybės ir savivaldybės			Privačių įmonių			Fizinių asmenų			Valstybės ir savivaldybės			Privačių įmonių			Fizinių asmenų					
	Nacionalinė valiuta	Užsienio valiuta	Viso	Nacionalinė valiuta	Užsienio valiuta	Viso	Nacionalinė valiuta	Užsienio valiuta	Viso	Nacionalinė valiuta	Užsienio valiuta	Viso	Nacionalinė valiuta	Užsienio valiuta	Viso	Nacionalinė valiuta	Užsienio valiuta	Viso			
2000.12.31			0	4000		4000						0			0				4000	0	4000
2001.03.31			0	8000		8000						0			0				8000	0	8000
2001.06.30			0	11800		11800						0			0				11800	0	11800
2001.09.30			0	8301		8301						0			0				8301	0	8301
2001.12.31			0	11459	3968	15427						0			0				15427	0	15427
2002.03.31			0	9608	1498	11106						0			0				11106	0	11106
2002.06.30			0	936	7387	8323						0			0				8323	0	8323
2002.09.30			0	231	5482	5713						0			0				5713	0	5713
2002.12.31			0	2717	2435	5152		207	207			0			0				5359	0	5359
2003.03.31			0	1972	1071	3043						0	67		67				3043	67	3110
2003.06.30			0	4377	3884	8261						0	90		90				8261	90	8351
2003.09.30			0	5488	3961	9449						0	44		44				9449	44	9493
2003.12.31	498		498	19319	9938	29257	210	78	288			0	44		44				30043	44	30087
2004.03.31			0	16952	10907	27859	648	148	796			0	44		44				28655	44	28699
2004.06.30			0	24351	5727	30078	925	138	1063			0	59		59				31141	59	31200
2004.09.30			0	17502	7688	25190	650	135	785			0			0				25975	0	25975
2004.12.31	41		41	24363	5086	29449	341	40	381	262		262			0				29871	262	30133
2005.03.31			0	21537	4473	26010	851	162	1013	262		262			0				27023	262	27285
2005.06.30			0	26584	3413	29997	1607	145	1752	262		262			0				31749	262	32011
2005.09.30			0	23618	3962	27580	1450	129	1579	262		262	2534	42	2576				29159	2838	31997
2005.12.31			0	19338	4634	23972	1220	133	1353	262		262	2534	42	2576				25325	2838	28163
2006.03.31			0	27972	6701	34673	1095	113	1208	220		220	4420	2007	6427				35881	6647	42528

Šaltinis: Lietuvos banko duomenimis (<http://www.lb.lt>)

10 PRIEDAS

ĮMONIŲ ĮSIPAREIGOJIMŲ VEKSELIAIS, TIEKĖJAMS, KREDITINĖMS INSTITUCIJOMS, BEI DISKONTUOTŲ VEKSELIŲ KITIMO TEMPAI

Įmonių įsipareigojimų vekseliais kitimo tempai 2000-2004 m.

Metai	Įmonių įsipareigojimais vekseliais, tūkst. Lt	Absoliutus lygio padidėjimas		Didėjimo tempai		Padidėjimo tempai		Absoliuti padidėjimo tempo 1% reikšmė
		grandininis	bazinis	grandininis	bazinis	grandininis	bazinis	
		tūkst. Lt	tūkst.Lt	%	%	%	%	
2000	5 588							
2001	7 876	2 288	2 288	140,94	140,94	40,94	40,94	78,76
2002	12 952	5 076	7 364	164,45	231,78	64,45	131,78	129,52
2003	27 905	14 953	2 2317	215,45	499,37	115,45	399,37	279,05
2004	28 966	1 061	23 378	103,80	518,36	3,80	418,36	289,66

Įmonių įsipareigojimų tiekėjams kitimo tempai 2000-2004 m.

Metai	Įmonių trumpalaikiai įsipareigojimais tiekėjams. tūkst. Lt	Absoliutus lygio padidėjimas		Didėjimo tempai		Padidėjimo tempai		Absoliuti padidėjimo tempo 1% reikšmė
		grandininis	bazinis	grandininis	bazinis	grandininis	bazinis	
		Tūkst. Lt	Tūkst.Lt	%	%	%	%	
2000	8 753 917							
2001	9 844604	1 090 687	1090687	112,46	112,46	12,46	12,46	98446,04
2002	10 814 455	9 698 51	2060538	109,85	123,54	9,85	23,54	108144,55
2003	12 036 879	1 222 424	3282962	111,30	137,50	11,30	37,50	120368,79
2004	13 593 969	1 557 090	4840052	112,94	155,29	12,94	55,29	135939,69

Įmonių įsipareigojimų kredito institucijoms kitimo tempai 2000-2004 m.

Metai	Įmonių trumpalaikiai įsipareigojimais kreditinėms institucijoms, tūkst. Lt	Absoliutus lygio padidėjimas		Didėjimo tempai		Padidėjimo tempai		Absoliuti padidėjimo tempo 1% reikšmė
		grandininis	bazinis	grandininis	bazinis	grandininis	bazinis	
		Tūkst. Lt	Tūkst.Lt	%	%	%	%	
2000	1 919 027							
2001	2 461 631	542 604	542,604	128,27	128,27	28,27	28,27	2 4 616,31
2002	2 997 179	535 548	1078,152	121,76	156,18	21,76	56,18	2 9 971,79
2003	3 232 443	235 264	1313,416	107,85	168,44	7,85	68,44	32 324,43
2004	4 264 558	1 032 115	2 345 531	131,93	222,23	31,93	122,23	42 645,58

Šaltinis: sudaryta autorės.

Diskontuotų vekselių kitimo tempai 2000m. IV ketv. - 2006 m. I ketv.

Metai	Diskontuoti	Absoliutus lygio padidėjimas		Didėjimo tempai		Padidėjimo tempai		Absoliuti padidėjimo tempo 1% reikšmė
	vekseliai	grandininis	bazinis	grandininis	bazinis	grandininis	bazinis	
	tūkst. Lt	tūkst. Lt	tūkst. Lt	%	%	%	%	
2000.12.31	4000							
2001.03.31	8000	4000	4000	200,00	200,00	100,00	100,00	80,00
2001.06.30	11800	3800	7800	147,50	295,00	47,50	195,00	118,00
2001.09.30	8301	-3499	4301	70,35	207,53	-29,65	107,53	83,01
2001.12.31	15427	7126	11427	185,85	385,68	85,85	285,68	154,27
2002.03.31	11106	-4321	7106	71,99	277,65	-28,01	177,65	111,06
2002.06.30	8323	-2783	4323	74,94	208,08	-25,06	108,08	83,23
2002.09.30	5713	-2610	1713	68,64	142,83	-31,36	42,83	57,13
2002.12.31	5359	-354	1359	93,80	133,98	-6,20	33,98	53,59
2003.03.31	3110	-2249	-890	58,03	77,75	-41,97	-22,25	31,10
2003.06.30	8351	5241	4351	268,52	208,78	168,52	108,78	83,51
2003.09.30	9493	1142	5493	113,68	237,33	13,68	137,33	94,93
2003.12.31	30087	20594	26087	316,94	752,18	216,94	652,18	300,87
2004.03.31	28699	-1388	24699	95,39	717,48	-4,61	617,48	286,99
2004.06.30	31200	2501	27200	108,71	780,00	8,71	680,00	312,00
2004.09.30	25975	-5225	21975	83,25	649,38	-16,75	549,38	259,75
2004.12.31	30133	4158	26133	116,01	753,33	16,01	653,33	301,33
2005.03.31	27285	-2848	23285	90,55	682,13	-9,45	582,13	272,85
2005.06.30	32011	4726	28011	117,32	800,28	17,32	700,28	320,11
2005.09.30	31997	-14	27997	99,96	799,93	-0,04	699,93	319,97
2005.12.31	28163	-3834	24163	88,02	704,08	-11,98	604,08	281,63
2006.03.31	42528	14365	38528	151,01	1063,20	51,01	963,20	425,28

Šaltinis: sudaryta autorės.

11 PRIEDAS

BANKUOSE DISKONTUOTŲ VEKSELIŲ STRUKTŪRA 2000M.IV KETV. - 2006 M. I KETV.

	Diskontuoti vekseliai						
	Nacionaline valiuta, %	Užsienio valiuta, %	Trumpalaikiai, %	Ilgalaikiai, %	Valstybės ir savivaldybės įmonių, %	Privačių įmonių, %	Fizinių asmenų, %
2000 12 31	100	0	100	0	0	100	0
2001 03 31	100	0	100	0	0	100	0
2001 06 30	100	0	100	0	0	100	0
2001 09 30	100	0	100	0	0	100	0
2001 12 31	74,28	25,72	100,00	0,00	0,00	100,00	0,00
2002 03 31	86,51	13,49	100,00	0,00	0,00	100,00	0,00
2002 06 30	11,25	88,75	100,00	0,00	0,00	100,00	0,00
2002 09 30	4,04	95,96	100,00	0,00	0,00	100,00	0,00
2002 12 31	50,70	49,30	100,00	0,00	0,00	96,14	3,86
2003 03 31	64,80	35,20	97,85	2,15	0,00	100,00	0,00
2003 06 30	52,98	47,02	98,92	1,08	0,00	100,00	0,00
2003 09 30	58,08	41,92	99,54	0,46	0,00	100,00	0,00
2003 12 31	66,66	33,34	99,85	0,15	1,66	97,39	0,96
2004 03 31	61,42	38,58	99,85	0,15	0,00	97,23	2,77
2004 06 30	81,17	18,83	99,81	0,19	0,00	96,59	3,41
2004 09 30	69,88	30,12	100,00	0,00	0,00	96,98	3,02
2004 12 31	82,84	17,16	99,13	0,87	1,01	97,73	1,26
2005 03 31	82,85	17,15	99,04	0,96	0,96	95,33	3,71
2005 06 30	88,79	11,21	99,18	0,82	0,82	93,71	5,47
2005 09 30	85,83	14,17	91,13	8,87	0,82	94,25	4,93
2005 12 31	81,01	18,99	89,92	10,08	0,93	94,27	4,80
2006 03 31	75,42	24,58	84,37	15,63	0,52	96,64	2,84
Vidurkis,%	71,75	28,25	98,12	1,88	0,30	98,01	1,68

Šaltinis: sudaryta autorės.

**BANKINIŲ KREDITŲ RODIKLIŲ IR BENDROJO VIDAUS PRODUKTO
KORELIACIJOS KOEFICIENTŲ VERTINIMAS**

	2000 m.	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	Koreliacijos koef. (nominalus BVP)	Koreliacijos koef. (realus BVP)
Ilgalaikės paskolos, mln.Lt	2188,5	2954,3	3986,4	6465,9	9129,6	12224,6	0,99	0,98
Pokytis, proc.		34,99	34,94	62,2	41,2	33,9		
Trumpalaikės paskolos, mln.Lt	1800,1	1931,5	1960,6	2196,1	1992,9	2337,1	0,86	0,86
Pokytis, proc.		7,3	1,51	12,01	-9,25	17,27		
Overdraftas, mln.Lt	131,1	89	253,5	286	453,7	562,7	0,97	0,96
Pokytis, proc.		-32,11	184,83	12,82	58,64	24,02		
Faktoringas, mln.Lt	101,2	167,2	273,5	478,7	649,8	833,5	0,99	0,99
Pokytis, proc.		65,22	63,58	75,03	35,74	28,27		
Diskontuoti tieji vekseliai, mln.Lt	4	15,4	5,4	30,1	30,1	28,2	0,79	0,85
Pokytis, proc.		285,7	-65,3	461,4	0,2	-6,5		
Nominalus BVP, mln.Lt	44930	48563	51948	56772	62440	71084		
Pokytis, proc.		8,09	6,97	9,29	9,98	13,84		
Realus BVP, mln.Lt	44930	48802	52097	57568	61586	66188		
Pokytis, proc.		8,62	6,75	10,5	6,98	7,47		

Šaltinis: sudaryta autorės.

ANKETA

Šiaulių universiteto ekonomikos fakulteto magistrantė Lina Nagulevičienė atlieka tyrimą, kurio pagrindinis tikslas – siekiant išsiaiškinti, vekselių naudojimo populiarumą įmonėse, kiek verslininkai žino apie patį vekselį, kaip apie finansinį instrumentą, bei vekselio kaip atsiskaitymo priemonės paklausą bei plėtros galimybes. Anketa yra anoniminė.

Dėkojame už atsakymus:**1. Apie vekselį, kaip atsiskaitymo priemonę ir finansavimo šaltinį, žinote:**

- labai gerai
- pakankamai
- nepakankamai
- nieko nežinome

2. Kokius atsiskaitymo būdus naudoja jūsų įmonė? (Galimi keli atsakymo variantai)

- mokėjimo pavedimus
- grynuosius pinigus
- įmonių tarpusavio užskaitas
- čekius
- akredityvus
- vekselius:

§ Atsiskaitome vekseliais:	Δ iki 10 proc. visų atsiskaitymų
	Δ daugiau 10 proc. visų atsiskaitymų
§ Mums atsiskaito vekseliais:	Δ iki 10 proc. visų atsiskaitymų
	Δ daugiau 10 proc. visų atsiskaitymų
- kitus.....

3. Vekselius yra tekę naudoti (šiuo atveju jūs atsiskaitote ir jums atsiskaito)? (Galimi abu atsakymo variantai)

- atsiskaitant su verslo partneriais Lietuvoje
- atsiskaitant su verslo partneriais užsienyje
- atsiskaitymuose nenaudojamas > pereikite prie 7 klausimo

4. Kokias vekselių savybes labiausiai vertinate? (Galimi keli atsakymo variantai)

- nereikalauja nurodyti skolos pagrindo
- besąlyginė prievolė mokėti
- aiškiai apibrėžti rekvizitai
- galimybė perleisti kitiems asmenims, firmoms, bankams
- kita

5. Ar Jūsų įmonei teko naudotis žemiau išvardintomis finansų institucijų teikiamomis komisinėmis ir kreditinėmis paslaugomis, susijusiomis su vekseliais?

• Taip: ○ Vekselio diskontavimas ○ Vekselio inkasavimas ○ Vekselio laidavimas ○ Vekselio protestavimas ○ Finansavimas vekseliais ○ Kitos	• Ne: (nurodykite priežastis) ○ Dideli operacijų įkainiai ○ Mažai informacijos apie šias paslaugas ○ Nėra būtinybės

6. Kas Jūsų manymu, yra sunkiausia dirbant su vekseliais ?(Galimi keli atsakymo variantai)

- pakankamai sudėtingas vekselio sudarymas
- po vekselių išrašymo reikalinga atlikti daug papildomų veiksmų iki pilno įsipareigojimų įvykdymo
- ne kiekviena įmonė sutinka bendradarbiauti, naudojant vekselius
- kitos priežastys.....
- su sunkumais nesusiduriame

7. Dėl kokių priežasčių Jūsų įmonėje vekseliai nenaudojami? (Galimi keli atsakymo variantai)

- mažai informacijos apie šią atsiskaitymo priemonę
- vekselio įvedimas įmonėje pareikalautų papildomų laiko ir darbo sąnaudų
- yra kitų tradicinių patikrintų ir patogesnių atsiskaitymo priemonių
- bankuose taikomi dideli įkainiai operacijoms su vekseliais
- nebuvo poreikio naudoti vekselius
- vekseliai atrodo nepatikimi
- kita

8. Kas galėtų paskatinti pradėti naudoti arba naudojančias įmones intensyviau naudoti vekselius kaip atsiskaitymo priemonę? Pažymėkite ne daugiau kaip 3 Jūsų nuomone svarbiausius teiginius.

TEIGINYS	Žymėjimo vieta
1. Diskonto namų steigimas	
2. Papildoma informacija apie atsiskaitymus vekseliais informacinėse priemonėse	
3. Papildoma informacija apie bankų teikiamas paslaugas su vekseliais	
4. Elektroninė vekselio forma	
5. Vekselio naudojimo tvarkos supaprastinamas	
6. Viešai skelbiami vekselių statistikos duomenys	
7. Kita	
8. Neturiu nuomonės	

9. Jūsų nuomone, vekselio naudojimo lygis šalies įmonių atsiskaitymuose ateityje:

- nepasikeis
- padidės
- sumažės
- sunku pasakyti

10. Pirkėjų atsiskaitymų už prekes ir paslaugas Jūsų įmonėje vidutinis periodas (2004 m duomenimis):

Dienų vidurkis, (Pirkėjų įsiskolinimas x365/Pardavimai)	Apmokėtų sąskaitų struktūra pagal atsiskaitymo periodą dienomis							
	<7 dienų, Dalis %	7-14 dienų, Dalis %	15-29 dienų, Dalis %	30-44 dienų, Dalis %	45-59 dienų, Dalis %	60-74 dienų, Dalis %	75-89 dienų, Dalis %	>89 dienų Dalis %

11. Jūsų įmonės pagrindinė veiklos rūšis, jeigu žinote parašykite EVRK kodą:

- pramonė
- paslaugos (transportas, maitinimas, apgyvendinimas, nuoma, remontas ir kt.)
- prekyba
- statyba
- kita.....

12. Jūsų įmonės vidutinės metinės pajamos (apyvarta):

- nuo iki 1 mln.Lt
- 1⁺ iki 10 mln.Lt
- 10⁺ iki 50 mln.Lt
- 50⁺ mln. Lt

13. Kokių bankų paslaugomis naudojate?

- AB Bankas "Hansabankas"
- AB Bankas "SEB Vilniaus bankas"
- AB Bankas "Snoras"
- AB Bankas „Nord/ LB Lietuva"
- AB Bankas "Šiaulių bankas"
- AB Bankas „Ūkio bankas"
- UAB "Medicinos bankas"
- Kiti bankai

TYRIMO REZULTATAI

1. Apie vekselį, kaip atsiskaitymo priemonę ir finansavimo šaltinį, žinote:

	Vienetais (n)	Procentais
Labai gerai	9	4,92
Pakankamai	36	19,67
Nepakankamai	130	71,04
Nieko nežino	8	4,37

2. Kokius atsiskaitymo būdus naudoja jūsų įmonė?

	Vienetais (n)	Procentais
Mokėjimo pavedimus	183	100
Grynuosius pinigus	183	100
Įmonių tarpusavio užskaitas	75	40,98
Čekius	46	25,14
Akredityvus	34	18,58
Vekselius	64	34,97
Kitus	10	5,46

3. Vekselius yra tekę naudoti?

	Vienetais (n)	Procentais
Atsiskaitant su verslo partneriais Lietuvoje	43	23,50
Atsiskaitant su verslo partneriais užsienyje	52	28,42
Atsiskaitymuose nenaudojamas	119	65,03

4. Kokias vekselių savybes labiausiai vertinate?

	Vienetais (n)	Procentais
Nereikalauja nurodyti skolos pagrindo	14	21,88
Besąlyginė prievolė mokėti	2	3,13
Aiškiai apibrėžti rekvizitai	26	40,63
Galimybė perleisti kitiems asmenims, firmoms, bankams	59	92,19
Kita	4	6,25

5. Ar Jūsų įmonei teko naudotis žemiau išvardintomis finansų institucijų teikiamomis komisinėmis ir kreditinėmis paslaugomis, susijusiomis su vekseliais:

	Taip			Ne	
	Vienetais (n)	Procentais		Vienetais (n)	Procentais
Vekselio diskontavimas	18	62,07	Dideli operacijų įkainiai	5	7,81
Vekselio inkasavimas	12	41,38	Mažai informacijos apie šias paslaugas	10	15,63
Vekselio laidavimas	3	10,34	Nėra būtinybės	9	14,06
Vekselio protestavimas	1	3,45			
Finansavimas vekseliais	11	37,93			
Kitos (vekselio davėjai)	14	31,80			

6. Kas Jūsų manymu, yra sunkiausia dirbant su vekseliais ?

	Vienetais (n)	Procentais
Pakankamai sudėtingas vekselio sudarymas	15	23,44
Po vekselių išrašymo reikalinga atlikti daug papildomų veiksmų iki pilno išipareigojimų įvykdymo	31	48,44
Ne kiekviena įmonė sutinka bendradarbiauti, naudojant vekselius	45	70,31
Kitos priežastys	8	12,50
Su sunkumais nesusiduriame	5	7,81

7. Dėl kokių priežasčių Jūsų įmonėje vekseliai nenaudojami?

	Vienetais (n)	Procentais
Mažai informacijos apie šią atsiskaitymo priemonę	47	39,50
Vekselio įvedimas įmonėje pareikalautų papildomų laiko ir darbo sąnaudų	24	20,17
Yra kitų tradicinių patikrintų ir patogesnių atsiskaitymo priemonių	87	73,11
Bankuose taikomi dideli įkainiai operacijoms su vekseliais	75	63,03
Nebuvo poreikio naudoti vekselius	26	21,85
Vekseliai atrodo nepatikimi	11	9,24
Kita	47	39,50

8. Kas galėtų paskatinti pradėti naudoti arba naudojančias įmones intensyviau naudoti vekselius kaip atsiskaitymo priemonę?

	Vienetais (n)	Procentais
Neturi nuomonės	12	6,56
Kiti veiksniai	18	9,84
Diskonto namų steigimas	31	16,94
Viešai skelbiami vekselių statistikos duomenys	45	24,59
Vekselio naudojimo tvarkos supaprastinamas	53	28,96
Elektroninė vekselio forma	91	49,73
Papildoma informacija apie bankų teikiamas paslaugas su vekseliais	102	55,74

9. Jūsų nuomone, vekselio naudojimo lygis šalies įmonių atsiskaitymuose ateityje:

	Vienetais (n)	Procentais
Nepasikeis	77	42,08
Padidės	69	37,70
Sumažės	32	17,49
Sunku pasakyti	5	2,73

10. Pirkėjų atsiskaitymų už prekes ir paslaugas vidutinis periodas (2004 m duomenimis):

Dienų vidurkis, (Pirkėjų įsiskolinimas x365/Pardavimai)	Apmokėtų sąskaitų struktūra pagal atsiskaitymo periodą dienomis							
	<7 dienų, Dalis %	7-14 dienų, Dalis %	15-29 dienų, Dalis %	30-44 dienų, Dalis %	45-59 dienų, Dalis %	60-74 dienų, Dalis %	75-89 dienų, Dalis %	>89 dienų Dalis %
39	5	8	16	24	18	12	11	6

12. Jūsų įmonės pagrindinė veiklos rūšis, jeigu žinote parašykite EVRK kodą:

	Vienetais (n)	Procentais
Pramonė	31	16,94
Paslaugos	49	26,78
Prekyba	82	44,81
Kita (įtrauktos ir statybos įmonės)	21	11,48

13. Jūsų įmonės vidutinės metinės pajamos (apyvarta):

	Vienetais (n)	Procentais
iki 1 mln.Lt	44	24,04
1+ iki 10 mln.Lt	83	45,36
10+ iki 50 mln.Lt	46	25,14
50 mln. Lt +	10	5,46

14. Kokių bankų paslaugomis naudojotės?

	Vienetais (n)	Procentais
AB Bankas "Hansabankas"	72	39,34
AB Bankas "SEB Vilniaus bankas"†	77	42,08
AB Bankas "Snoras"	32	17,49
AB Bankas „Nord/ LB Lietuva“ ("DnB/Nord ")	17	9,29
UAB " Medicinos bankas"	33	18,03
AB Bankas "Šiaulių bankas"	30	16,39
AB Bankas „Ūkio bankas“	28	15,30
Kiti bankai	13	7,10

PREKYBOS ĮMONIŲ VEIKLOS RODIKLIŲ IR DEBITORINIO ĮSISKOLINIMO KOEFICIENTO DIENOMIS KORELIACIJOS KOEFIICIENTŲ VERTINIMAS

		iki 50 darbuotojų					daugiau 50 darbuotojų					iki 50 darbuotojų	daugiau 50 darbuotojų
		2000	2001	2002	2003	2004	2000	2001	2002	2003	2004	Koreliacijos	Koreliacijos
<i>Didmeninė ir komisinė prekyba, išskyrus variklinių transporto priemonių ir motociklų prekybą</i>												koeficientas	koeficientas
Įmonių skaičius		2111	2519	2464	2644	934	111	129	140	182	210		
Pardavimo pajamos	Q1	329	255	311	406	2051	13758	11997	10448	10574	9945	0,97	0,91
	Mediana	1159	928	1025	1245	4549	22972	21743	22154	22737	22583	0,83	0,11
	Q3	3240	2812	3064	3740	9904	47438	50031	43725	43668	50406	0,93	0,61
Bendrasis pelningumas	Q1	10,9	12,1	13,1	14,3	14,8	9,4	10,8	12,5	11,5	13,7	0,78	0,79
	Mediana	20,6	21,6	22,1	23,5	23,1	15,2	15,7	18,4	18,3	20,4	0,78	0,83
	Q2	31,8	32,9	32,5	34,2	32,6	24,1	23,5	26	26,5	29,7	0,07	0,59
Grynasis pelningumas	Q1	-3,2	-3,3	-1,2	0	0,2	-0,2	0,1	0	0,3	0,3	0,72	0,67
	Mediana	1,2	1,2	2	2,6	2,7	1	1,5	1,6	1,6	2,1	0,78	0,83
	Q2	5,6	6,1	6,9	7,5	6,8	4,1	3,8	4,7	4,5	4,2	0,39	0,83
Pirkėjų įsiskolinimo	Q1	23	23,4	23,3	24,6	28,4	25,3	26,1	32,9	33,3	32,2		
koeficientas	Mediana	46,3	47	46,1	48,5	49,9	41,8	44,6	44,9	49,9	49,8		
(dienomis)	Q2	83,8	86,1	80,7	82,3	72,8	63,7	65,4	70,5	70,6	68,5		
Bazinis (2000 m.) pirkėjų	Q1		1,73913	1,304348	6,956522	23,47826	10	13,47826	43,04348	44,78261	40		
įsiskolinimo koeficiento	Mediana		1,511879	-0,43197	4,75162	7,775378	-9,71922	-3,67171	-3,02376	7,775378	7,559395		
pokytis	Q2		2,74463	-3,69928	-1,78998	-13,1265	-23,9857	-21,957	-15,8711	-15,7518	-18,2578		
<i>Mažmeninė prekyba, išskyrus variklinių transporto priemonių ir motociklų prekybą</i>													
Įmonių skaičius		2251	2367	2096	2313	757	174	172	153	151	172		
Pardavimo pajamos	Q1	202	172	188	197	889	5039	5030	6018	5672	6603	1,00	0,96
	Mediana	536	459	486	509	1694	9941	10566	11696	9806	10870	0,91	0,01
	Q2	1301	1195	1237	1282	3073	17503	18415	22477	19621	19956	-0,19	0,39
Bendrasis pelningumas	Q1	10,6	12	12,5	12,8	13,6	14,6	15	16	16,4	16,5	0,69	0,85
	Mediana	16,5	17,2	17,1	18,3	18,4	17,5	17,5	18,3	18,5	19,6	0,86	0,92
	Q2	24,9	27,4	27,7	31,1	30,5	23,7	23,9	24,1	29,6	30,3	0,08	0,94
Grynasis pelningumas	Q1	-4,7	-4,6	-3,2	-3,1	-1,9	-1,4	-0,9	-0,7	0	-0,3	0,80	0,68
	Mediana	-0,4	0,1	0,1	0,4	0,5	0,2	0,3	0,8	0,7	0,9	0,85	0,65
	Q2	1,5	2,1	2,3	3,1	3,1	1,5	2,3	2,5	2,4	2,6	0,08	0,78
Pirkėjų įsiskolinimo	Q1	0,1	0,1	0,1	0,2	1,2	0,8	1	1,3	1,2	1,8		
koeficientas	Mediana	5	6,2	6,6	7,5	11	3,4	2,9	3,2	4,3	6,7		
(dienomis)	Q2	26,4	31,2	31	28	28,5	12,7	15,3	16,5	20,1	22,7		
Bazinis (2000 m.) pirkėjų	Q1		0	0	100	1100	700	900	1200	1100	1700		
įsiskolinimo koeficiento	Mediana		24	32	50	120	-32	-42	-36	-14	34		
pokytis	Q2		18,18182	17,42424	6,060606	7,954545	-51,8939	-42,0455	-37,5	-23,8636	-14,0152		

Šaltinis: sudaryta autorės.